

ČHAJORKI

Avrikidle paramisa
the ġilutne khatar
o romane lekhade

Výbor povídek
a básní romských
spisovatelek

ČHAJORKI

Avrikidle paramisa
the gil'utne khatar
o romane lekhade

Výbor povídek
a básní romských
spisovatelek

Tato publikace vznikla jako součást projektu
Artivismus - šance pro lepší soužití
(KU-CA1-026), který je financován
z Fondů EHP 2014 – 2021,
program Kultura.
(www.fondyehp.cz/Kultura)

Výtvarná díla i psané texty vznikaly
na kreativních uměleckých workshopech
v rámci Galerie Phundrado Vudar / Otevřené dveře.

Na provozu galerie se finančně podílí
nadace Bader Philanthropies.

Děkujeme donorům za jejich podporu.

© Iveta Kokyová, Renáta Berkyová, Irena Obermannová,
Stanislava Miková, Eva Danišová, Věra Horváthová
Illustrations © Kristián Sinai, Natálie Kuchárová,
Denisa Hamáčková, Vanesa Harvanová, Juraj Makula
© ARA ART z.s., 2023

Iceland
Liechtenstein
Norway grants

ANGLUNO LAV

Vaj keci berša pal pale vakeravas mira amaľaha la Jar-kaha Balažovonaha, hoj bi rado arakhľomas banda thodi tele romane romňijenca so lekhaven the hoj bi rado lenge ŝigitinavas te thovel e gendi. Miri čhaj savi hiňi mozen-geri direktorka e Rozália Kohoutovo pes but berša priačhel andre romaňi problematika u pal vajkeci bare the interesantna manuňija mange vakerelas. Tiš mange phenelas pal oda sar len nane bacht pes te sikhľol, bo lengere famiľiji dživen mek sar varekana the anglal o romane romňija hin baro problemo t'avel slobodno, sikhľardi avri the indenpedentno manuňi. Na avavas bi oda me, kaj mange te n'avel pre godi le romane čhagen čepo te hazdel upre, čepo len te phosavel, te ŝigitinel lenge te odmukhel o zacatišagi the te arakhel pes, t'avel independetna - te imar na andro peskero dživipen ta maj andro lekhaviben.

Bo o lekhaviben del le manušeske kaja bacht. Kamavas lendar kaj te den nav anglal peskero mangipen the so kamen andro pesekero dživipen te resel. La Jarkaha vakeras masovar pal savoreste u palis upre pobisterđam, anglutnes me, bo has anglal mande but phares le romňijen te rodel the te phučkerel lendar - Lačho đives, romňije na kamen manca sikra te vakerel. Na kerđom anglal oda baro nič. Aľe o idejos hin zoralo instrumentos miro mangipen th'o idejos gengľinelas the guľarelas pes, the palis mange les and'a pro rupuno taňiris. O David Tišer man diňa bari paťiv kana mandar phučľa či bi kamavas te tradel workhopos anglal o romňija so lekhaven, pro agor ko workshopos hoj thovaha avri genđi andal o lengero lekhaviben. Avka man sgeľom hirešne romňijenca saven hin aver energia niž me džanav. Kana pes jekhetanes sdžahas the kana kerahas jekhetaňi buti pre genđi, posikra doavľam pro savore problemi pal save vakeravas mira amaľaha la Jarkaha, oda sar pes dikhel pro romňija maškar o Roma, sar oda hin anglal o romane romňija pharo te džal te sikhľol dureder kana dokeren e elementarno škola, pal oda sar pes ladžan te avel te šunel, pal e dar, so bi pal lengero phundrado vakeriben phnenelas lengero dad, rom abo o phral. Talind'am tiš pre džeňengeri dar te lekhavel te avel phundrade la lumake. Has oda anglal mande but barvalo zumavišagos, mire romane čhajedar chorelas e gođi, has len but šukar čitri andro gođija, imaginacija, fantaziya the oda so le buteder lekhavedenge chibaľinel - pharo dživipen the but na lačhe eksperijenci the varesave lendar pes sgele bare bibachtalipnaha. Te lekhavel pal oda abo telal oda vplivos na has loko, aľe on oda kerde. Te lenge ča čepo šigitind'om som vaš oda but rado. Savorenge but paľikerav vaš oda hoj miro čiro šaj predžidžil'om tumenca.

ÚVOD

Před několika lety jsem řekla své kamarádce Jarce Balážové, že bych si ráda našla partičku romských holek a pomohla jim napsat jejich knihu. Moje dcera režisérka Rozálie Kohoutová se romské problematice dlouhodobě věnuje a o několika výjimečných Romkách mi vyprávěla. A také o tom, jak se mnohdy potýkají s nemožností vzdělávat se i s tradičním pojetím ženy a rodiny v jejich kultuře. Nebyla bych to já, aby mě nenapadlo romské holky povzbudit, trochu je popíchnout, pomoci jim se oprostit od předsudků, najít se, stát se svobodnými - když už ne v reálném životě, tak aspoň v psaní. Protože tento druh tvůrčí činnosti to umožňuje. Chtěla jsem je přimět, aby pojmenovaly své touhy, cíle a úsilí. S Jarkou jsme vše pečlivě probraly a pak na to zapomněly, hlavně já, protože mi přišlo složité si ty ženy hledat a ptát se - „Dobrý den, paní,

nechcete si se mnou chvíli psát?“ Neudělala jsem pro to zhora nic. Ale čas je mocný nástroj, mé přání houpal a hýčkal a pak mi ho přinesl splněné na podnose. David Tišer mi nabídl, abych vedla workshop s písícií Romkami, na jehož konci by měla stát kniha. Tak jsem se setkala s neuvěřitelnými ženami, které mají úplně jinou energii než znám. Během našeho setkávání a naší práci na knize jsme postupně narazily na všechny výše zmíněné problémy - na tradiční pojetí ženy v romské problematice, na ztížené možnosti jejich vzdělávání, na jejich nesmělost, na strach, co by na jejich otevřené psaní řekl tatínek, manžel, bratr. Narazily jsme na obavy z psaní, z otevřenosti. Byla to pro mě nesmírně zajímavá zkušenost, z mých romských holek tryskaly gejzíry nápadů, mají neuvěřitelnou obraznost, imaginaci, fantazii a také to, co běžným spisovatelům většinou chybí - těžký život a mnoho nedobrych zážitků, některé z nich se bohužel setkaly se skutečným zlem. Psát o tom nebo pod vlivem toho nebylo snadné, ale ony to zvládly. Pokud jsem jim v tom byla aspoň trochu nápomocna, těší mě to. Našimi společnými hodinami se cítím obohacena a moc jim za to všem děkuji.

Irena Obermannová

Cikno manuš the e čhajori

Iveta Kokyová

But pařivali čhajori sava has but kovli vođi so na has phareder poratar the has žuži sar luluđarđi lilija pes arakhľa andro baro foros. Andro jakha la has bizišagos čučakere čhavorestar, dikhelas andro vilago kaj has o paramisa, o akhalibena th'o lačhipen, th'e bibacht. Na doužardes kamelas sa te džanel, te džanel mek na prind'ardo. Rodelas, rodelas džikim n'arakhľa. Jekh d'ives lake lakero amalo diňa čohanuno močtoro the phend'as: andre kada čohanuno močtoro šaj avel ko kamel, hin oda pre tute akana so le močtoreha kereha, save džaniben, hiri the oda so mek naprid'ard'al the sar oleha thoveha avri. Hin oda pre tute. O močtoro has cikno has les nisavi belavo farba the maškar has lekhado FB. E čhajori iľa o močtoro the na džanelas so peske iľa andro vast. Nisostar nič pařalas hoj pes lakero vilago čerinela adno perfektno

u hoj doavela kijo džaniben andal cali luma. Sako džives bešelasa paš o mochtro the has kale mochtoreha but ori the dživesa. Phučelas le mochtorestar. Le mochtorehas pre sako lakero phučiben but lačho odpheñiben, Sako odpheñiben la anelas andro baro dumipen pal oda so lake o mochtoro phend'a the tiš ola odpeñibena masovar rozkidelas andre peskeri godi. La čhajorake pes o mochtoro but patinelas hoj ačhiľas calkom demađi. Duminelas pal oda sar o mochtoro rešlol. The doavľa kijo agor hoj mochtoro korkoro nane avka god'aver, hoj o akhalibno cikno manuš ovplivñinel oda so odphenel. Labolas cali le akhalibne cikne manušes te dikhel. Jekhe dživeseha o cikno manuš rozkirinda hoj imar hin oda čiro pes la čhajoraha te sdžal bo ča la te šunel has anglal leste čepo. Patisaľolas pes leske, save phučibena les delas. Mangľa la kaj pes te sdžan jekhetanes. E čhajori has but lošali hoj prind'arela ajse god'aver manušes savo has anglal late o cikno manuš, the hoj leha šaj dela дума pal soste kamela: The pes akvkes ačhiľa. Duminen peske hoj oda has ča avka? Na, ñisavi bacht andre luma nane. Anglal savoreste hin pre luma chasna.

Ta pes o Cikno manuš sikhadaš, the dičholas sar čačutno manuš, našavelas pes maškar aver džide manuša. Na has les ñisave bare suvurale kana sar pes phenel andro paramisa taj ñisavi suvurali kalapica. Vakerelas savore themengere čhibenca. Nekradeder chalas o chundruľi, utalošno čhurđi čar the varekana vešutne fužari th'aver savore drabi save bi aver džido manuš na čaľahas ča avka. E čhajori has but vražbimen sar te bi chudelas e gendi so peskere vasteha lekhađaš o Richard Bach. Peršo lengeri reakcija kana pes dikhle jekhetanes has hoj

pes džanen andal o aver dživipen. Has lake avka but pridžardo the avka pašutno sar te bi les džanelas X bešra. Kada gulo phral molas anglal e čhajori bari bida. Leskero god'averipen, leskere berša, počoraľipen the o gule lava. Cirdelas la te arakhel leskero džaniben andal leskero garudo dživipen. Has ke leste cirdľi sar o magnetos sar te bi jov kaja zor rajarelas. Lengere zgelipena has butvareske. Delas le cikne manušeske bari pativ the dikhelas pre leste bare paťavibnaha. E čhajori lestar has calkom jakhalibnaskeri the lake na avelas pre godi so bi pes ačholas te bi o cikno manuš džalal het andal lakero dživipen. Vakerenas peha but ori, e čhajori pre peste leske sa phukavelas the jov tiš pal peste vareso phukavelas lake. E čhajori pes bibachtales zakamađa andro cikno manuš. The jov la iľa ke peste khere, ke leste pes šunelas sar andre paramisi. So la marelas andro jakha has oda sar oda dičholas ke leste khere, cikñi šufflori, cikñi šulađi, cikñi pirori pro taviiben. Sa pes lake zdelas cikno the pherasuno. Kerelas tejos andro cikne kučora, but lake šmakinelas. Vramaha ačaliľa hoj o cikno manuš pes ľikerel anglal late avres hoj pes čerinda. O cikno manuš ačhiľa te thovkerel o jakha palal.

Kana peske thođa sa jekhetanes andal o дума so denas jekhetanes, arakhl'a o kodos angal o rovníci, arakhl'a tiš o kľeji anglal o phandlo vudar the anglal o akhalibnaske-ro dživipen savo o cikno manuš dživelas. Maj pre late thođas trestos. Iľa latar o kamiben ...

E čhajori has doñičimen, pr'ačhiľa te paťal pre savoreste, pr'ačhiľa te paťal andro kamiben. Duminelas s'oda mol andro lakero dživipen - o kamiben te džanel so na prind'ardo, darunkos le amalestar, akhalibno cikno manuš the trestos. Može hoj pes čudaľinena, aľe kaja čhajori pal savi

adaj lekhavav duminel dži adađives. Može hoj kaja paramisi mek džala dureder the može pes rozdžala andro kalipen odoj kaj z'ačhađas. Hin la čhajora šanca te arakhel avri pre savi chasna pes zgeľa le akhaľibnaskere cikne manušeha?

Skřítek a dívenka

Iveta Kokyová

Příliš důvěřivá dívenka s duší křehkou o váze pířka, čistá jako kvetoucí lilie se ocitla ve velkoměstě. V očích důvěru nemluvněte, upřeně hledí do světa kouzel a pohádek, dobra i zla. Horlivým způsobem prahla po vědomostech, informacích, po poznání dosud nepoznaného. Hledala, hledala, až našla.

Jednoho dne jí kamarád daroval kouzelnou skříňku a řekl: „K této kouzelné skříňce může mít přístup každý, záleží na tobě, jak s ní vynaložíš, jaké vědomosti, zkušenosti či poznání z ní budeš čerpat. Je to jen na tobě.“ Skříňka byla malá, nevýrazné modré barvy, uprostřed s označením FB. Dívenka přijala skříňku, aniž by tušila, jakou věc jí vkládá do rukou. Náhle věřila, že se její svět změní v dokonalý a přiblíží se tak všemu vědění světa.

Každý den seděla u skříňky, trávila s ní celé hodiny a dny. Pokládala jí otázky. Skříňka měla na každou její otázku dokonalou odpověď. Každá ta odpověď vedla k hlubokému zamyšlení, musela každou odpověď rozkódovat. Dívence se věc natolik zalíbila, že časem na ni byla určitým způsobem závislá.

Přemýšlela, jak asi skříňka funguje. Došla k závěru, že dokonalé odpovědi nespočívají v samotné skříňce, ale že jí ovládá magický skřítek. Byla celá rozpalená touhou po setkání s ním.

Jednoho dne se skřítek rozhodl, že je na čase se s dívenkou setkat osobně, neboť pouhý hlas mu nestačil. Líbilo se mu, jaké otázky pokládá. Požádal ji tedy o schůzku. Dívinka, byla štěstím bez sebe, že pozná moudrého skřítko osobně a bude s ním moci hovořit dlouhé hodiny na jakémkoliv téma. I stalo se tak. Myslíte, že se jednalo o náhodu? Ne, žádné náhody neexistují! Vše má svůj účel.

I objevil se skřítek v podobě lidské, ztrácel se mezi obyčejnými lidmi. Neměl žádné velké špičaté uši, jak je popisováno v pohádkách, ani čepičku neměl do špice. Hovořil všemi jazyky světa. Nejraději konzumoval houby, čerstvě nasekanou travu, nějaké to kapradí a všelijaké koření, který by obyčejný smrtelník nepozřel. Dívinka byla rozčarována, jako by dostala knihu psanou rukopisem Richarda Bacha.

První reakce při setkání byla, že se znají z minulého života. Byl jí tak povědomý, tak blízký, jako by ho znala x let. Tato bytost byla pro dívinku hrozící nebezpečí. Jeho moudrost, zralost, tajemnost a kouzelná slova. Lákalo ji poznání a odhalení jeho stránky tajemného života. Byla k němu přitahována, jako magnet, jako by tuto sílu ovládal.

Jejich společné setkání bylo časté. Skřítek byl zahrnutý její pozorností a obdivem. Dívinka jím byla očarována a nedokázala si ani ve snu představit, že by zmizel z jejího života. Hovořili spolu dlouhé hodiny, dívinka se mu svěřovala, on se částečně svěřoval jí.

Stalo se, co se stát nemělo, či mělo? Nevím... Dívinka se nešťastně zamilovala do moudrého skřítko. Odvlékl ji do svého příbytku, zde se cítila jako v pohádce. Co ji zaujalo, bylo vybavení domácnosti, malinká lopatka na smetí, maličký smeták, malinký hrnec na vaření. Vše jí přišlo tak maličké a legrační. Vařil do maličkových mističek čaj, který měla ráda.

Časem si začala všimnout jeho odlišného chování. Skřítek se začal chovat podivně. V momentě, kdy si poskládala malé střípky ze společných rozhovorů, rozluštila jednotlivé rovnice, našla klíče k tajně uzamčeným dveřím a způsobu jeho magického života. Rázem byla potrestána. Trest spočíval v tom, že už nikdy se nemohla dívinka do nikoho zamilovat. A to je nejvyšší trest. Vzal jí lásku...

Přišlo zklamání, dívinka přestala věřit ve vše, přestala věřit v lásku. Přemýšlela, jakýže to měl být význam v jejím životě, touha po poznání nepoznaného, dar od kamaráda, magický skřítek a trest. Možná se budete divit, ale tato dívinka, o které je tu psáno, přemýšlí dosud.

Možná tato pohádka bude mít své pokračování a možná se rozplyne v tajemnu tam, kde začala. Má šanci rozluštit kód celého účelu setkání se s magickým skřítkem?

Mačkengeri efta jakh

Iveta Kokyová

Avlom agoreste kana man pal tu nane imar interesos,
nane man rejakcija, na lekhavav pale, vareko bi peske phenelas hoj som diliňi, džav mange ajsa delveskera baraha.
Choľares tut ňisostar nič the ačhol tutar višalo sap.
Thovav man te lekhavel pal oda so šunav, pal mire emociji... tut pal ma imar tiš nane ňisavo interesos, nane tut rejakcija, na lekhaves pale, vareko bi peske phenelas hoj sal dilino, džas tuke ajsa delveskera baraha.
Mange oda choľi kerel hoj mandar ačhol višalo sap.
Kajsi efta jakh pro mački the rukone, so na dženen, so na kemen.
Sam peske avka pašes the masovar pes ačhol hoj pes dokeras.
Presikhaves tut sar cikno čhavoro, užares sakona džuvľatar duj lavora: „Kamav tut“

Kočkovaná

Iveta Kokyová

Taková hra na kočkovanou.
Konečně přestávám mít o Tebe zájem, nereaguji, neodepisuji, kde kdo by řek, že jsem blázen, procházím jakýmsi rájem.
Rozčílí tě to a rázem jsi jedovatým hadem.
Začínám psát své pocity, emoce... ty přestáváš mít zájem, nereaguješ, neodepisuješ, kde kdo by řekl, že jsi blázen, procházíš jakýmsi rájem. Mě to rozčiluje a rázem se stávám jedovatým hadem.
Taková hra kočky a psa, co nevědí, co chtějí.
Jsme si tak blízcí a přitom dochází k neustálému tření.
Předvádíš se jak malé dítě, očekáváš od každé dvě slova: „Chci tě.“

O Kleji Renáta Berkyová

Cink! bašaďa e rura, hoj tařard'as le mačengere rizki.
Phundraďas o vudaroro th'o pachos

khatar peki struhanka pes miřind'a mařkar peke phaba
save načirla cirdľa avri tiř andal e rura. Phure phiribnaha
džalas kije blaka pal savo pes řil'arelas o řalatos. Dumin-
ďa peske hoj te avri cicho hoj oda řaj dičhol andro buter
seri kana thovelas pre sera o firhangos the dikhľa te perel
o jivune. Andro řero leske avľa e Heřena savi mek oka beř
has urďi andre loři leketa, řiva bala thode andre konča an-
dro vast e kandri kaj sako jekh fertel'is čerinelas o peke
seri khatar o rizki. Palis ča e čikh savi pes leske astadolas
pro topanki kana terďolas upral lakero močto. Sigo il'a
o řalatos thoďa pro taňiris pař o mačengere rizki the beřla
pař e televizija. O cicho andro panelakos leske na kerelas
miřtes. Mek na... Andal e telvizija pre leste asalas o Vilo
Rozboril andal varesavo kher.

„O Roma the pre karačoň, kaj len o beng te lel!“ Košľa kana prepñindas pre aver kanalos. Vareko ñisostar ñiĉ tri-val durkindas pro vudar. Iľa o ovladaĉis, murdadas tele o zvukos u šunelas. Pale vareko zdurkindas lokores aľe avka hoj pes vareso aĉhol. Ušĉila the geľa paš o vudar, aľe andro kukatkos ñikas na dikhľas. Andre goďi leske avle sa ola hiri pal o phure manuša so has ĉorde avri the marde. Phundraďas u anglal leste terďolas cikñi romaňi ĉhaj.

„Laĉhi rat. Baĉi, mangav tumenge, šaj bi viĉinenas e sañitka, le dadeske but namištes,“ diňa andal peste avri e cikñi ĉhajori andre blišĉaco ružovo rokľica the rundi tele.

„No maj oda man zajiminel, našĉi, šukes lake odphedas the phandľa o vudar. E ĉhajori rovelas pal o vudar u jov geľa pal kijo šalatos. Pro skamind has telefonos.

Hangoha cirdľa andre peste o vzduchos, iľa o telefonos u viĉindä 155.

„Halo? Laĉhi rat. Šunen kamav te viĉinel e sañitka pre adresa Gorkého 42, jekh manuš so bešel khereha pašal ma pes na šunel mištes. Na džanav so pes leske aĉhilas, has adaj leskeri ĉhaj... Vyšnohorsko, Mištes, aĉhen Devleha.“ Maj pale mukľa e televizija.

Šilipen, šilipen, šilipen hin všadzig baro, džalas e gili khatar e Zagorovo andre televizija savi has urďi adno gerekos. Mukhľa pes te chal o chaben so mek na dochalas, has imar but bokhalo. Pro peke phaba imar zoraľolas o ĉhil... Ñisostar ñiĉ o telefonos. O hangos khatar o telefonos leske ĉhinelas o kana. E ĉuri demaďa pal o tañiris.

„Vyšnohorský, koda?“

Laĉho đives, adaj emergencija. Tumen amenge viĉinenas u mangelas e sanitka pro adresa Gorkého 42,“ šundolas džuvľikano hangos andal o telefono.

„Hat, me viĉinavas.“

„Šaj bi amenge phundravenas o vudar kaj o dochtora šaj te džan andro kher. Našĉi pes dochuden andre.“

„Hat, phundravav lenge.“

„Palikerav, šukar inepa!“ Aňi na odphendä u pre aver sera e gori thoďa o telefonos tele. Calkom choľamen geľa le dochtorenge te phundravel.

„Laĉhi rat.“

„Laĉhi rat, hin oda trito štokos o džene so tiš adaj andro kher bešen...“ delas duma kana džanas pal o garadiĉi, kaj te na džal pocichi. Kana avle pro trito štokos, sikhada pro vudar. Na has les dzeka te dikhel vaš oda džalas pale ke peskero kher. Košľa. Calkom has olestar dilino hoj bisterďas o kleji peskere kherestar andro kher! Hoj jov lenge ĉa viĉindä! Terďolas odoj andro papuĉi te na has les goďi, so te kerel dureder. Te viĉinel le hasiĉen has leske pherasuno. Khatar o pro jepaš phuterdo vudar le aver dženen-dar so angla lende viĉindas e sanitka šundolas roviben. Kerďa jekh phirutno pale kaj feder te dikhel.

„Avka oda hin... Mušinas tumare romes te lel peha andre špitaľa.“ Varekaskero roviben andro kher pes zoraľandilas.

„U mušinen dochtora kada te kerel, sem hin inepa, but les e romňi mangelas, kana peske o dochtoris thovelas o veci nadre tiňistra.“

„Raňije Horvathovo šunen, tumare romes šaj može has infarktos. Kampel les te lel amenca bo avka oda hin. Talam!“ phendä ĉaĉes o terno dochtoris. Maj pes phundraďa o vudar. Le romes ligenenas u pal lende džalas e romňi the e ĉhajori andre rokľica savi chudelas le cikne ĉhavores vastorestar.

Raňije Horváthovo, le romeske akana na ŝigitinena. Ačhuvon le čhavorenca adađives khere u aven tajsa, thođas pes angal o dočtoris dži e romňi phandľa o vudar. Aňi naŝti nič odphendľa ča sikhadľa le ŝereha hoj he. Pregele khatar leste the leske pes sa bondalolas andro ŝero. Ŝunelas pes hoj hino pale andre ŝpitala pre chodba. Khatar leste denaŝkerenas o sestri. Andal o jekh vudar avenas avri andro aver vudar, džanas andre, pro lavički beŝenas cudza manuŝa. Kamelas te chudel varekas ko leske phenela sar upre hin e Helena leskeri romňi. Hin oleske imar duj ori, so la ligende pre sala. Na džanelas so te kerel. Terđolas odoj andro papuči.

„But tumenge palikerav, hoj vičind'an e sanitka,“ čhindľa andre leste la romňakero hangos andro koda cichiŝagos so ŝunelas andre ŝpitala hoj peha razindas. Sigo pes prekerďa: „Ehm nane vaŝ soske. Hin oda miro kamplišagos,“ mocinelas pes te odphelnel avka sar te bi odoj na helas „te vičinel e sanitka kana hin oda potrebno.“

Palikerav tumnenge jilestar. Ratind'an mange le romes the le čhavorenge le dades. The kada sa pre inepa! zajojčindas. U tumen ačhilan khere korkoro? Soske na gelan ko čhave choča pre inepa, te imar tumari romňi e Helenka... na užarelas pro leskro odpheňiben the varekerelas dureder. Džanen so aven k'amende pre večera. Choča avka pes ŝaj tumenge palikeras.

„Ale... ehm, ma keren peske kajsi chasna anglal mande. Ča pes mange phandľa o vudar. Me...vičinava le čhaske či les nane kleji the...“ but pes kamľa te našavel the te leske d'avľa andre godi hoj o telefonos leste andro kher th'avka naŝti vičanela peskere čhaske.

„Ale ma keren, susedona, aven k'amende choča pre koda čiro niž avela tumaro čhavo,“ chudľa les lockostar the lokes les cirdelas kijo vudar savo has phundrado. Avka tiŝ pregelas andro kher the andral les chalas leskero sumeňis.

„Beŝen peske... Jaj, Mižu, Mižu so tuha ča avela...“ pale avľa la romňake pre godi so pes ačhilas the khosľa peske o apsa le vasteha. Beŝľa pal o skamind, kaj imar pocichu beŝenas so duj čhavore. The leske čepo likerelas, kana leske sa d'avľas pre godi, kaj hino the andre savi situacija. Dikhľa khatar peste. Beŝenas andre kuchňa. Pro kuchňakero skamind dikhľa baro čaro le rizkenca, pre ŝparheta o pira the aver grati. Pal o fali pes cirdenas lole, parne the oranžova umela luluďa. Upral o skamind figine nas duj čitri. Pre cikňi čitra has o Ježíŝ phundrade vastenca, andro bareder has ispidkerle ulade. O cikne čhavore, ča jekh veraduňi uladi, trin ulade pro legitimaciji, terno rom andro slugadžikane gada the bičhadı le rikoneha kaj has lekhado CHIBALINES MANGE. Pro skamind has aver čaro le rizkenca, mačengere rizki, salatos, porselanovo čaro la zuminaha, taňiris le gule tortenca. Pro skamind has pandž taňira, ča andro ŝtar has čhidı e zumin.

„Prebačinen mange, tumen varekas užarenas.“

„Na užrahas űikas. Džanen kija mende hin kasjo sokaŝis. Pre inepa sar hin e karačoňakero chaben sakovar thovas pro skamind jekh taňiris te bi vareko avelas. O manuŝ nigda na džanel kana ŝaj avel vareko,“ phendľa le goeske the čeporo z'asandıľas. Thoďa leske e zumin, the chudle te chal. Dikhelas pro čhave sar pocichu chanas the le jakhenca dikhenas tele. Avle leske adno ŝero leskere čhaskere čhavore the lengere loŝale jakha. űisostar nič les has

dzeka te phenel vareso šmišno. Kamla čepo te čerinel e situacija u kamla te kerel le čhavoren bachtalen the lošalen. Has cicho u chalas. Šunelas pes sar cudzo.

„Džanen, but pharo mange hin tumara Helenatar. Has oda but lači džuvli. Ajcivar amenge šigitinđas hoj oda našti aňi rachinav. Nigda šoha na bisterava, sar il'a amare čhaven ke tumende kana len kamla te marel oja raklengeri banda. Skiňi abo s'oda has, dikhla pro čhavorengere muja, palis pale pre leste the vakerelas dureder, the kana avlam andal e bufi khere the te chal len diňas... Pheđas tumenge pal oda?“

„Na leprav mange pr'oda has oda imar čirla.“ Has džanardo, hoj e Helena leske pal oda na phend'as. Oj mište džanelas so peske pal o Roma jov duminelas.

„Hat, oda has imar čirla, oda the me phiravas andre bufi. Jajš, baro zijand tumara Helenatar. Čepo kajse manuša sar has joj hin andre kada foros. Masovar pre late leperav. Th'o lulud'a so la has adaj andro kher pre chodba phirav te počhivel le paňeha.“

„Mamo, phučla pocichu o čhavoro imar šaj dikhas?“

„No aven.“ Čepo leske likerelas kana leske d'avla pre godi. Pro čhavore has te dičhol hoj has lošale the andal o jakha lenge džalas e bacht, hazdle pes khatar o skamind the gele andro aver kher kaj blištisa'olas o karačoňakero drukhocis. O čhavore čingerenas o papiri, jaj, Evo dikh, dikh savo motoricis chudlom. Vrrrm, Vrrrm le motoriciha phirelas pal o kobercos, jaj koda tričkos but šukar mamo. Polokes uštila the geľa kijo vudar.

„Susedona,“ denašlas pal leste, „tumen imar džan? Nič man anglal tumende nane. Och, ta ča len, len tumnge choča kada. Nič buteder man nane.“ Sig, sigo khosla o prachos pal Marijakeri statua sar chudel le cikne Jezulankus

andre angali the thođas leske andro vast.

Ale oda na mušinen, ma keren peske kajso zijand, the thovelas lake o darunkos pale. Akana pes čačes imar šunelas dilines.

The tumenge šukar inepa, the tumenge.

Savo zijand, len tumenge mangav tumen, hin inepa. Phagenas bi miri pativ te bi peske oda na lenas, odphend'as leske avka hoj o goro imar našti nič pheđas pale. Chudla e kl'amka hoj imar džal het, andro aver vast chude-las e statua the khaml'olas: „Ta me imar polokores džav, na kamav tumenge te lel tumaro čiro buteder. Den anglal mandar peskere romes sar pal leste džana...“ Ačhilas cicho the duminelas so buteder the phenel kaj te sikhavel e pativ the kaj te sikhavel hoj e vilija so peske leske cirdlas tel e morči. E romňi pes thođas anglal u phend'as hoj dela anglal lestar the palikerđas leske mek jekhvar hoj vičind'an e sanitka. Šukar inepa the devleskero bachtalipen tumenge mangav u den anglal mandar tumare čhavage the lengere čhavorenge.

Phandla pal leste u jov bare muklas o dichos avri. Phundradas e burňik. Avri has baro cicho. Čepo pes leske zde-las hoj hiňi leha: Ta dikhes papu, phenavas tuke hoj jon nane džungale manuša. Hin len jilo pre peskero than. Pal o vudar šunelas čhavorikano asaben the gravčišagos. Phiravel te chorel o paňi pro Helenakere lulud'a hm. Agorutnes z'asandilas. Nisostar nič pes visi'alilas the sigo geľas pal o garadiči maškar o štoki kaj može šov abo buteder lulud'a. Dikhla khatar peste u hazdla e agorutňi luludi. Has odoy. E kleja savi varekana e Helena garuđas pre chodba te bi pes vareso ačholas. Duminelas pre savoreste. Iľa les, khoslas o apsa so leske čuľalas pal e čham. Cirdla andre peste o luftos u geľas ke peskero kher.

Klíče

Renáta Berkyová

Cink! naznačila mikrovlnka, že ohriala rybie prsty. Otvorili sa dvierka a vôňa smaženej strúhanky sa vmiesila medzi pečené jablká, ktoré pred chvíľou vytiahol z trúby. Stareckým krokom zamieril k oknu, za ktorým sa mu chladil šalát. Ticho má tolko podôb, pomyslel si, keď odhrňal záclonu a uvidel padať na strechy áut snehové vločky. Hlavou mu blyskol obraz Heleny z minulého roku – červeno biela prúžkovaná zástera, šedivé vlasy stočené do drdola, v ruke vidlička, aby mohla každú chvíľu obracať na panvici ošmahnuté rezne. Potom už len blato, ktoré sa mu lepilo na topánky, keď stál nad rakvou. Mokrú mĺkvo. Rýchlo vzal šalát, pridal ho k pariaticim sa prstom a zasadol k televízii. Panelákové ticho mu zatiaľ nerobilo dobre. Ešte nie... Z prístroja sa na neho usmieval Vilo Rozboril sediaci v nejakej chatrči.

„Cigáni ešte aj na Vianoce, čert aby ich vzal!“ zaklial nahlas, keď prepínal kanál. Ktosi trikrát zaklopal na dvere bytu. Vzal ovládač, vypoľ zvuk a počúval. Opäť jemné, ale naliehavé zaľukanie na dvere. Vstal a podišiel k dverám, ale v kukátku nikoho nevidel. Spomenul si na všetky tie správy o okradnutých a napadnutých dôchodcoch. Otvoril. Pred ním stála malá cigánka.

„Dobrá večer. Ujo, prosím vás, nemohol by ste zavolať sanitku, ocovi prišlo veľmi zle.“ Vyhŕklo zo seba drobné dievča v trblietavej ružovej sukni a slzy malo na krajíčku. „No, to si teda uhádla, nemohol,“ sucho odpovedal a zavrel dvere. Pofňukávanie za dverami prepuklo v hlasný plač. Vrátil sa k načatému šalátu. Na stole ležal telefón. Hlasito si vzdychol, vzal ho a vytočil 155.

„Haló? Áno, dobrá večer. Pošlite prosím sanitku na adresu Gorkého 42, susedovi nie je dobre. Nie, neviem, čo sa mu stalo, bola tu jeho dcéra... Vyšnohorský. Áno. Dobré, dovidenia.“ Opäť pustil do miestnosti televízne postavy. „Zima, zima, zima, všade je veľiká...“ cerila sa na neho Zagorka v kožuštku. Pustil sa do stále nedojedenej večere, už bol poriadne hladný. Na pečených jablkách medzitým tuhlo rozpustené maslo... Telefón. Jeho vyzváňanie mu drásalo uši. Príbor cinkol o tanier.

„Vyšnohorský, prosím?“

„Dobrá deň, rýchla zdravotná pomoc. Vy ste nám pred chvíľou volal a žiadal sanitku na ulicu Gorkého 42?“ ozval sa dynamický ženský hlas.

„Áno, ja.“

„Mohli by ste prosím odomknúť kolegom vchodové dvere? Nemôžu sa dostať do budovy.“

„Ehm, iste.“

„Ďakujem, pekné sviatky!“ Nestihol odpovedať a na druhej strane to zaklaplo. Rozladený sa ponáhľal záchranárom otvoriť.

„Dobrá večer.“

„Dobrá večer, je to tretie poschodie, susedia...“ hovoril už cestou po schodoch, len aby nemuseli ísť mlčky. Keď prišli na tretie, ukázal na protiľahlé dvere. Nemal chuť dívať sa, zamieril preto k bytu. Zaklial. Celá situácia ho tak rozladila, že si nevzal kľúče od bytu! Že im on vôbec volal! Stál tam v papučiach a nemal tušenie, čo ďalej. Volať hasičov mu v túto chvíľu pripadalo groteskné. Od pootvorených susedných dverí sa ozýval tlmený plač. Urobil krok dozadu, aby lepšie videl.

„Koľko má manžel rokov?“

„Tridsať šesť.“

„Aha... No, je nám to ľúto, ale manžela musíme vziať do nemocnice.“ Čísi plač v byte zosilnel.

„A musíte, pán doktor, veď je štedrý večer,“ naliehavo prosila žena, kým si záchranár balil veci do tašky.

„Pani Horváthová, váš manžel mal pravdepodobne infarkt. Prevoz do nemocnice je viac než nutný. Okamžite!“ dodal už rázne a so štipkou arogancie mladý záchranár. O pár sekúnd sa dvere otvorili dokorán. Muža niesli, v závese šla uzlenená žena a dievča v ružovej sukni držiac za ruku malého chlapčeka.

„Pani Horváthová, manželovi teraz nepomôžete. Ostaňte dnes doma s deťmi a prídte zajtra,“ predbehol záchranár ženu, skôr než stihla zatvoriť za sebou dvere. Nezmožila sa na odpoveď, prikývla. Prešli okolo neho a zrazu sa mu začalo všetko motať.

Mal pocit, že je opäť na nemocničnej chodbe. Okolo neho pobežovali sestry. Z jedných dverí vychádzali a do druhých zase vchádzali, na lavičkách sa krčili neznáme tváre. Snažil sa odchytiť niekoho, kto mu povie, ako je na tom Helena. Už sú to takmer dve hodiny, čo ju odvedli na sálu. Ovládla ho bezradnosť. Stál tam v papučiach a čakal.

„Veľmi vám ďakujem, že ste zavolał záchranku, pán sused,“ začal ženin hlas do zúfaleho nemocničného ticha, až so sebou trhol. Rýchlo precitol: „Ehm, nie je za čo. Je to moja povinnosť,“ snažil sa odpovedať čo najprítomnejšie, „zavolať sanitku, keď je potreba.“

„Ďakujem vám z celého srdca. Zachránil ste mi muža a deťom otca. Och... a akurát na Štedrý deň!“ zabedákala. „A vy ste ostal doma sám? Prečo ste nešiel k deťom, aspoň na tieto sviatky, keď už pani Helenka...“ nečakala na odpoveď a pokračovala: „Viete čo, poďte sa navečerať k nám. Aspoň takto sa vám odvdáčime.“

„Ale... ehm, nerobte si starosti. Len sa mi zabuchli dvere. Ja... zavolám synovi, či nemá náhradné kľúče a...“ rýchlo sa snažil vykrútiť z tejto trápnej situácie, aj keď mu došlo, že telefón má v byte, a synovi tak nezavolá.

„Ale no tak, pán sused, poďte k nám, aspoň na chvíľu, kým váš syn príde,“ dotkla sa mu lakťa a jemne ho poťahovala smerom k ešte stále naširoko otvoreným dverám. Tesne predtým, než nadobro prekročil prah bytu, ho začal nenápadne nahlodávať pocit pokrytectva.

„Sadnite si... Jaj, Miško, Miško, čo len s tebou bude...“ znovu si pripomenula žena smutnú udalosť a utrela si opakom dlane slzu. Sadla si za stôl, kde už mlčky sedeli obe deti. Aj jemu chvíľu trvalo, kým si plne uvedomil, v akej situácii sa nachádza. Rozhliadol sa. Sedeli v kuchyni.

Na linke zbadal obrovskú misu plnú rezňov, na sporáku panvicu a dva hrnce. Po celej dĺžke okolných stien sa tiahli červené, biele a oranžové umelé kvety. Nad stolom visely dva obrazy. Ten menší zobrazoval Ježiša s otvorenou náručou, vo väčšom boli nastrkané fotografie. Malé deti, jedna svadobná, asi tri pasové, mladý muž v uniforme a pohľadnica s bernardínom a nápisom CHÝBAŠ MI. Na stole bola ďalšia misa s rezňami, rybie filé, šalát, porcelánová misa s polievkou, tácka s koláčmi. Ležalo tam päť tanierov, v štyroch z nich bola polievka.

„Prepáčte, vy ste zrejme niekoho ešte očakávali.“

„Nečakali, pán sused. Viete, u nás je taký zvyk. Na Štedrú večeru vždy prestierame o jeden tanier na viac. Človek nikdy nevie, kedy príde nečakaný hosť,“ vysvetlila a zdvihla kútiky úst na znak úsmevu. Nabrala mu polievku, začali jesť. Pozoroval, ako deti mlčky jedia so sklopenými očami. Spomenul si na vnúchatá a ich veselé oči. Zrazu mal silné nutkanie povedať niečo vtipné. Chcel aspoň trochu zvláčniť vzduch, rozjasniť dve detské tváre. Čušal. Čušal a jedol. Pripadal si ako votrelec.

„Viete,“ začala, „je mi ľúto vašej Helenky. Bola to veľmi dobrá žena. Toľkokrát nám pomohla, že to ani nespočítam. Nikdy nezabudnem, ako k vám vzala naše deti, keď ich chcela zbiť tá partia chlapcov. Skíni či čo boli,“ obrátila sa s otázkou v tvári na deti, potom zase na neho a pokračovala, „a kým sme prišli z roboty domov, aj najesť im dala... Hovorila vám?“

„No, nespomínam si, bolo to už asi dávnejšie.“ Bol si istý, že Helena mu o tom nepovedala zámerne. Dobre vedela, čo si o cigáňoch myslel.

„Hej, dávnejšie, dávnejšie, to som ešte aj ja do roboty chodila. Jaj, škoda jej, Helenky. Málo takých ľudí tu v meste, ako ona bola... Spomínam na ňu často. Aj kvety jej za-
vše chodím polievať, čo nasadila tuná, u nás na chodbe.“

„Mami,“ nesmelo sa ozvať chlapec, „už sa môžeme pozrieť?“

„No podťe.“ Chvíľu mu trvalo, kým pochopil. Viditeľne potešené deti vstali od stola a vošli do izby, kde blikal ozdobený stromček. Šušťanie papiera, jééé, Eva, pozri, pozri! Vrrrm, vrrrm, autíčko jazdiace po koberci, hííí, to tričko je krásne, mami... Pomaly vstal a zamieril k dverám.

„Pán sused,“ ponáhľala sa za ním, „a vy už idete? Nemám pre vás nič. Och, nate, vezmite si aspoň toto. Nič viac nemám.“ Rýchlo z daru ešte zotrela utierkou prach a vložila mu do dlaní malú sošku s Pannou Máriou a dieťaťom v náručí.

„Ale to nie, nie, nerobte si starosti...“ rozpačito jej vracal vianočný darček. Teraz sa už vážne cítil dosť nepríjemne.

„Aké starosti, vezmite si to prosím vás, je Štedrý deň. Urazili by ste ma, keby ste si to nevzal,“ odpovedala spôsobom, že nebolo možné odporovať. Chytil kľučku na znak odchodu, v druhej ruke zvieral sošku, potil sa: „Tak ja už pomaly pôjdem, nechcem vás príliš zdržiavať. Pozdravujte manželku, keď za ním pôjdete...“ Odmlčal sa. Premýšľal, čo ešte by mohol povedať na znak vďaky a slušnosti, v duchu vianočnej nálady, ktorá sa mu nechutne votrela pod kožu. Predbehla ho: „Pozdravím, ďakujem vám ešte raz, že ste zavolať záchranku. Pekné sviatky a božieho požehnania prajem, pozdravte synov i vnukov.“

„Určite, pekné sviatky aj vám.“

Zatvorila za ním a on zhlboka vydýchol. Rozovrel dlaň. Porcelánové ticho. Na malý moment sa mu zdalo, že je s ním: Tak vidíš dedo, vrela som ti, že nie sú zlí. Majú srdce na správnom mieste. Za dverami začul detský výskot. Chodí polievať Helenine kvety, hm. Konečne sa usmial. Zrazu sa otočil a rýchlym krokom zamieril na medzi-poschodie, kde bolo asi šesť veľkých kvetináčov. Rozhliadol sa a nadvihol posledný. Bol tam. Kľúč, ktorý tam kedysi schovala, keby náhodou... Myslela na všetko. Vzal ho a utrel si slzu, ktorá mu nevdojak skĺzla po líci. Nadýchol sa a zamieril do bytu.

Le meribnaske kames t'avel anglal

Iveta Kokyová

Le meribnaske the ulipnaske kames ajci t'avel anglal,
eufrija, mozakere čitri, tuke pherd'aren e rat.
Sikhliben džanle manušendar, rašajendar, god'avere
šerendar džanes,
bambusova barutne, želeňina the o hrachos.
Tiri teorija pal o džipen imar džanav,
visardo zengos, o dudi, peklos the e devleskeri bar,
avgin, zazvoris the tejos.
Kamav kaj man te hel, kamav te del, diňa...
Kotor mire dživipnastar il'as!
Phuvale the fizuľa.
But bašađi gramfonovo platňa,
milioni lava, save hine sajekh.
So dural...
Pherdo khula, cikňarel pes e vaha,
o čiro kana aratinas avel.
O kuskus the o chundruľi.
Bijo gada, bijo vigana, bije bokh...
Slobodno luftos, savo džal savore serenca...
Ladžađi terorija kahatar o baro avridemavipen pes rodel
andre tute...

Smrti se chceš přiblížit

Iveta Kokyová

Smrti a zrození přiblížit se chceš tak moc,
euforie, filmové scénky, ti zaplňují noc.
Učení mudrců, kazatelů, chytrých hlav znáš,
bambusové výhonky, zelenina a hrách.
Tvou teorii o životě už znám,
převrácené nebe, dudy, peklo a ráj,
med, zázvor a čaj.
Chci míti, má dáti, dal...
Kus života mi vzal!
Sametový sobče...
Brambory a fazole.
Omletá gramofonová deska,
miliony slov, která jsou stejná.
A co dál...
Kupa sraček, klesající váha,
období sklizně nastává.
Kuskus a houbičky.
Bez oděvu, bez hábitu, bez hladu...
Svobodný vánek, který pluje všemi směry...
Zmatečná teorie velkého třesku se hledá v Tobě...

O teriléti nane

Iveta Kokyová

Nane nič ča avka.
O teriléti nane.
Som bičhad'i vođori,
avav te šigitinel.
Avav, som adaj.
Na domukava, na mukava tut te perel tele.
Kamehas bi te džanel ko man bičhad'as?
Jekhavar pes oda dodžaneha the achaluveha.
Miri bući hin te odkerel tiro cerpišagos.
Phenes hoj ňisavo nane?
Šunes pal calo šaltos o izdraňipen?
Hat, oda hin jekhetano čal'ard'ipen.
Sal oda ko avela miro MAJSTROS.
Som oja so o dukaha kamel te chasňarel tele.
Andre god'i peske phenes, „s'oda kada majinel avel“?

Náhody nejsou

Iveta Kokyová

Není nic samo sebou.
Náhody nejsou.
Jsem vyslaná dušička,
přicházím pomoci.
Přicházím, jsem tu.
Nedovolím a nenechám tě klesnout.
Chtěl bys znát, kdo mne vyslal?
Jednou se dozvíš a pochopíš.
Mým úkolem je mírnit Tvé utrpení.
Říkáš, že žádné není?
Cítíš po celém těle chvění?
Ano, tj. vzájemné naplnění.
Jsi ten, kdo bude mým MISTREM.
Jsem ta, co bolest utišit má.
V duchu si říkáš: „Co tohle znamenat má?“

O Rom the Julia **Irena Obermannová**

„Keci d'ivesa tumen lel e jag?“

„Na džanav može pandž d'ivesa.“

„Oda imar but...“

O dočtoris rušibnaha pobešla pro stolkos u thoďa tele
o stetoskopos tele.

„Mušinen te chal.“

„Na džal oda.“

„Zumaven zumina, kachňakeri zumin abo aver...“

E čhaj cirdľa pharo vodi. Imar na džanel sar leske ka-
mel te phenel.

„Zumavava oda. Igerinav.“

„Savi dijagnoza tumenge andro papira lekhavava, bari
natcha.“

„Hem tumenge phenav furt, hoj oda avka nane. Hoj man
hin jakhendar.“

„Me džanav, aŕe kada ačhola ča maškar amende, hat?
„Na, te odoj na lekhavena hoj man hin jakhendar, nig-
da na chava e zumin.“

Dikhŕa pre late.

„Anglal kajsi dijagnoza amen adaj ade nane čislos.“

„Ta les arakhen avri. Hin oda but importantno.“

Na bararelas pal oda. Manuš šaj chudel jakhendar, kada pes ačhel the ačhola pes oda buteder the buteder. Džal oda jekhetanes la daraha, savi akana chudel e luma. Oja dar nane ča lakeri. Hin oda čavargošikaŕi dar ko džanel khatar, kaj pes kiden avri o veci savenge našti achaluvas. Hin oda kolektivno dar pre savi šigitinel ča akhaliben the aver čudna zora. Šund'a la, joj čudisal'ila olestar. Može hoj čačes andre late geŕas varesavi energija. Soske mušinel te preperel pre nekpařaripnaskeri god'i? U soske furt thovel peskeri cipa ča avke? Peki sar žumara. Paš'olas andro hados the furt šunelas o khandipen peskera cipatar. Aŕe na hoj oda bi has nalačo. Has oda čudno. Dobrodružno. Sar calo oda drom. Sar e dijagnoza jekh šel, biš the pandž.

Kana pre redakčno sgeŕipen e šerutŕi novinarka mangelas originalna ideji pro vakaciji, e Julia, džanelas hoj kada hin but. Aŕe kaja ideja lake avŕa pre dzeka. The kamŕa pes le dženiŕenge so genen e gazeta te asal lendar avri te kerel peske lendar pheras. Čepo len te ispidel. Pale moros? Chundruŕi. ŕisavo Atlantikos, aŕi romanticko kher kaj dživen o kale gadže pro Bali. Me tumnege sikhavava, asalas andre god'i, bo la oda labolas andre god'i.

„So te bi džahas andro romano ghetto?“ Pheđas.

Savore jekhavar phende ta kada hin dobroružno. Ča e šerutŕi. Pro čekat pes lake sikhad'as o phuripen. „Ta kada hin idejos!“ gravčind'as. „Avaha korkore! Aŕe sar oda

kames te kerel?“ Sar pal oda kames te lekhavel sar pal o drom kijo moros. But god'aver lava the rekomandaciji so te lel peha. Ma bister pro repelentos. Sluagdžikano. Hin len džuva. Abo džanes so pal kada aŕi ma lekhav. Kaj oda te na šund'ol sar rasismos. E Julia džanelas andre soste hela o člankos bibachtalo. Čačutno, aŕe na ajci but, avke varesar dičholas sar pes pal oda savore bavinenas. U so establishmentos kamelas. Aŕe joj kamŕas te lekhavel sa pal oda so odoj predživela.

Ča sar oda imar džalas kije oda kana kamŕa te džal te kerel a reportaža, buteder daralas. Slugadžikano repelentos bikenaven andro Armyshopos, ale zorales lake chibalinelas so peha kamel te lel. Sgeŕa pes peskere amaleha so pes sikhavelas pre bari škola pre Romistika, aŕe jov la asađas avri.

„Tu a romano ghetto andre šilalutŕi rig? Tu aŕi na džanes so pes odoj ačhol, savore gazeti lekhaven diliŕipena!“

„Vaš oda odoj kamav te džal mek buteder!“

„Prebačin, aŕe pre kada sal čačes šarge balengei rakŕi.“

Čačipen hin, hoj la diŕnas zoznamos le drabenca the diŕna la rekomandacija sar pes te očkinel u diŕna la kontaktos pre Romano vajdas.

Kontatkos has zoralo lav. Phend'as lake andro savo kher dživel, diŕna la numeros pro mobilos the phend'as lake, kaj o mobilos te na hazdel ča avka. Achal'ila oleske avka hoj lake kempel veci sar te bi džalas andre Afrika. Andro čorikane khera so has thode pro agor le foreske pes džalas perda lo muros. Šaj pregeŕa khatar e chev, aŕe oda bi mušinelas te džal maškar o buteder nipi the pes odoj lenca te ispidkerel. Avŕas andro trito d'ives kana has e demonstracija. Sikra terđolas maškar o manuša. Dikhelas pre lende,

the šunelas. Achali'las čeporo andal o kotora so šund'as andal o lengeri дума. O skladnikos andal e delvita the e sikhadi. Džanel vajkeci čhavoren so len sikhavel andre škola. Hine na civilizimen.

La Julkake avlas pre godi či la adaj ola čhave dikhen. Peskera civilizimen sikh'ard'a, sar pre lende vriskinel andro plinos tumenca.

Perdal o muros imar but na chučerelas sar anglo mis, čepo ge'la avri olestar the lake ņiko na šigitinelas. Čudno. Terdonas pašal late the kerenas hoj la na dikhen. Cird'las pes upre, beš'las maškarunes the dikhelas sar oda andre dičhol. Achali'la hoj feder hela kana čivela peršo e brašna the palis korkori chučela. Može hoj oda avke džala feder. Khatar late z'ačhade te barkinel o rikone. But živane ruva lake dišinenas andro muj, šlintinenas the andro jakha len has bokh. Phand'la pes lake o kirlo. Zumađas te terđol the te džal, a'le koda nekbareder rikono pre lade thođas ajsi dar, hoj ačhi'las ča te terđol pre phuv. So kamel te kerel. Band'ilas pes cali andre peste o šero thođas maškar o khoča, kaj le te na dikhel. Može hoj len pr'ačhela te interesinel.

„So adaj kamen?“

ņigda na dikh'las kajse melale čhavores kajse šukare varkočenca pherdo pent'lenca andro bala.

„Avlom tumen te dikhel. Te dikhel sar adaj dživen.“

„Sal parni.“

Kada šund'as perši raz andro peskero dživipen. The perši raz lake doge'las hoj adaj hi'ni ča joj parni maškar lende. Na ča o rikone a'le the o čhavore pre late labonas le jakhenca. O čhavorikane jakha has but šukar. Bare the kale. Savoren has kalo-kale jakha.

„Kale jakha džan te sovel, hem mušinen tosara te uštel“, bašađas lake andro šero, oda može le nervendar. Has odoj jekhori the čudno. But čudno. Peskera cipaha labolas maškar lende.

„Lačho d'ives, rodav le vajdas, phed'as.“

„Soske.“

„Oda hin ča miri veca.“

Ačhile cicho. Sikhad'as lenge peskeri zor. Oja so mištes džanen u tiš mištes džanen hoj perdal kaja zor šoha ņigda na vikhelena. Hoj kamen t'avel cicho.

Sigo pre lende asand'ilas.

„Anena man ke leste.“

Chudle te asal. Asanas šelvar buteder niž o čhavore sa-ven džanelas. Buteder chučerenas, gravčinenas, hoj lake o šero bond'a'olas.

„So amenge and'al.“

„Hin tut thovali.“

„Cukriki.“

„Love.“

Akana khatar late vriskinenas sar kole dziva rikone, dzivones, žvirikanes the dopilones. A'le hat. O čhave vriskinenas avres. Has dopila, has andre lende e dopilo natura khatar o manuša so hand'linenas le grajenca, has dopila sar kalo viči'ni ben.

Furt pre late thovenas o vasta. Thovenas pre late o vasta, razinenas laha u mangelas la. Has oda manglo avka sar te vareko bi randelas pro vudar, ča čeporo, ča pes ta-ťuvaha u maj džaha. Dili'na'olas imar lendar. Zumađas lendar te denašel, a'le has oda but pharo, te sid'arelas, jon bi sid'arenas tiš, te bi džalas lokeder, thođas bi pes lenge kaj la te chan pal e luma.

„Muken la!“ vičindas vareko zoraless.

„Sigeder sar džala avri o kham,“ ajse has o kale jakha kana save dikhlas.

Na kampľa lake kadaj te avel.

O čhavore ačhile pocichu. O rikone ačhile sar o bara. Ča o jakha sar e chaňig.

Varekana pes oda čačes ačhol. Cirdelas la leskeri zor. A može hoj na. Ča hiňi zuňimen.

Kaja buti oda čačes nane avka sar te bi džanas kijo moros. Džal pro agor la lumatar odoj kaj o benga dživen, odoj kaj tumen labaren the sa ola aver diliňipena.

Ande la dži ko vajdas the kije leskeri bari fajta. Has oda lačho the jileskero manuš. Ale džanen, na sar oda amen o parne dikhas.

„Me som o Erik.“

„Me some e Julie.“

Na has ajso šukar. Kajso ciknovarbeskero, šuko, kajso ňisavo. Šaj leske has ajci sar lake. Može čepeder. Phares te phenel. Pre lende oda našti prindares. Oda has lakero aver rasisticko ideja oda „pre lende...“

Džanas pašal o khera so pes lenge phenelas „popelňici“. Čačes avke dičhonas, rozburimen, avri džide khera. O čhave lenge džanas pal o peti. Šaj ča bi avke phenelas hoj oda adaj dičhol sar paš o moros. Ma bister peske peha te lel o kremos bare faktoriha, lekhavela andro magazin. Ko adaj ulol, ňigda pes adarig na dochudela avri, aňi te bi oda has o Einstien, phendľa lake lakero amal, so pes sikhavelas pre Romistika.

„Tu džanes le vajdas.“

„Adaj pes džanas savore, sam jekh bari fajta. The me som jekh lendar.“

„Sar lendar.“

„Nekbareder čhavo.“

Kana avle khere, pale pre late savore chučile. Mek buteder čhavore the vriskišagos. O Erikus terđolas latar dural. Has cicho ča dikhelas kaj la savore te chudkeren. Thode la šminones te bešel paš o thodo skamind. E thuli baba, e nena, e strično pheň, o strično phral the sa o phrala, pheňa le čhavoren na rachindones u o goja pherdarde grulenca the e armin u sa nekfeder so len khere has lake anenas the te oda na has but. Džanelas hoj našti phenel na, hoj peske mušinel savorester te lel čeporo, čaľa the piľa thardı. Dogeľas lake hoj hiňi calkom olestar diliňi. Džanelas hoj pes oda ačhilas kana prečučilas o muros. Chudľas te bašavel pre gitara. Pre varesoste so dičholas sar gitara. Savore gilavenas sar te bi has o Del, ča o j na. Has cicho radeder. Na thoďas pes maškar kada kipoš savo pes ačholas. Savo jov kerelas. Hoj e gili. Hoj pes andre late sa prečerindas kaja rat. Kaja rat so has kaľi sar leskere jakha. Dikhelas pal e blaka andal o kher. O džene so terđonas paš o muros gele het. Khatar lende pes delas te šunel aver gili. ňisostar ňič pes savore našade. Ačhilas ča o Erikus the joj. Gilavelas. Čechika, romanes može hoj peske the dothovelas. Chochavelas lake. Guľares la chočaďas. „Kamiben devleskero kamiben, kaj tu o manuša arakhen, pro bare bara na baros, pro maľi tut na ačhaven,“ džalas lake e gilı kijo jilo. Obchudľas la. Khandelas čudnones ňiž o aver rakle savenca kana has. Vurcones, zoraless the vešunones. Zaphendo, bipativalo, nathanutno, nadochudlo, baro pachos lestar džalas savo la calkom diliňarelas.

„ňigda man na has parňi rakli,“ phendľas so me ačhililom sar rasismos.

A so.

Ta nič.

Kamađa pes leha.

Pre phuv pre lepeda pal varesavo rikono. Has calkom maŕi abo bipativali, calkom diliňardi leskere ŕtaltostar.

ŕtaltos. Na duminelas hoj the lakero hin kajso. Kajso kalo či so.

Paŕlonas the denas дума. Has calkom prekvapimen hoj oda dŕal. So has rasisticko.

„So bi kamehas le dŕivipnastar?“

„Kamavas? Le dŕivipnastar?“ sikra dikhelas pre fala.

„Na dŕanav. Ňigda pal oda na dumind'om.

Ta kada hin koja diferencija. Bareder Ňiŕ andre farba.

E Julia peske na kamelas te predstavinel, hoj vareko kas joj dŕanel hoj les nane varesavo planos. Bachtalo planos sar te khelel avri. Sar te kerel vareso baro.

U ačhiŕa les te thovel upre:

„Talam pre varesoste aveha.“

„Na kamav.“

„So avka te baŕavel? Te giŕavel. Te avel hireŕno.“

„Oda bi has ŕukar.“

„ŕigitinava tuke.“

„ŕun man. Me som Rom.“

„Julie. Rado tut dikh'om.“

Chudŕa te asal

Ov na. Moŕe hoj na dŕaneals pal o Romeo the Julia, avŕa lake pre godi. Th'avke - nane oda tiŕ rasisticko ideja? Moŕe hoj dŕanel le Shakspear jekh lav pal aver. Zasute paŕ peste pre meŕaŕi lepeda. Jov sigeder, joj mek dikhelas pre pleŕna pro fali, sar te bi andre late genalas so kamŕa te

ŕunel. Arakhle len sig tosara mek has cma, jekh čhavoro ačhiŕas te vriskinel:

„Kamađa pes la gadŕaha!“

„U kamel te lel vera amara Ivetkaha!“

Doavle the aver dŕene, palis imar he o phureder the dikhenas pre lende.

E Julia cirdŕas e lepeda predal o ŕero, the dikhelas pre lende sar diliňi, denaŕkeriben the vriskiŕagos... oda savoro jekhvareste preačhiŕas u denaŕŕas andal o kher. Urđa pes pro budaris, o vudar pal peste phandŕas hoj oda na has aňi te ŕunel. Dŕalas paŕal o muros sikra pal late dŕanas o čhavore palis imar ča o rikone.

Pal o muros tiŕ imar Ňiko na terđolas. Anglal e opona pal e opona. Teatros. Dilino teatros. Bibachtalo than.

„Av pre kaveja,“ astardiŕa khatar e fala jekh phuri romňi le somnakune ŕiterenca pro bare čuča.

„Na, palikerav, imar muŕinav te dŕal khere.“

„A pre thuvali.“

„Na, čačes.“

„Tradle tut het, so? Hine ajse sar jon,“ U sikhadŕas le melale balenca pro muros.

„Ta av imar. Genova tuke andal o logros pale kaveja.“

„Ta geŕas. Soske te bi na.

Avŕas lake pre godi aver zumavipen khatar e vakacija paŕ o moros.

Vičinav man Evita, aŕe phenen mange Bába. Mek aňi penda mange nan, aŕe som imar baba. Oda man hin vaŕ oda hoj savoro dŕanav. Aŕe avkes oda ko Roma hin, oda ča tumare babi duminen hoj hine terne.

Aluminovo kanta pre ŕparheta chudŕa te taťarel o paňi.

E Bába čid'a o pañi andro khorore la kavejaha the and'as lake turkos sar andre karčma.

Has cicho so duj džeña. Merinenas pes. A'le kala jakha činenas.

Me som čohañi, achalos man.

Sikhađas le šereha hoj he. The labarđa peske laha thuvali.

„Džanav so pes tuke ačhil'as.“

„Oda adaj džanen savore.“

„Sar lestar phučlal? So kamel le dživipnastar?“

Añi na džanla sar u soske sikhađas le šereha. Može vaš oda hoj ačhila olestar calkom nemo.

„So kames tu?“

„So te les kamav?“

E Bába asand'ilas, kaj o somankune literi peha razine-nas. Has la bare parne danda. But parne pre baba.

„Ka'uveha anglal leste? Či so?“

E Julia uštil'as.

„Imar čačes mušnav te džal.“

Chudla e brašna u džalas kijo vudar.

„Le.“ E Bába la diñas cikno gonoro savo has kerdo andal e lulud'ikañi latka the has pre cipuno dorori.

„Ker tuke oleha so kames. Šaj tute hel sar memorija... Abo... a'le me tuke vareso phenava - amen o kale sam kaj-se diline sar tumen o parne.“

E baba chudla te asal.

E Julia denašlas.

Uštil'as andro peskero hados, pal o blaki terđolas lake-ro drukhos so lake bašavelas peskere prajtinenca andro šero.

Kher. Kompjutros. Rajbimen žuže gada. Paťamo, hoj nadur latar hin baro foros pherdo amale the karčmi.

Kupelna so pachinel. O pañi so čulal, Vraco. The e sprcha.

Čerind'as e sera u pal o čuča lake pe'as lakero nevo somnakaj.

Phundrađa les u pre plachta pe'as khororo sar pro kremos. Čid'a tele o zavitos. Kali farba, kalo kremos. Z'asanđilas u phandla les. He memorija.

O člankos lekhavela sigo dumind'a peske the paťardi andro županos.

A'le pal soste? Pal e kali farba?

Ňisostar nič imar na džanelas.

Lakeri peršo ideja has hoj oda avela procokacija. Vaka-cija pal savi pes tunnege šaj zdel andro romano ghetto. Sar pes vareso te dodžanel. Vareso pal o oda sar pes dživel andre bari bida.

Kana pes dikhlas andro gendalos andre kupelna, chudla pes latar vareso so na džanelas anglomis, cirdelas pes oda pal late kajso urgentno šundo.

Phundrađas o khororo the kerđa peske bodka pro muj. Pre aver tiš. Šukar. Ňisostar nič imar našti oda likerđas avri u pal calo muj peske makhelas e kali farba sar demađi. Palis menglisalila u uštila pre phuv. Chudla la e jag. Preačhilas te chal. Julie e romñi. Pokerđi. Pi'la zoraleder thudestar. Kamla te ka'uve' avka sar avel e rat. Vaš oda ge'la ko dočtoris. Kana avelas pale andal e špitala khere, e susedka, sava dikhla paš o kherutno vudar avri latar phučla:

„Pal kaste džan?“

Kerđa peske latar pheras u phend'a pale Julia.

E gori pal late dikhelas u napaťalas so řunda u banges pre late dikhelas. Geľa le vitahoha uý bond'aloľas le řereha.

E Julia ća khere beřelas u dikhelas andro fali. Jekh ora abo duj.

O dočtoris diňa anglal lakero nasvalipen numeros jekřelbiř the pandź. Soske kajso baro numeros. Rachind'as peske so kajso numeros mol andre numerologija.

Užarel la hoj pes sdźala verekaha. U dořunela pes so mek nadźanel.

O dokumentos khatar o dočtoris bićađas andre redakcija, sar ohovariřagos. O numeros jekřelbiř the pandź řundol miřtes sar ćioralipen pr'oda kaj na muřinel buteder te phenel. E řerali redaktorka lake lekhađas hoj o ćiankos řaj bićhavel palis hoj les but kamel te genel.

Furt phirelas kijo gendalos.

Imar oda na dźalas dureder. Imar has calkom kali. Sar romњи. Aľe oda hin rasisticko ideja.

So avela dureder?

Na dźanelas.

Tele pař o vudar vareko pre late harangind'a. Iľa o telefonos.

„Oda me.“

Maj aćhalila k'oda.

„Ko me?“

„Kamav tut. Kamav tuha te lel vera, mukľa peřtar avri o Erikus.“

„Av upre, chudľa e gombića u phundrađas leske o vudar.“

Pale dikhl'as andro gendalos pre peskero muj. The pes lake oda paťinelas imar. Dźala oda. But lořali has kana les chudela andre peskeri angali.

Phundrađa o vudar the ćiuil'a leske andre angali.

„Sar man arakhľal?“

„Sar oda dićos avri?“

„Sar tu.“

„Sal Kali.“

Na geľas aňi andre pr'oda leskere jakha has but jagalereskere. ćiida peskere pandź the denařlas pal o garadići tele, pal o kher ća dźalas te řunel sar zorales deneařelas pal o garadići. Nane kada rasisticko? asandilas pre peste andro gendalos pre peskero kalo muj. O ćiankos lekhađas maj oda d'ives avka sig sar te bi andre late has bari jag. Lekhađas oda bara brigaha hoj o ćiankos aňi na thode avri.

„O džeňija so genen lenge kempel ufnosťa!“ phend'as andro telefonos e řerali redaktorka. řaj avas kriticka, aľe muřinas te sikhavel sar pes oleřtar te dochudel avri.

Aľe so te nane, imar latar na phućľas. Aňi pes imar na thod'as anglal. řunelas pes bijećaćipengeri, bijo lav, dźanelas hoj pes lake nařti ća avke thovela. Imar na has buter e Julia.

Telal o d'ivesa pes thod'as jekhetanes.

Parňilas. Imar moře na has pokerđi.

Has imar calkom normalno.

Aľe na has lake miřtes.

Rom a Julie

Irena Obermannová

„Jak dlouho máte tu horečku?“

„Nevím... tak pátý den.“

„To už je dost dlouho...“

Lékař nervózně poposedl na židli a odložil stetoskop.

„Musíte začít jíst.“

„Nejde to.“

„Zkuste polívky. Slepíčí vývar a tak...“

Povzdychla si. Už neví, jak mu to má vysvětlit.

„Pokusím se. Slibuju.“

„Jako diagnózu vám na tu neschopenku píšu viróza.“

„Ale vždyť vám říkám pořád, že to tak není. Jsem uhranutá.“

„Já vím, ale zůstane to jen mezi námi, ano?“

„Ne. Jestli to tam nenapíšete, nezačnu nikdy jíst slepičí vývar.“

Starostlivě se na ni podíval.

„Taková diagnóza nemá číslo.“

„Tak ho vymyslete. Je to důležité.“

Což nepřeháněla. Člověk může být uhranutý, takové věci se prostě dějou a budou se dít víc a víc. Souvisejí s úzkostí, která ochromuje svět. Ta úzkost není jen její. Je to putovní úzkost odkudsi, kde se berou nevysvětlitelné věci. Je to kolektivní úzkost a pomáhají na ni kouzla a tajemné síly.

Poslechl ji, čímž ji překvapil. Asi do ní vážně vstoupila nějaká energie.

Proč musí vždycky propadnout tomu nejztreštěnějšímu nápadu? A proč vždycky nabídne všanc svou vlastní kůži? Škvařenou.

Ležela v posteli a pořád cítila jen puch své kůže. Ale ne, že by to bylo vyloženě nepříjemné. Bylo to neznámé. Dobrodružné. Jako celá ta cesta. Jako diagnóza sto dvacet pět.

Když na redakční poradě šéfredaktorka žádala originální nápady na tipy na dovolené, Julie tušila, že tohle je moc. Jenže ta myšlenka ji začala bavit. Zatoužila se čtenářkám vysmát, udělat na ně dlouhý nos. Trochu je poštouchnout. Zase moře? Houby. Žádný Atlantik, ani romantická chatka domorodců na Bali. Já vám ukážu, smála se v duchu, protože jí hárala úzkost.

„Co takhle romský gheto?“ špitla.

Všichni vyprskli. Kromě šéfredaktorky. Svraštila čelo, co se jí na něm vůbec nedělala vráska.

„To je nápad!“ vykřikla. „Budeme jediný! Ale jak to chceš pojmut?“

„Jako cestu k moři. Spousta rad a doporučení, co s sebou.“

„Nezapomeň repelent. Vojenskej. Maj tam blechy. Nebo víš co, ten vynech. Aby to nevyznělo rasisticky.“

Julie si byla vědoma nebezpečí, která podobnému článku hrozí. Pravdivý, ale ne moc, tak nějak zněl požadavek doby. Požadavek establishmentu. Ale hodlala prostě popsat, co zažije. Jenže čím víc se blížil termín jejího odjezdu, tím víc se bála. Vojenský repelent prodávají v army shopech, ale jinak silně postrádala seznam potřeb. Sešla se s kamarádem romistou, ale vysmál se jí.

„Ty a romský gheto na severu? Vůbec netušíš, co se tam děje, všechny noviny píšou pitomosti!“

„Tím spíš tam chci jet!“

„Promiň, ale na to jsi fakt moc blondýna.“

Pravda je, že jí dal seznam léků, doporučil očkování a napsal kontakt na cigánského barona.

Kontakt bylo silné slovo. Řekl jí, ve které ubikaci bydlí, dal jí na něj mobil, ale ujistil ji, že telefon nebere. Pochopila, že v podstatě by její výbava měla být stejná jako kdyby jela do Afriky.

Do nouzových bytů postavených na okraji města se lezlo přes zeď. Mohla sice projít podivnou dírou kdesi vzadu, ale to by se musela prodírat skandujícím davem. Přijela právě v den třetí demonstrace.

Chvíli mezi těmi lidmi stála. Prohlížela si je, poslouchala. Pochopila leccos z útržků jejich hovorů. Skladník z Delvity, ale i paní učitelka. Zná za zdí pár dětí. Učí je. Jsou prý necivilizovatelné.

Julii napadlo, jestli ji ty děti tady vidí. Svoji civilizovanou paní učitelku, jak na ně řve „do plynu“.

Přes zeď nelezla už dlouho, trochu vyšla ze cviku a taky jí nikdo nepomáhal. Zvláštní. Stáli kolem ní a dělali, že není.

Vyškrábala se nahoru, sedla si obkročmo a obhlížela terén. Pochopila, že nejlepší bude, když nejdřív hodí batoh a teprve pak skočí sama. Snad to klapne. Kolem ní se rozštěkali psy. Tlupa zdivočelých vlků, funěli jí do obličeje, slintali a v očích měli hlad. Sevřelo se jí hrdlo. Pokusila se vstát a jít, ale ten největší čokl na ni hrozivě zavrčel. Zůstala nepohnutě na zemi. Co má dělat? Schoulila se celá do sebe, hlavu mezi kolena, aby je aspoň neviděla. Třeba je přestane zajímat.

„Co tu chceš?“

Nikdy neviděla tak ušmudlané dítě s tak krásně zapletenými culíky plnými mašlí.

„Přijela jsem na návštěvu. Podívat se, jak tady žijete.“

„Seš bílá.“

Tohle slyšela poprvé v životě. A poprvé v životě si také uvědomila, že je tu široko daleko bílá jediná. Nejenom psi, ale i děti na ni svítily očima. Ty dětské byly nádherné. Veliké a černé. Všechny černočerné oči. „Černé oči jděte spát, však musíte ráno vstát,“ břinklo jí v hlavě, to asi od nervů.

Byla tu jiná. Dočista jiná. Svítala tu na poplach.

„Dobrý den, hledám Barona,“ vypravila ze sebe.

„Proč?“

„To je snad moje věc.“

Zmlkli. Dala najevo sílu. Tu, kterou tak dobře znají, a vědí, že nad ní nevyhrají. Že mají sklapnout.

Honem se na ně usmála.

„Dovedete mě k němu?“

Rozesmály se. Smály se stokrát víc než děti, které znala. Víc poskakovaly a ječely, až jí šla hlava kolem.

„Cos nám přivezla?“

„Máš cigáro?“

„A bonbóny?“

„A prachy?“

Teď kolem ní vrčely jako ti psi, divoce, zvířecky, dotěrně. Ba ne, děti vrčely jinak. Byly vlezlé, měly v sobě líbeznou vypočítavost koňských handlířů, vtíravost plnou černočerného volání.

Pořád se jí dotýkaly. Šahaly na ni, trásly s ní, naléhaly na ni, bylo to jako prosebné škrábání na dveře, jen škvírečku, jen co se ohřejeme, hned zase půjdeme.

Začínala šílet. Snažila se setřást ze sebe tu tlupu, ale zdálo se, že je to marné, když zrychlila, zrychlily víc, zpomalila-li, byla jim vydána na pospas.

„Nechte ji!“ vzduch prořízl ostrý povel.

„Dřív než vyjde sluníčko,“ takové byly ty nejčernější oči, co kdy spatřila.

Neměla sem jezdit.

Děti ztichly. Psi zkameněli. Jen oči jako tůň. Někdy se to opravdu stane. Stahoval ji jeho vír.

Ba ne, šílí. Je přetažená. Tenhle výlet není žádná cesta k moři. Jde na konec světa, právě do předpekli, očiště, právě tam, kde člověka smaží všechny ty děsivé blbosti.

Dovedl ji až k baronovi a jeho početné rodině. Byl slušný, milý. Ale stejně.

„Já jsem Erik.“

„A já Julie.“

Hezký tedy nebyl. Takový malý, hubený, nedomrlý. Mohl být tak nějak v jejím věku. Možná míň. Těžko říct. Na nich se to nepozná. Tohle je další její rasistická myšlenka, tohle „na nich...“

Procházeli kolem těch domů přezdívaných „popelnice.“ Opravdu tak vypadaly, polorozpadlé, vybydlené baráky. Děti měli pořád v zádech. S trochou nadsázky šlo říct, že to tu vlastně bylo skoro jako u moře. Nezapomeňte na krém s vysokým faktorem, napíše do časáku. Kdo se tady narodí, nikdy s odtud nevyhrabe, ani kdyby to náhodou byl Einstein, řekl jí kamarád romista.

„Ty Barona znáš?“

„Tady se známe všichni, Jsme jedna rodina. A pak, jsem jejich.“

„Jak jejich?“

„Nejstarší syn.“

Když přišli do domu, zase se na ni všichni sesypali. Ještě více dětí, povyku. Erik stál opodál. Mlčel, díval se, nechal je, aby se jí dotýkali. Posadili ji k legračně naporáděnému stolu. Tlustá babička, teta, setřenice, bratranec a všichni bratři, sestry, dětí nepočítaně a klobásy plněné bramborama a zelí a všechno nejlepší, co měli, jí snášeli, i když toho nebylo moc. Věděla, že se nedá nic odmítnout, jedla, pila čučovici, hodovala.

Uvědomila si, že je omámená. Ale ne z alkoholu. Věděla, že to začalo hned, jak sem seskočila se zdi.

Začal hrát na kytaru. Teda spíš na pádlo. Všichni zpívali. Všichni tu zpívali jako bozi, až na ni. Raději tedy mlčela. Neúčastnila se toho kouzla, které se dělo. Které on způsobil.

Že píseň. Že se v ní ten večer proměnil. Ta noc černá jako jeho oči. Dívala se z okna ubikace. Dav za zdí zmizel. Kolem se rozprostírala jen píseň.

Najednou všichni odešli. Zůstal Erik a ona. Zpíval. Česky, romsky, možná si vymýšlel. Určitě lhal. Nádherně lhal.

„Lásko bože lásko, kde ťa lidé berú, na horách nĕrstĕš, v poli ťa nesejŭ,“ pdloval j do srdce.

Objal ji. Mĕl jin pach neŭ kluci, se ktermi kdy byla. Kořenĕnjš, silnjš, divoĕejš. Zkazanej, neslušnej, nemstnej, nepřpustnej, zvrtanej smrad z nĕj šel a přpravoval ji o poslední zbytky rozumu.

„Nikdy jsem nemĕl blou holku,“ řekl, coŭ teda rasistick bylo urĕitĕ.

A co.

Přesně tak. A nic.

Vyspala se s nm.

Na zemi na dece po nĕjakm ĕoklovi. Byla opil nebo ommen, zkouřen jeho tĕlesnost.

Tĕlo. Netuřila, ŭe i jej je takov. Takov ĕern ĕi co.

Leŭeli a povdali si. Byla překvapen, ŭe to jde. Coŭ je rasistick.

„Co bys chtĕl o ŭivota?“

„Chtĕl? Od ŭivota?“ chvli hledĕl do zdi. „Nevm. Nikdy jsem o tom nepřemejřlel.“

To je asi ten rozdl. Vĕtř neŭ v barvĕ.

Julie si nedovedla představit, ŭe kdokoliv z lidí, kter znala, by nemĕl pln. Bjeĕny pln, jak vyhrt. Jak dokzat cos zvratnĕho.

Zaĕala ho civilizovat:

„Urĕitĕ na nĕco přijdeř.“

„Nechce se mi.“

„Co třeba hrt? Zpvat. Bejt slavnej.“

„To by bylo krsny.“

„Pomŭŭu ti.“

„Poslyř. Jsem Rom.“

„Julie. Tĕř mĕ.“

Rozesmla se.

On ne. Možná neměl o Romeovi a Julii ani potuchy, napadlo ji s velkou dávkou ironie. I když – není to rasistická myšlenka? Třeba zná Shakespeara nazpaměť.

Usnuli vedle sebe na prašivé dece. On dřív, ona se ještě dívala na plíseň na zdi, jako by v ní mohla vyčíst odpověď.

Našli je chvíli před rozbřeskem, jedno ze zdivočelých dětí začalo pištět:

„Chrápe s gádžou!“

„Má si vzít naší Ivetku!“

Přibíhaly další, pak už i dospělí, koukali na ně.

Julie si přešvihla deku přes hlavu, vyděšeně na ně hleděla, zmatek a křik a... to všechno naráz přestalo působit, utekla z místnosti.

Dooblékla se na záchodě, dveře za sebou dovřela skoro neslyšně.

Plížila se podél oprejskané zdi, chvíli se za ní táhly i děti, pak už jen psi.

Za zdí už taky nikdo nestál.

Před oponou za oponou. Divadlo. Šílené divadlo. Neblahé místo.

„Pojď na kafe,“ odlepila se od zdi babizna se zlatým nápisem na obrovských řadrech.

„Ne, děkuju, už musím domů.“

„A na cigáro?“

„Ne, vážně.“

„Vyhnali tě, co? Jsou stejný jako oni,“ hlavou se smolnými vlasy pohodila směrem ke zdi.

„Tak pojď, přece. Přečtu ti z lógru.“

Tak šla. Proč ne.

Další zážitek z dovolené u moře, pomyslela si hořce.

„Jmenuju se Evita, ale říkaj mi Bába. Eště mi nebylo padesát, ale už Bába. To mám za to, že všechno vím. Ale tak to u Romáků chodí a máme recht, to jen vaše báby myslej, že jsou mladý.“

Aluminiová konvice na plynovém vařiči začala vřít. Bába přelila kafe a přinesla jí pravého hospodského turka.

Mlčely. Měřily se. Tyhle oči řezaly.

„Jsem čarodějnice, chápeš.“

Kývla. A zapálila si s ní.

„Vím, co se ti stalo.“

„To tu vědej všichni.“

„Jak že ses ho to ptala? Co chceš od života?“

Ani nevěděla, proč kývla. Asi proto, že ji to přece jen překvapilo.

„Co chceš ty?“

„Co když ho miluju?“

Bába se rozesmála, až se jí zlatý nápis otrásal. Měla veliké, bílé zuby. Moc bílé na bábu.

„Zčernáš kvůli němu? Nebo co?“

Julie se rázně zvedla.

„Už vážně musím.“

Popadla bágel, zamířila ke dveřím.

„Na.“ Bába jí podala škapulíř, drobný pytlíček květované látky na koženém provázku.

„Nalož s tím, jak myslíš. Můžeš to mít jen na památku... Nebo... ale něco ti povím – my černý jsme stejný idioti jako vy bílý.“

Bába se rozřehkala.

Julie utekla.

Probudila se ve své posteli, za okny stál její strom a šuměl v její hlavě.

Byteček. Počítač. Vyprané vonící prádlo. Jistota, že o kus dál se rozprostírá město plné kamarádů, přátel, barů.

Koupelna, co voní. Voda, co teče. Teplá. A sprcha.

Otočila se na bok, po prsou jí sklouznul nový přívěšek.

Otevřela ho a na prostěradlo vypadl kalíšek jako na krém. Odšroubovala víčko. Černá barva, černý krém. Usmála se a zase ho zavřela. Ano, vzpomínka.

Článek napíše rychle, umínila si ovinutá v bezpečí koupacího pláště.

Ale o čem? O černé barvě?

Najednou nevěděla.

Původně to měla být provokace. Dovolená snů v romském ghetu. Jak se něco dozvědět. Něco o hromadné beznaději.

Když spatřila svůj obraz v zrcadle koupelny, zmocnil se jí neznámý, táhlý, nutkavý pocit. Otevřela kalíšek a udělala si tečku na tvář. Na druhou. Hezké. Najednou nemohla jinak, nanášela si na obličej černočernou barvu jako zbesilá. Pak ztratila vědomí a probrala se na dlažčičkách. Dostala horečku. Přestala jíst. Julie cigoška. Uhranutá. Přidala silnější vrstvu. Chtěla černat jak postupující večer. Proto šla k lékaři.

Když se vracela ze střediska domů, sousedka, kterou potkala u venkovních dveří se jí zeptala:

„Za kým jdete?“

V žertu řekla, že za Julií.

Paní ji sledovala podezřívavým, zamračeným pohledem. Odjela výtahem s kroutící hlavou.

Julie doma jen seděla a koukala do zdi. Hodinu, dvě.

Lékař dal její nemoci číslo sto dvacet pět. Proč zrovna tolik? Spočítala si jeho numerologický význam.

Čeká ji zvláštní setkání. Dozví se věci, které netušila.

Lékařské dobrozdání poslala do redakce jako omluvenku. Číslo sto dvacet pět zní dostatečně tajemně na to, aby nemusela nic dalšího dodávat. Šéfredaktorka jí napsala, že článek může poslat později a že se na něj těší.

K zrcadlu chodila pořád.

Už to nepokračovalo. Už byla totálně černá. Jako cigoška. Jenže to je rasistická myšlenka.

Co bude dál?

Nevěděla.

Dole u domovních dveří někdo zazvonil. Vzala domácí telefon.

„To jsem já.“

Hned nepochopila.

„Kdo já?“

„Miluju tě. Chci si tě vzít,“ vyhrkl Erik.

„Pojď nahoru,“ stiskla knoflík na otvírání dveří.

Podívala se znovu do zrcadla na svoji tvář. Začínala se jí líbit. Půjde to. Strašně se těšila, až ho sevře v objetí.

Otevřela dveře a vrhla se mu do náruče.

„Jak jsi mě našel?“

„Jak to vypadáš?!“

„Jako ty!“

„Seš černá!“

Nešel ani dál. Na to byly jeho oči moc zbesilé. Otočil se a běžel dolů po schodech, domem se rozléhal klapot jeho úprku. „Není to rasistické?“ usmála se do své černé tvaře v zrcadle.

Článek napsala ještě ten den rychle jak posedlá. Bylo v něm však tolik smutku, že ho neotiskli.

„Čtenářky potřebují naději!“ vyjádřila se v telefonu šéfredaktorka. „Můžeme být kritičtí, ale musíme ukázat východisko.“

Ale co když není, nezeptala se už. Nebránila se. Cítila se bezprávná, nejistá, věděla, že se neubrání. Nebyla už moc Julie.

Během příštích dvou dnů se dala dohromady.

Zbělela. Asi už nebyla uhranutá.

Byla už úplně normální.

Ale dobře jí nebylo.

Pajtrinoro
Iveta Kokyová

Dikh ča, pre apsengeri leñori plivinel pajtrinoro savo peľa
pal o kašt khatar o Buddhas.

Dičhol sar jiloro. Kaj me les ča dikh'om?

D'av'om pal e apsengeri leñori, kerkerde manca.

Ko?

O manuša so peske duminen, hoj duminen

Prajtinoreha rovav tuha,

te duminac hoj milioni džene anglal tute pro khoča peren,
magarinde tut,

ile tiri silueta, tiro šaltos the kamiben.

Som e natura, obeca khatar e meditacija khatar o Buddhas,
na kamav te avel simbolo anglal o farebna papira.

Magarinde miro šaltos the miri god'i.

Bajinav pajtrinoro pelo pal o drukhos khatar o sikhado
manuš, kaj tut magarinde.

Lístek

Iveta Kokyová

Hle, na slzách vln pokorně připlouvá lístek spadlý
ze stromu Bóddhi.
Má tvar srdce. Kdeže jen jsem ho viděla?
Připlul jsem na slzách vln, zneužili mě.
Kdo?
Lidé, co myslí, že myslí...
Lístek pláču s tebou,
při pomýšlení, že miliony lidí se ti klaní a ctí, tě znesvětili,
použili tvou siluetu, tvar a lásku.
Jsem příroda, svědek meditace velkého Buddhy, nechci
sloužit jako symbol barevných papírků.
Zneužili a znectili mých ladvých tvarů, moji mysl.
Mrzí mě lístku spadlý ze stromu učence, že zneužili tě.

O perli

Iveta Kokyová

Miro dichos džal jekhetane tire dichoha,
šunav sar mange marel o jilo andre žuži angali,
sar cikno čavoro šunav gilutni recitacija,
he, šunav man paš oda tuha but lačhes.
Šunav sar e gilutni phenes,
sal ča miro, ča miro.
O poetas Li Po pes mange andro šero thoďas,
the sa o trapišagos mandar mordas.
Andro momenti andro save som tuha miro jiloro,
hin mande thode sar o perli pre dorori,
hine kuč, avka but hoj lenca sovav sako rat.
Chibalinel mange sar peha jekhetanes dikhas pro mozi,
sar pes chudas vastendar, e giľi kukurukuku...
Kaske šaj rachinva o phuripen pro muj?
Pre kaste dikhava mire zakamade jakhenca?
Ko mange genela?
Kaha anglal nisoste asava?
The kastar kamav te daral?

Perly

Iveta Kokyová

Můj dech splývá s dechem tvým,
tlukot srdce slyším v čistém objetí,
jak malé dítě poslouchám recitaci básně,
ano, je mi přítom s tebou moc krásně.
Poslouchám a obdivuji přednes tvůj,
jsi jen můj, jen můj...
Básník Li Po se mi do hlavy vryl,
a veškeré trápení ze mne smyl.
Chvilky trávené s tebou láska má,
mám navlečené jako perly na provázku,
vzácné jsou, tak moc, že s nimi spím každou noc.
Chybí mi společné sledování filmů,
držení se za ruku, píseň kukuruků...
Komu budu počítat vrásky na obličeji?
Na koho budu zamilovaně hleděti?
Kdo mi bude předčítat?
S kým se budu pro nic smát?
A koho se mám bát?

Sar man sgel'om le meribnaha Stáňa Miková

Imar o ñilaj avel polokes kijo agor, avri avke tates hoj ča te merel. Oda hin ajso d'ives, kana tumenge ačhol ča jekh te kerel, the oda hin te paš'lol pre fajnovo lepeda paš o pañi telal o drukhos so les hin bare prajtina. Me bi pre koja lepeda čačes paš'luvavas the chudavas bi andro vasta e gend'i the steržeñinavas man pre oda pal soste o lekha-do lekhađas, učhađi le učajeha khatar e khameskeri zor. Čačes kada bi keravas the na duminavas pal ñisoste avreste ča pal e gend'i. Zumavinen peske kada te dikhel andre tumari gođi: san ča tumen the o lava pro šukar parno papiris. No nane oda šukar?

Adađives oda hin a'le calkom avres, bešav andro motoris u užarel man baro drom, tiš duminav pal oda, keci gend'ija gend'om abo keci dokumentarna mozi dikhl'om pal o dujto lumakero mariben u th'avka pes furt sikhaven

neve informaciji save tumen predaraven bibachtalipna-ha, fanatismoha the dilipñaha.

O drom džal amenge sig, e klimatizacija džal bo sam bachtale. Dikhav pro pečardo drom sar pes le tařipnastar řaladřl o vzduchos. Hin man ajso řudno řuñiben, the som rado the darav. Darav sar man olestar řunav. Duminav pal o cerpiřagos khatar ezera the milioni nipi pal cali luma. Sar le nipengero nakamiben the cholř řaj kerel kajse džungipena.

Pregelom o hrañici le Polćikoha u maj avas andro arealos kaj pes sa džungipena aćhile. Na džanavas, sar but adaj o manuřa phiren. Kajci nipi so kamen te džanel andal savore seri la lumatar th'avke sar me. Na džanav kaj kamav te džal, som nemirno the hin man but tates. Dikhav hoj kodoj hin e info cerha prastav kija leste. řukar řarge balengeri gori mange řukares phenel: „Akana san andro perřo taboris, ale kamav tumenge te phenel kaj perřo te džan andro taboris duj. Pre aver sera hin o autobusis. Uřaren pr'oda autobusis the leha džana dži odoj. Autobusis aven the džan sako fertelis. Pal o duj minuti so uřaravas terđuvavas andro pherđardo autobusis u džav andro „taboris“. Savore chuden andro vast o caklos le pañeha. Bibachtalo dřives t'avel pre exkurzija, duminav mange. Pal o trin kilometri so džahas le autobusiha u andre koda nekbareder tařipen pes mange hazdle o dzara pal calo řaltos. Bijo lav man rozdikhav pařal mande the avel mange pre godři hoj dikhav pro duj řel hektari than kaj murdakerenas le manuřen. Na džanavas sar baro kada than hin. Džav andro arealos bara kapuraha u talam dikhav o koleji save jepařarel o taboris pro duj seri. Sako dřives pal kaja koleja phirelas e mařina savi anelas ezera

manuřen andal cali Europa. U agoriřalřl pař o krematoriji. Avel mange pre godři e testimonija, savi kada džungipen predřidřilas: „Palis kana avřam andro taboris amen andal e mařina tradenas avri, vřadzig terđonas o esesmana le piřtolenca, o řerale le kařtenca andro vasta th'o dochtora save kerenas e selekcija. Pre řačo sera džanas kole so řaj kerenas buti the kole so lenge has imar deř u řtar berřa u pre jileskeri sera savore aver. O džene so ñiř na džanenas, so uřarenas hoj len thovena te beřel u hoj pes pale dikhe-na peskera famelřjaha. Vřadzig has te řunel baro khandipen the vřadzig urñisaluvelas e chovelři savo ućarelas e phuv. Oda pes nadel te bisterel. „Sar avřas e daj le cikne řhavoreha o džene so imar odoj has lake phenenas kaj te řivel le řhavores andre chev pař e bar pre savi has kandrato drota. Phenenas: „Te oda na kereha mereha le řhavoreha. Tu sal mek terñi the tut mek aver řhave hena.“ Terđuvav pař e chev the phenav mange: keci džuvřija řaj řunde? Na džanav. Phirav pařal o bloki, varesave añi imar na terđon the andro aver řaj džan o manuřa te dikhel. Džav andro jekh džind'ardo kher savo has anglal o graja mařtalña. Palis kaja mařtalña pes pherđarelas ezere manuřenca savendar odile o manuřiben o řačipena. Strihinde len sar le bakren pre cipa u urde len andro pruhimen gada, bijo topanki andro kařtune pantoffli. Dřivenas sar džviri telal e bar. Sako dřives te dikhel o meriben pre peskere jakha, te řunel o khandipen namorde manuřenar, melalřipen, mariben, dar the řilřipen u ñisavo chaben le manuřen muřinel te marel tele. Ko kada řaj řikerel avri u te predřivel sa oda ři te řikerel peske sasto godři?

Andal o dumiřagos man cirdel avri sar džan o manuřa. Dikhav pal peste the dural aven řel džene khatar e Izraelska

slugađa. Džan masovar duj paš peste the anglal džal manuš so likerel e bandera. Ievo, pravo, murša the džuvlija the o muja lende sar o bara. O džene so avle tiš te dikhel tiš terđon u dikhen porade jakhenca kaja atrakcija. Nadural mandar e grupa terđilas, o manuš so hordinel e bandera džal pre sera the avel avri phuri gori. Thovel pes dumeha kijamende u vareso lenge phenel, n'achaľuvav lake lavoro, aľe duminav hoj jekh džeňi so predžidil'as. Pal o cikno mologos la savore obgele. Khelen, gilaven the den la paťiv. Sakojekh dženo la obchudel, kl'apkinen the rovel. But šukar momentos na ča anglal mande. šunav sar mange čuľan o apsa pal o čama, zumavav miro kovľipen te garuvel kale kuľarenca. Khosav man the zumavav te na rovel, aľe e godi peske kerel so kamel. O kirlo pes mange tasadas. Som kovľi olestar savi zorali e gori hiňi, predžidil'a kada bibachtal'ipen the arakhľa andre peste zor t'avel pale, pale andro peskero terňipen savo na has šukar. Imar na dikhav džav dureder. Doavľom andro than kaj has o ruri, save has čhide tele le nacistendar anglo mis kana kerde e liberacija. Adadives odoj terđol baro bar savo hin anglal savore so andre kada than mule. Andro šero man vaš savoreng modľinav. Avav kijo bar savo hin thodo anglal o Roma. Hin mange pharo kaj na cindom pal o drom luludora, kaj te dav paťiv anglal o jekh the jepaš milionos Roma the Romňija the lengere čhavore so len murdarde o nacisti. O khera andro save predživenas has činde tele. Hin imar čiro te džal het, pal o štar ori pro phundrado than pre savo pekel o kham. Mušinav te sidarel dural dikhav t'avel o autobusis, sigo bešav andre. Na rado bi adaj užaravas pro aver the te oda ča vajkeci minuti. Avav pale andro arealos kaj užarav u predžav telal o detektor.

Avľom andro muzejos savo hino kerdo buteder kherendar. Džav telal e kapura pre savi hin pisindo jagale lavenca „Arbeit macht frei”. Dikhav pro khera andro save dživenas o manuša tel peskeri nacija, abo tel oda pre kaste paťanas abo savi seksualno orientacija len has. O politicka phandle manuša, o prostitutki. Nekbuteder man interesinel kher pre avo hin numeros deš u trin. Andro kada kher has varekana o Roma andal o savore seri khatar e Europa. Džav andre u bašavel odoj halgatos. Všadzig pal o fali hin o ulade le romengere dživipnastar anglo mis maribnaske. Čudal'inav man sar šukares the mištes o Roma dživenas. Has oda slugađa, šingune, barvale Roma so bikenavkernas o veci. Varesave dičonas sar fiškaľa abo inženira. Šukar romňija the murša, lošale, bachtale. Asanas calkom savore. Pro agor hin bari falla pre savi hin bari ulad'i pre savi hin chudle o čore čhavore. Bokhale pro kokal la daraha andro jakha sar užaren pro meriben. Pre kaja ulad'i man nane zor te dikhel. Čingerel mange oda o jilo pro milioni kotera. Džav het. ňisostar nič man hin bari chol'i. Te bi šaj il'omas ole manušen so pes th'adadives šunen sar vareso buter, strihinavas bi lenge o bala, uravas bi len andro kajse gada so pes ade hordinenas aglo mis eftavardeš beršenge. Phandavas bi len andro plinova komori andre save bi has andre sako pre do jekh fala andral o ulade le džendar so ade has the cerpinde peske peskero. Ča maro the paňi. Agor mira choľatar bi has hoj bi čivkeravas čuči plechovka le ciklonoha B telal o jek čhon. Akana pes del anglal o phučiben či bi len kada čerinelas the sastrelas. A na somas bi ajsi sar o SS? Me na, me bi na murdaravas! Mušinav adarig het. Kajci meriben andro jekh d'ives imar andre ma buteder na reštol.

Dikhav hoj varesave džene likerde te predživel adaj the trin berša. N'achaľuvav oleske sar oda šaj ľierde avri. Ole manuša so predžďile save mek aven pale te dikhel le famelijenca abo le dženenca so len interesinel e historija hin len miri bari pativ, hoj pes angal oda na thode tele the dživenas dureder.

Bešav andro motoris the phenav mange kas kana has čačipen upral dživipen the meriben avre dženendar, perdal oda te lel lendar o dživipen? So mange andas kada drom? Dar, bari dar pal oda sar oda hela amare čhavorenca pal pale, the dukh andro jilo perdal o kajci mule manuša. So te bi pes oda ačholas akana? Andre luma pes o nacionalismos thovel anglal. Masovar o manuša ča kere na le vasteha hoj oda avka na hela. O porajmos adadives? Oda bi pes n'ačholas imar. Čačes? Sar oda šaj džanen?

Sako dživel angal peste, na dukhal ņikas so labol avren. Phenav mange te bi oda čačes avelas kaj bi denašavas. Andre kaja doba man darav hoj ņikhaj. Sar daj duje čhavorendar man darav.

Devla, mangav tut, de le manušen sasti godi. Kaj te dikhen, kaj te sikhľon savo bibachtalipen o dujto lumakero mariben kerdas the na domuk kaj pes oda pale te ačhol. Merkin pr'amende the amare čhave. Šigitin ole manušenge so predžidile kaj pes te thoven jekhetanes oleha so pes lenge ačhilas the de gulo soviben the loki phuv ole manušenge so mule.

Setkání se smrtí Stáňa Miková

Blíží se konec léta, venku je vedro k zalknutí. To je přesně den, kdy jediné, po čem toužíte, je ležet na veliké pohodlné dece u vody, pod široce otevřenou náručí stromu.

Já bych na té dece určitě ležela a měla bych v ruce knihu a soustředila bych se pouze na autorovy myšlenky ochraňována stínem před nenechavými paprsky slunce. Ano, to bych určitě udělala a nepřemýšlela bych nad ničím jiným než nad knihou. Zkuste si to představit: jste jen vy a slova na krásném bílém papíře. Není to nádhera?

Dnes je vše úplně jinak, sedím v autě, čeká mě dlouhá cesta a přemýšlím o tom, kolik knih jsem přečetla nebo viděla dokumentů o druhé světové válce a přesto se objevují nové události, které překvapují krutostí, fanatismem a hloupostí.

Jízda ubíhá celkem rychle, klimatizace funguje, našťěší. Sleduji rozpálený povrch dálnice a teplem se tetelící vzduch.

Mám zvláštní pocit, těším se a bojím zároveň. Obávám se svých vlastních pocitů. Přemýšlím o utrpení tisíců, milionů lidí po celém světě. Jak může lidská nenávist a zloba napáchat taková zvěrstva.

Přejíždím hranice s Polskem a zanedlouho vjíždím do areálu hrůzy. Netušila jsem, jak moc je toto místo navštěvované. Tolik zvědavých lidí, z různých koutů světa, právě tak jako já. Nevím, kam mám jít, jsem nervozní a je mi opravdu vedro. Všimám si info stánku a hned se k němu hrnu. Příjemná světlovlasá žena mi vlídným hlasem říká: „Nyní se nacházíte v tábore jedná, ale doporučuji Vám, abyste nejdříve navštívila tábor dvě. Na protější straně je autobusová zastávka. Počkejte si na autobus a ten Vás zaveze až tam.“ Autobusy přijíždějí a odjíždějí každou chvíli. Po dvou minutách čekání stojím v zaplněném voze a odjíždím do „tábora“. Všichni lidé svírají v dlaních láhev s vodou. Špatný den na exkurzi, pomyslím si.

Po třech kilometrech jízdy a úmorném horku mi naskakuje husí kůže. Bez řeči se rozhlížím kolem dokola a uvědomuji si, že se dívám na bezmála dvě stě hektarovou továrnu na smrt! Netušila jsem, jak rozlehlé je toto místo. Vstupuji do areálu velkou branou a ihned si všimám kolejničky, která rozděluje tábor na dvě poloviny. Každý den po této koleji přijíždělo několik tisíc lidí z celé Evropy. A končí až u krematorií. Vybavuji si výpověď ženy, která toto zvěrstvo přežila: „Po příjezdu nás z těch dobytčáků vyhnali, všude tu stáli esesáci se zbraněmi, kápoové s holemi a lékaři, kteří prováděli selekci. Napravo práce schopni

a starší čtrnácti let a nalevo ti ostatní. Nic netušící lidé, čekající na ubytování a opětovné shledání se svými milovanými. Všude byl cítit strašlivý zápach a poletující popel, který tvořil pokrývku země. To se nedá zapomenout.“

Když přijela maminka s malým dítětem, tak ji vězňi radili, aby odhodila své dítě do škarpy u ostnatého drátu. „Říkávali „Jestli to neuděláš, zemřeš s ním. Ty si ještě mladá a děti budeš mít jiné.“ Stojím u toho příkopu a říkám si: „Kolik žen poslechlo? Nevím.“ Procházím se kolem bloků, některé už nestojí a jiné jsou přístupné návštěvníkům. Vcházím do dlouhého baráku, který původně sloužil jako stáj pro koně. Později se tyto stáje začali plnit tisíci lidmi, kteří byli zbaveni své důstojnosti, svého lidství. Ostříhání dohola jako ovce a oblečení do pruhovaných stejnokrojů, bez bot v nepohodlných dřevácích. Postaveni na úroveň domácích zvířat v ohradě. Denně zažívat smrt, cítit zápach nemytých těl, špínu, neustálé násilí, strach a chlad a žádné jídlo člověka musí otupit! Kdo tohle může vydržet a přežít, ba dokonce uchovat si zdravý rozum?

Z hlubokého dumání mě vytrhne pochod. Otáčím se a v dáli vidím několik desítek izraelských vojáků. Pochodují v dvojstupu v čele s vlajkonošem. Levá pravá, muži a ženy s kamenným výrazem. Navštěvníci se zastavují a překvapeně sledují zvláštní přehlídku. Těsně vedle mě se skupina zastaví, vlajkonoš ustoupí a jako z ulity se vynoří staříčká paní. Otočí se k nim a něco jim vypráví, nerozumním, ale myslím si, že byla jednou z vězňených. Po krátkém monologu ji její ochránci obestoupí. Zpívají, tančí a projevují ji úctu. Postupně ji všichni obejmou, tleskají a pláčou. Dojemná chvíle, nejen pro ně. Cítím, jak mi slzy smáčí tvář, snažím se dojetí skrýt tmavými brýlemi.

Utírám se a snažím se neplakat, ale tělo si dělá co chce. V krku se mi zpříchí obrovský knedlík. Dojímá mne obrovská síla ženy, která přežila tyto hrůzy a dokázala se vrátit zpět, zpět do nejtemnější období svého mládí. Už se nedívám, jdu dál. Dostávám se na místo, kde stály pece, které byly zlikvidovány nacisty těsně před osvobozením. Dnes je na tomto místě postaven velký památník, který je věnován všem zavražděným. V duchu se za všechny modlím. Přicházím k památníku věnovanému romským obětem. Lituju, že jsem cestou nekoupila květiny, abych uctila památku milionu a půl romských obětí nacismu. Domy ve kterých byli internováni, byly strženy.

Je čas odchodu, po téměř čtyřhodinové prohlídce na otevřeném sluncem zalitým prostranství.

Musím si pospíšet, v dáli vidím přijíždět autobus, rychle nasedám. Nerada bych tu čekala na další, i když je to jen pár minut. Přijíždím zpět do areálu kde čekám ve frontě a procházím přes detektory. Dostávám se do muzea, které tvoří několik desítek budov. Procházím branou s výhrůžným nápisem „ARBEIT MACHT FREI“. Prohlížím si budovy, ve kterých žili lidé podle národností, vyznání nebo sexuální orientace. Političtí vězni a prostitutky. Nevíce mě zajímá budova číslo třináct. V této budově byli kdysi Romové z různých koutů Evropy. Vcházím dovnitř a vítá mě tesklivá skladba. Všude na stěnách jsou fotografie ze života Romů před životem v hrůze a děsu. Překvapuje mě, jak krásně a na úrovni Romové žili. Byli to vojáci, policisté, zámožní obchodníci. Někteří vypadali jako právníci nebo inženýři. Krásné ženy i muži, veselí, šťastní. Usmívají se, téměř všichni.

Na konci je veliká stěna, na které jsou vyfocené zubožené děti. Vyhladovělé na kost, se strachem v očích, čekající na smrt. Na tuto fotogalerii již sílu nemám. Trhá mi to srdce na milion kousíčků. Odcházím. Vstupuje do mne silný pocit zlosti. Kdybych mohla, sebrala bych všechny nadřazeně cítící se lidi, ostříhala je do hola, oblékla jim stejné hadry jako měli nebozí před sedmdesáti lety. Zavřela je do plynové komory, ve které by všude na stěnách byly fotografie vyhublých zbídačených těl vězňů. O chlebu, o vodě. Vrcholem mé krutosti by bylo občasně vhadzování prázdné plechovky s cyklonem B, po dobu jednoho měsíce. Teď se nabízí otázka, či by je tato metoda vyléčila. A nepostavila bych se na úroveň SS? Určitě ne, já bych nezabíjela!

Musím odsud. Tolik smrti v jednom dni stačí!

Uvědomuji si, že někteří lidé tu dokázali přežít i tři roky. Nechápu, jak se jim to mohlo podařit. Pamětníci, kteří po letech přicházejí na toto strašné místo s rodinami, nebo se zájemci o historii mají můj velký obdiv a úctu, že nepodlehli a v rámci možností žili dál.

Sedím v autě a říkám si, kdo získal právo nad životem a smrtí jiných lidí, nad rozhodováním o dni jejich skonu? Co mi tento výlet přinesl? Strach, mnohem větší strach o budoucnost našich dětí a bolest v srdci nad tolika zmařenými životy.

Co kdyby tato situace nastala dnes? Ve světě se do předí dostává nacionalismus. Většinou lidé mávnou rukou. Holocaust v dnešní době? To už by se nestalo. Opravdu? Jak to víte?

Každý žije sám pro sebe, nezajímá se o útrapy jiných lidí. Říkám si, kdyby tato situace nastala, kam bychom utekli. Obávám se, že v dnešní době už asi nikam. Jako máma dvou dětí se bojím.

Bože, prosím, obdaruj lid zdravým rozumem. Ať se poučí z hrůzností druhé světové války a nedopustí, aby se opakovala. Ochraňuj nás, naše děti. Pomoz přeživším vyrovnat se s minulostí a dopřej sladký spánek a pokoj zemřelým. Amen.

Ufnosta Iveta Kokyová

Čhivav man tele andal e ufnosta,
hoj varekana miro vast pes chudela tire vastestar,
džav pal o paňi andre rat.
Ačhuvav nangi the banges phirav pindralgi pal e phuv,
savi me achaluvavas zorali.
Barebalengeri grasňi, travestitno šaltos savo leperel
mange grajes,
peske lokores khelel pre miri jagali lava.
Dživipnaskero tagadišagos hino phukado avri, rodav ole
manušes,
so andre mande varekana has, furt man hin šanca.
Čind'al pes mandar, na užaravas oda...
Ča vaš oda, hoj sa imar šil'alilas.
O taťipen, savo pečarelas hino het... na kames mange an-
dro jakha te dikhel,
me phučav, soske sal ajso,
ča vaš oda hoj, oda sar av'lal ha ča vaka muklo?
Na bajinav olestar... hoj av'lom ča avka,
čirla tut na dikh'lom, taťarel man oda hoj tut dikh'lom.

Naděje

Iveta Kokyová

Svlékám se z naděje,
že někdy ruka má, bude držet tvou,
proplouvám tiše tmou.
Zůstávám nahá a klopýtám bosou nohou o zemi,
již jsem považovala za pevnou.
Kobyla vlasatá, transvestitní rysy, připomínající hřebce,
si tančí lehce, na mé lávě hořící.
Tajemství života, prozrazené je, očištěc nepřichází,
již nikdy nepřijde.
Čas hasí žízeň, hledej jinou přízeň.
Tajemství života prozrazené je, hledám tu osobu,
co dříve ve mně dřímala, ještě stále šance je.
Zapřel jsi mě, nečekané...
Snad jen proto, že vše je už chladné.
Teplo, které pálilo je tu a tam... odepření pohledu do očí,
já se tedy ptám, proč postoje takové,
snad, že příchod byl náhodě ponechán?
Nelituji toho... že nezvaná přišla jsem,
po delší době, viděla jsem tě a to mě hřeje.

Karačoňa
Eva Danišová

Čali amari osada has zapeli jiveha. Andal čore khera džalas loko thuv, o kašta has cinde ta namištes labon. Hin man bari dar bo miro Rom imar nane štar d'ivesa khere geľas het cudze muršenca save pes garuvenas andro veš pal e osada. Avel e karačoň the me na džanav so te kerel. Imar tosarastar man na šunav mištes, aľe o dukha man mek nane.

Tel o haďos man hin garudo parno patavo the phusa kaj man te hel kana ločhuvava kaj te pašľol. Diňom te džanel la Korake, kaj t'avel richtimen u kaj mange te šigitinel, sar oda pre ma avela. Ufinav, hoj o čavoro hela sasto kaj mange na kampela le dočtoris. Sa o romňija k'amende andre osada ločhuvan khere, ča varekana pes ačhol vare-so bibachtalo. Modľinav man sako rat kaj te avav zorali kaj oda te ľikrav avri. Hin amen le romeha cikno kheroro,

ňisave čhave amen mek nane. Anglal amende amenge starčinel o cikno skamind the hados. O Jaňus mange zamarda duj polički pr'oda so amenge kempel pro gada the pro grati. O bovero man diňas o čhindo, savo bešel tele andro gav, me ke lende phiravas te makhel avri e rura kana somas cikňi. Has pre ma but lače the bičavenas sakovar la dake siros the koter balevas. Lengeri gori so lenge sogalinelas man delas the gada so khere sivelas. Akana andro gav na phiras, phiren ade o Nēmci andro motora the but phiren andre škola palo rjaditelis. Hin o mariben.

Imar oda hin het kana man na mušinavas te starinel pal oda so thovava andre piri the šaj mange ča avka phiravas pal o amare bare veša. Na džanav sar oda amari daj kere las, aľe k'amende khere pes sakovar arakhelas vareso pro chaben. Te imar has čačes nekgoreder, šigitinenas la dekere phrala. Nekradeder dikhas le bačis le Belas. Ča pre leste dumindom, imar les dikhav t'avel.

„Serus Haňo, sar sal adadives? O Jaňus mek n'avľas?“

„Na, bači, mek n'avľas the me darav.“

„Ča ma dara, o Jaňus džanel, so te kerel. Talam maj avela pale. Hin tut kašta, kempel tuke vareso? Av k'amende te chal, e Anča kerel e zumin, ta tut dela the pre rat. Nič ma dara savoro hela mištes.“

„Mišto, bači, ta me avava.“

Mušinav mange ča čepo te pašlol, kamavas mek te sivel le čhavoreske gadoro andal e dakeri spodno rokľa, aľe perel pre ma o soviben.

Le sovibnastar man uštaďas e nena e Anča. „Haňo, Phundrav! „Šunes pes mištes.“

„Maj, maj neno, ča zasutoľom, imar avav.“

E nena has le šilipnastar calkom loľi. Lakere jakha dikhen pre miro muj the andro vast chudel e pirori la zuminaha. „Haňo o jakha tute zapele the o per tuke peľas tele. Tiri daj mek n'avľas andal o foros, av k'amende tu maj ločhuveha.“

„Mange adadives nane ča mištes, aľe kamav te ačhuvel adaj, kaj čavoro te uľol khere, neno.“

„Mištes, Haňo, me adaj bičavava la Kora, kaj pre tu t'avel te dikhel. Cha e zumin kaj tut te hel zor.“

„Neno, me darav, dukhala oda but?“

„Oda džanes hoj he, čhajori miri aľe likereha oda avri, avka sar the amen savore romňija oda likerďam avri. Ma dara. O čavoro hela sasto, hela oda bacht. Hin zoraľi vrama, aľe mušinas te paľal hoj pr'amende merkinela o Deloro.“

„Palikerav neno, but lači san.“

Dikhav pal late sar džal upre andro heďos the užarav pre Kori.

E kori bešel korkori dži pro agor andro amaro gav u hiňi čačes kori pro jakha. Savore džene andal lakeri famelija uľon demade andro jakha abo kore, aľe so na chuden pre jekh sera ta pr'aver sera len hin thodo but. O murša andal lengeri fajta hine lače lavutara o džuvľija drabren the taven ľekvari. E kori džanel he te vražinel, aľe amen peske te vražinel na mukas. Vražinel ča le manušenge so hine cudza. Nisostar nič šunav andro calo šaltos vareso čudno hoj talam džanav hoj maj chudava le čhavore adre peskeri angali. Ča o Jaňus nikhaj. Kaj ča šaj geľa? Nič mange na phenďa, ča pre leste dičholas hoj pes vareso ačhol.

E Kori avlas pitno. Chudla mange o per u phučlas, sar man šunav. Čiđa o kašta andro bov u thođas te tačarel o pañi the bešlas ke ma pro hađos. Ma dara Haño, amen oda likeraha peha. Av lači, mištes oda doperla.

Telal o trin ori imar chudav le Dežkus andro vasta. Hino calo lolo the zoralo. Imar som daj. The som but lošali.

E Kori všadzig phendás hoj pes mange uliła čhavo ta ča pašlúvav u sa o džene andal o gav aven te dikhel. Sako andal o gav kamel te dikhel le ciknes, pro skamind hin imar bari kopa darunki. Dikhav phabaj, duj jandre, koter balevasoro, jekh khor aro. Vareko ča avke phenel hoj man avri kašta kaj šaj te thovav jag andro bov, aver mange andás pañi. Dikhav či imar avel e daj, ađe n'avel. Phučav pal late mira pheñatar la Pudatar.

Geła imar idž andre Spišsko pro trhi. Ča šun so kerđas, cirdla avri le dadeskero purano chartikano sersamos the korkori kerđa lanci the karfina u geła len te bikenel pro trhos. Geła andro topanki le bačistar le Belastar, džanes kola jarna pačardá len phusenca.

Mek hoj e daj hiñi parñi sar gadži. ñiko pre late na dikhe-la hoj hiñi Romañi. Amen o Roma šaj džas andro foros ča andro varesave ori. Buteder romane murša imar skidle andro buťakere tabori. Varesavenge labarde o khera, ča vaš oda hoj duminenas hoj šigitinen le partizanenge. Hin amen bacht, hoj amen hin ajsi dajori, „phenel e pheñ.“ Savi aver romñi bi džanelas te likerel avri dešuštar čhaven?“

„Hin tut čačo amari dajori hin amaro somnakaj. So phenes pro cikno?“

„Hino šukaroro, calo pal tute Haño. Mi del les o del šukar the džindardo dživipen. Ađe kaj tiro rom, na džanes nič?“

„Na, na džanav, Pudo, ča ufinav hoj maj avela khere.“
Niž avel e bari cma avlas le ciknes te dikhel calo gav.

Aver džives avlas e daj. Čumidkerel le ciknes calkom avri the anel mange papiñ pre zumin. Maj la thovel andre piri, varekhatar andal e žeba khatar e leketa cirdel jekh marchva the purum.

„Mamo me som avka rado.“

„Me džanav, mri čhaj, o čhave hin darunkos. The amaro cikno hino but šukar kaj ča t'avel sasto the akana kaj ča tut t'avel thud kaj les šaj des te pijel but. Me tumen davas kolin savore dešuštarenge čhavenge mri čhaj u sar san savore šukar. Polokes man prisikhluvav pro dživipen le cikneha. O Dežis sovel, šukares cirdel andal e čuči u me leske gil'avav u užarav pro Jañus. Mek duj d'ivesa u avela o svato vilija. Ufinav hoj o rom hela imar khere.

Raťi man uštavel hoj vareko polokes drukinel pro vudar. „Haño phundrav oda me o Jañus!“

Tradav kij o vudar. Andro kher leha aven aver štar murša. Pro dume len has brašni the paš o pasos o pištoľa. Som daradi pro meriben.

„Jañu koda, so pes ačhiłas?“

„Ma dara Haño, sa tuke phenava. Oda o partizana duj amare Slovaka the duj Rusi. Hine mire amale.“

Denašav te pašlol andro hađos the rodav so pre peste sigo te urel kaj te na som angal o aver murša ča avka.

O murša bešen pal o skamind the cirden andal e brašna e thardi. Miro Jañu asal pro cikno u sikhavel les avre muršenge.

„Pro sastipen!“ phenel jekh u pijel andal o caklos.

Pre phuv imar hin bari kopa le vecendar andal o brašni, chaben the thardi.

„Džav vaš o bačis Belas the vaš o lavutara, mušinas te mulatinel amare ciknes, „phenel mange o Jaňus.

Talam andre sikra pes imar le gaveha šundol o bašaviben andal e lavuta, harmonia the brača.

Terđuvav paš o bov the maj vareso tavav olestar so o murša ande.

Maj amaro kheroro has pherdo. But man čudaľinav keci džene k'amende rešton. O murša has but merkinde u phučenas mire romestar či len vareko dikhl'as sar avenas. Le gaveske bi palis has imar vigos. O Jaňus lenge phend'as kaj te na daran hoj len ňiko na dikhl'a. Mangel len kaj te aven te bešel paš o skamind u jon rado leha bešle. O džuvlija gilaven o murša bašaven u pijen „pro sastipen!“

O Jaňus man obchudel the čumidkerel. „Ma dara mri čhaj, le maribnaske avela sig agor. Adad'ives ňiž avela to-sara mušinav pale te džal het, aľe maj avava pale. Khosav mange o bachtale apsa the som barikaňi pro miro Jaňus the pre ola murša so leha avle.

Vánoce Eva Danišová

Celá naše osada zapadla sněhem. Z nuzných chatrčí stoupá slaboučký dým, dřevo je mokré, a tak špatně hoří. Mám hrozný strach, protože můj muž už není čtyři dny doma, odešel s neznámými chlapy, kteří se schovávali v lese za osadou. Blíží se Vánoce a já nevím, co si počnu. Už od rána se necítím dobře, ale bolesti zatím nemám.

Pod postelí mám schované bílé plátno a seno, abych měla při porodu kam si lehnout. Dala jsem vědět Kori, aby byla připravená a pomohla mi, až to přijde. Doufám, že dítětko bude zdravé a nebudu potřebovat doktora. Všechny ženy u nás v osadě rodí doma a jen výjimečně se stane něco zlého. Modlím se každou noc, abych byla silná a vydržela.

Máme s mužem malinkou chatrč, žádné děti zatím nemáme. Stačí nám malý stůl, postel. Jánoš mi stloukl dvě

poličky na nejnutnější oblečení a jednu na nádobí. Kamínka mi dal Žid, který bydlí dole ve vesnici, a já k nim chodila vymazávat pec, když jsem byla malá. Byli na mě moc hodní a posílali mamince kousek sýra nebo špeku. Jejich hospodyně mi dávala i oblečení, které doma šila. Teď do vesnice nechodíme, jezdí tu Němci v autech a často chodí do školy za panem ředitelem. Je válka.

Pryč jsou doby, kdy jsem se nemusela starat, co dát do hrnce a mohla se bezstarostně toulat v našich horách. Nevím, jak to naše maminka dělala, ale u nás doma se vždycky něco k snědku našlo. Když bylo opravdu nejhůř, pomohli nám mamini bratři. Nejradši jsem měla strýce Bélu.

Jen jsem na strýce pomyslela, už ho vidím přicházet.

„Ahoj Haňo, tak jak se dnes máš? Jánoš ještě nepřišel?“

„Ne, strýčku, není doma a já se bojím.“

„Jen se neboj, Jánoš ví, co má dělat. Určitě se brzo vrátí. Máš dřevo, potřebuješ něco? A přijď se najíst k nám, Anča dělá polívku, tak ti dá i na večer. Nic se neboj, holka, všechno bude dobré.“

„Dobře, strýčku, já pak přijdu.“

Musím si na chvíli lehnout, chtěla jsem ještě ušít dětátku košilku z maminičky spodničky, ale padá na mě únava.

Ze spánku mě probudila tetička Anča. „Haňo, otevři! Jsi v pořádku?“

„Hned, hned, tetičko, jen jsem usnula. Už jdu.“

Teta je zimou celá červená. Její oči pátrají v mé tváři, v ruce drží kastrůlek s polévkou. „Haňo, máš zakalené oči a břicho už ti spadlo. Tvá máma se ještě z města nevrátila, pojď k nám, asi budeš brzy rodit.“

„Mně dneska není dobře, ale chci zůstat tady, aby se miminko narodilo doma, teto.“

„Dobře, Haňo, tak já sem pošlu Kori, aby se na tebe podívala. Dej si polévku, ať máš sílu.“

„Teto, já se bojím, bude to hodně bolet?“

„To víš, holčičko, ale vydržíš to, tak jako jsme to vydržely všechny. Neboj se. Děťátko bude jistě zdravé, bude to radost. Je těžká doba, ale musíme věřit, že nás Pán Bůh ochrání.“

„Děkuju teto, jste moc hodná.“

Dívám se za ní, jak odchází nahoru do kopce, a čekám na Kori.

Kori bydlí sama až na konci osady a je slepá. Všichni v její rodině se rodí s oční vadou nebo slepí, ale čeho se jim nedostává na jedné straně, toho mají jinde nadbytek. Mužští z jejich rodu jsou vynikající hudebníci a ženy se věnují léčení bylinkami a odvary. Kori umí i věštit, ale my si věštit nenecháváme. Věští jen lidem, kteří jsou cizí.

Zničehonic mi celým tělem projede takový pocit, že na jednu vím, že už brzy budu chovat své děťátko v náručí. Jen Jánoš nikde. Kam jenom šel? Nic mi neřekl, jen se tvářil ustaraně.

Kori přišla přesně. Sáhla mi na břicho, zeptala se, jak se cítím. Přiložila do kamen, dala ohřát vodu z potoka, a sedla si ke mně na postel. „Neměj strach, Haňo, zvládneme to spolu. Buď klidná a dobře to dopadne.“

Za tři hodiny už držím Dežička v náručí. Je celý červený, silný. Už jsem maminka. Jsem moc šťastná.

Kori všude rozhlásila, že se mi narodil syn, a tak jen ležím a přijímám návštěvy. Každý z osady chce vidět nové miminko, na stole se kupí dárky. Vidím jablko, dvě vajíčka,

kousíček špeku a miskou mouky. Někdo jen tak mimochodem prohodí, že mám venku dřevo na topení, jiný mi přinesl vodu. Vyhlížím maminku, ale ta nejde. Ptám se na ni své sestry Pudy.

„Odešla už včera do Spišské Nové Vsi na trhy. Představ si, že vytáhla kovářské náčiní po tátovi, a sama ukovala řetězy a hřebíky, které šla prodat na trh. Šla v botách strejdy Bély, víš, v těch jarních, a omotala si je slámou.“

Ještěže je maminka bílá jako gadzi, nikdo si nevšimne, že je Romka. My Romové totiž můžeme do města jen v určité hodiny. Hodně romských mužů už odvezli do pracovních táborů. Některým podpálili domy, prý kvůli podezření, že pomáhají partyzánům. „Máme štěstí, že máme takovou maminku,“ říká sestra. „Která jiná by dokázala sama vychovat čtrnáct dětí?“

„Máš pravdu, maminka je náš poklad. A co říkáš na malého?“

„Je krásný, celý po tobě, Haňo. Ať mu dá Pán Bůh krásný a dlouhý život. Ale kde je tvůj muž, nevíš nic?“

„Ne, nevím, Pudo, jen doufám, že už bude brzy doma.“

Než se setmí, vidí malého celá naše osada.

Druhý den odpoledne konečně přichází maminka. Zlíbá celé miminko a přinese mi slepici na polévku. Hned ji taky strčí do hrnce, a odněkud z kapsy zástěry dokonce vyloví i jednu mrkev a cibuli.

„Mami, já jsem tak šťastná.“

„Já vím, holčičko, děti jsou dar. A ten náš malý je krásný a hlavně zdravý, tak teď už jen, abys měla mléko a mohla ho dlouho kojit. Já vás odkojila čtrnáct, holčičko, a jak jste všichni pěkní!“

Pomalou si zvykám na život s miminkem. Dežo spinká, pěkně se kojí, já mu zpívám a při tom čekám na Jánoše. Ještě dva dny a bude Štědrý den. Doufám, že se do té doby vrátí.

V noci mě budí tiché ťukání na dveře. „Haňo, otevři, to jsem já, Jánoš!“

Letím ke dveřím a otáčím rýglem. Do světnice s ním vstoupí další čtyři muži. Na zádech mají batohy a u pasu pistole. Jsem vyděšená k smrti.

„Jánoši, kdo to je, co se stalo?“

„Neboj, Haňo, všechno ti povím. Jsou to partyzáni, dva naši, Slováci a dva Rusové. Jsou to přátelé.“

Utíkám si lehnout do postele a hledám, co na sebe rychle navléknout, abych před muži nebyla jen v prádle.

Muži si sedají ke stolu a vytahují z ruksaků pálenku. Můj Jánoš se usmívá na malého, ukazuje ho mužům.

„Na zdarovie!“ říká jeden z nich a pije přímo z lahve.

Na zemi se začínají kupit věci z batohů, samé jídlo a pálenka.

„Jdu pro strýce Bélu a pro muzikanty, musíme oslavit našeho malého,“ říká mi Jánoš.

Za chvíli se naši osadou nesou tóny houslí, harmoniky a violy.

Stojím u kamen a snažím se honem něco uvařit z darů, které nám přinesli mužští. Mezitím se naše světnice zaplnila. Nestačím se divit, kolik lidí se k nám vejde. Chlapi jsou ostražití a ptají se mého muže, jestli je někdo nezahlédl přicházet. Naši osadě by hrozilo velké nebezpečí. Jánoš je ujišťuje, že se nemusí bát. Zve je k plnému stolu a oni rádi přisedají. Ženy zpívají, muži hrají a pijí „na zdarovie“.

Jánoš mě objímá a líbá. Neboj, holčičko, válka brzy skončí. Dnes nad ránem musím zase odejít, ale brzy se vrátím.

Utírám si slzy štěstí a jsem pyšná na svého Jánoše i na muže, kteří s ním přišli.

Kana traden o graja **Iveta Kokyová**

Kana traden o graja hin oda andraluno vičiňiben kaj tumenge vareko te šigitinel...
Barol tumenge o šero,
o mravenci tumenge phiren pal o šaltos, sa te bi has lengero.
Vaš o pindre duj sapa tumen hin so band'on jekhetanes jekh avre kontr'inen.
Sikhavel hoj vareso rodel andre tiňistra.
Ňiko na džanel hoj hin phujes.
Pro agor jagalipnaske andre peste, džungalo anglal savore.
O Big brother všadzig hino.
Perel mange o ratuno tlakos, avel o čačipen khatar o kantari.
O dromora začhide barenca, pal savo nane o dorm pale.
Zoral'i zcird'li burňnik!
Dikhes muchlones, dumines pal o šero.
E buťi so tutar lel e zor, nakamado stilos.
Nakatarno, bango prostal'ipen.
e natura khatar o višalo sap.
A dosta!!!
Meditačna gil'i, labarde momel'i, korkori ča pre sikrica?
Te avel sikhado....

Dupot koní **Iveta Kokyová**

Dupot koní, vnitřní volání o pomoc...
Zvětšující se hlava,
mravenci procházející se tělem, jako by jim patřilo.
Místo noh dvě užovky, které se do sebe zaplétají,
navzájem se kontrolují.
Předstírání, že cosi se hledá v kabele.
Nikdo netuší, že zle je.
Na pokraji šílenství, navzdory všem.
Big Brother je všudy přítomen.
Klesající krevní tlak, nastoupí pravdivost rovnováhy vah?
Cestičky poházené kamením, z kterých není cesty zpět.
Pevně zatnutá pěst!
Vidění mlhavě, pochybnosti o hlavě.
Práce, která ubírá síl, nežádoucí styl.
Nevyváženost, špatná rovnováha,
povaha jedovatého hada.
A dost!!!
Meditační hudba, rozzářené svícný, samota jen na chvíli?
Přicházet s ponaučením...

E susedka so murdarel le manušen

Věra Horváthová

„Šundal oda?“

„He! Imar pale ke late vareko avel. Dža ča te dikhel, koda hin?“

E Iveta cirdlas o jakha palal, ale th'avka the polokes džalas pal e džindard'i kali chodba kaj has dominante šachovo phuv dži kijo vudar. Polokes dikhl'a perdal o kukatko, thoda odoj peskeri jakh u has chand'ali te dikhel. Dikhl'as terne, bare muršes so les andro vast pherd'i taška, sar bachtalles džal andre angali la betijake the aver lumake. Asanas u vareso peske phenenas ale oleske me imar n'acha'uvavas.

„The hino odoj! Čoro čhavo! Ča te bi džanelas so les užarel. Tajsaskero tosara hela clakom aver...“ phend'a e Iveta the zorales dišind'a. Soduje džennege oda has pharo. So duj bešle ča pro koter le divanostar sar te bi has talam

richtimen te chuťel upre the pes te marel le šarkaňiha. U paš oda šunenias so pes ačhol andro aver kher. Na has peske džanarde so peske te duminel aľe sa lengera susedkaha igen has čudno.

Sa oda has ča bari terileta, calo oda sar pes scirdle. Niž kije oda dogeľas dživenas vajkeci berša andro kajso cikno kheroro andro peršo patros andro isto kher. Te scirdel pes andre jekh kher na has lenegero planos, aľe pr'oda o dživipen na phučelas u kerďa oda korkoro. Aľe akanake lenge kerďa but mištes. Na has oda ajso lačho aľe e terasa hin terasa... Pro patros lenca has aver štar khera. Andro jekh dživelas jekh lačhi phuri gori, paľis jekh terne naveradune džene cikne rikonoreha so furt bašolas the mek jekh phureder džuvľi. U paš lende terňi, thuľori simpaticko čhaj. Sakovar kana pes dikhle pre chodba has andre lačhi dzeka u asalas pro muj. So te kerel oleha hoj šunenias o pachos savorestar so tavelas ? Aľe terasa hin terasa...

Perši raz oda lakero taviben anelas o khand sar te bi andal e asija the orientalno taviben. Na paťinelas pes oda lenge, bo kada korkore na chanas, aľe so šaj kerenas. Le suseden peske na kiden avri avka oda hin. Pal varesavo čiro pes sa čeriňdas the le pachostar bari duripnastar ačhiľas baro khandipen. Andre kupelňia sava has jekhetani fala la čhajaha so la vičinahas bestija odoj pes na delas te avel.

„Ta či joj na tavel manušes ta me imar čačes na džanav...“ čudnones the prekal oda phendľas e Iveta u zumavelas pes sigo te morel. O Lubošis has andre kupelňia laha. Morelas peske o danda. „No oda avela oda frajeris so ke late avľas idž raťi. Džahas peha vitahoha. Pro agor peha asahas paš o vudar bo so duj džahas jekhe dromeha paš

vudara. Phedľas mange lačhi rat the geľas ke late. Tiš sar has šukares urdo ta mištes khandelas.“ the anglal kada asanas peha jekhetanes.

Kalo pheras has anglal lende khere normalno veca. Sar džanas te sovel asabnaha pro muja ta andral has cirdle upre sar o huri.

Aver dľives, oda has sombat kamľa vareko ke lende t'avel. Čepo amale andal e buťi. Ta e Iveta kisitinelas u kisitinelas the mek kamľa te kerel pro račutno chaben o rizki. Sakovar la dukhalas o šero kana demavkerelas andro mas, aľe rizki hin rizki the o mas pes mušinel te demavel. Perdal e šovtato ora haranginaďas o harangos the o Lubošis geľa te phundravel o vudar. Pre chodba na terďonas ča o džene so kamle ke lende t'avel, aľe th'aver manuša. Dikhľa trin terne džuvľija sar džan andro kher paš lende. Talam leske avľas pre godi hoj ke late hin pherdo džene the hoj ke late sakovar avel vareko aver. Pal idžeseskero koda farajeris nadal o vitahos... Le Lubošiske doaveľas pre godi hoj aňi na šundľas kana latar geľas het u kada bi čačes majinelas, bo lengere khera has čačes jekh the aver paš peste, hoj šunenias čačes savoro sa. Kada hoj sa šunenias pal oda mište džanenas bo sar pes odoj zcirdle ta peršes has darade hoj len vareko avel te čorel avri, kana e gori avelas khere.

Has the rado hoj pes oda avka čerinel hoj nane pro patros ča jon vaš kola so keren bengipen. Asaben the mullaťiagos has te šunel. E gori e susedka avelas bari pherasuňi the pro mullačagi, phende peske. U raťi paľis so lengere džene so ke lende avle odgele, aľe jon na šunde ňikas te džal latar het.

Pro kurkeskero d'ives aňi jekh lendar na bisterela. Has berš 89 Oktobriste the pro dilos pes oda z'ačhađas. Dumineas hoj e susedka demavel o mas pro rizki bo oda has kajso zvukos.

Sa has mištes, aľe oda demaviben na pr'ačholas has oda imar but. „Andre goj laha akana tavela so? Le bales? Oda nane možno kada, kavka but te demavel o mas! Keci la oda hin?“ E Iveta has imar choľamen the lakeri choľi pes čerindas kana šunđa sar andro aver kher z'ačhađa o zvukos sar te bi vareko činelas vareso.

„Šun?“ zvičindas e Iveta kijo Lubošis, savo avľa pašeder. „Šunđal hoj bi kola čhaja so has ke late džanas het. Bo me na šunđom nič u joj demavel o mas imar trin ori the akana odoj chudľa vareso te činel. O Lubošis poasandľas, aľe maj les oda pregeľas. So duj džene ačhile važna, bo lenge avľas pre godi o kanibalos andal o Milwaukee. Jov o kotera olendar so murdađas garuvelas ke peste andro kher u varesave kotera tiš chalas. Le susedenge phenelas hoj o khandipen so džal andal leskero kher džal andal e mosardi ledňička.

„So akana?“ phučľa o Lubošis...

„Hin oda čudno, aľe tiš oda nane možno! Kada pes šaj ačhol ča andre televizija?“

„Darav the te džal avri. Či šaj murdarel trine džuvlijen the muršen so šaj kerel mange?“ duminelas e Iveta vakeribnaha.

Dikh pr'oda avka amen peske oda ča duminas. O čhaja odgele, aľe amen len na šunđam. Amen tiš peske duminas so šaj kamas u joj šaj chudľa o mas la datar andal o JZD u može peske figinel e polička pre fala. Mukas oda avkes,“ kerđa o Lubošis agor oleske.

„Devla miro, ta me imar na džanav. Majinahas bi te vičinel le phandlen. So te upre vareso čačes hin u koja thuli čhaj murdarel le manušen. Pal kajso khandipen vakeren andro mozi. Joj len čačes vareso kerđas!“ e Iveta phend'a pro calo muj so peske so duj duminenas.

„Užar, me odoj džav. Dikhaha či ča o vudar phundraveľa či oda kerela avka šunava sostar oda khandel. Terđuv pal amaro vudar the le tuke o čokanos te bi has vareso... Nigda šoha bi mange pre godi n'avelas hoj varekana avke duminav u mek ke peste khere.“

The thode pes pal e šachovňicovo chodba. Daradi Iveta chudelas andro vast o čokan, tiš lake has pharo pal kola čhaja u kamľa lenge te šigitinel. Tiš našti paťalas so pes ačhol.

O Lubošis harangind'a the thođa pro muj o asaviben. Užarenas u ňiko na phudnraelas.

Haranigind'a mek jekhvar u džind'ardes.

Ňiko nič.

Ta mek jekhvar.

Vareko avel, e bestija phundravel o vudar mek rozsuťi.

„Lačho d'ives! Som rado hoj haranginen. Me adaj sovav, aľe našti oda ľikerav the na džanav sar pes te garuvel ole khandipnastar. Oda hin tumendar? Šaj oleha vareso keren.“ Calkom les prekavpind'a e bestija.

„Anglal kada the me avľom, sam olesar calkom kerde the duminahas hoj oda avel khatar tumende.“

„Oda me na džanav khatar so bi oda šaj helas. Aven andre dikhen phend'a leske e bestija.“

O Lubošis ačhiľa daraduno, aľe arakhľa andre peste le muršes u geľa andre. Dikhľa žužo džuvľikano kher andre savo has pherdo momeľa the lulud'a. Čepo khand šunelas,

aŕe avŕas leske hoj ke lende oda khandel buteder. Prebaĉi-
nen u geŕas khere.

Bije dzeka gele te sovel.

E Iveta uŝil'as raŕi, bo imar oda naŝti likerďas . Phen-
ďas peske hoj oda zumavel te zachal ta peske terďila paŝ
kredencos. Sar phundraďa ta peske dumind'a hoj la e po-
raŝka lela.

Vŝadzig has rosĉhido o phabakero octos.

Gulokirko khandipen pes arakhŕas

E Iveta na dŝanelas ĉi te asal abo t'avel biufnaŝakeri
perdal oda hoj ŝaj ĉind'as la susedka le ĉokaneha abo hoj
pre late ŝaj viĉind'as le phandlen. Kerde laĉha susedkatar
bestija.

Sa miŝte pratind'as the geŕa pale andro haďos. Zasove-
las pherďi phuĉibnenca, kaj ola manuŝa hine. Aŕe o pha-
bajutno octos lake odphenelas pre savoreste hoj savoro
hin ŝmiŝno u miŝtes

Aŕe ko dŝanel...

Vražedná sousekka Věra Horváthová

„Slyšel si to?“

„Jo! Už k ní zase někdo jde. Běž se schválně podívat, kdo to je!“

Iveta obrátila oči v sloup, ale přesto vstala a opatrnými kroky ťupitala po dlouhé, tmavé chodbě s dominantní šachovnicovou podlahou ke vchodovým dveřím. Opatrně posunula víčko kukátka a přitiskla své oko plné vzrušení do jeho otvoru. Viděla mladého, vysokého chlápka s plnou taškou v ruce, kterak zvesela vstupuje dovnitř, do spárů slečny bestie a jiného světa. Chichotali se a něco říkali, ale tomu nebylo přesně rozumno.

„A je tam! Chudák kluk! Kdyby jen věděl, co ho čeká. Zítrejší ráno dostane úplně jiný rozměr...“ pronesla Iveta a ztěžka oddechla. Oběma partnerům to bylo líto. Oba dva se posadili jen na kraj gauče, jakoby byli hned připraveni

vyskočit a bojovat s drakem. Přitom pečlivě poslouchali ruchy z druhého bytu. Sice si nebyli jisti svým úsudkem, ale to celé s jejich sousedkou jim bylo divné.

Vlastně to byla jedna velká náhoda, celé to jejich stěhování. Než k němu konečně došlo, bydleli nějaký pátek v takovém krcálku v prvním poschodí téhož domu. Migrovat v rámci jednoho stavení nebylo jejich plánem, ale na ten už se život neptal a zařídil se sám. A tentokrát se opravdu polepšili. Ano, mělo to své mouchy, ale za tu terasu to stálo... Na patře s nimi byly další čtyři byty. V jednom žila velmi milá důchodkyně v letech, potom mladý pár s malým a uštěkaným psíkem a ještě jedna starší žena. A přímo vedle nich žila mladá, buclatá, sympatická žena. Vždy, když se potkali na chodbě, byla v dobrém rozmaru s úsměvem na tváři. Co na tom, že přes zeď cítili všechno, co zrovna vařila? Za tu terasu to přeci stálo...

Z počátku přinášelo její vaření závany asijské i orientální kuchyně. Nebylo jim to zrovna po chuti, protože tyto „kuchyně“ nemuseli, ale co se dalo dělat? Sousedy si člověk těžko vybere a tak to prostě je. Za jistý čas se ovšem aroma dalek transformovalo a vyvíjelo a stal se z toho takový podivný smrad. V koupelně, která měla stejnou zeď se slečnou Bestií, se nedalo jen tak být.

„Tak jestli ona nevaří člověka, tak já už nevím, opravdu...“ udiveně a s odporem pronesla Iveta a snažila se svižně umýt. Luboš byl v koupelně s ní. Právě si čistil zuby. „No, to bude ten frajer, co k ní šel včera. Jeli jsme spolu výtahem. Nakonec jsme se u dveří smáli, protože jsme šli oba skoro stejným směrem. Popřál mi dobrou noc a šel k ní. Na to, jak byl vymóděnej, tak teda pěkně smrdí.“ A tomu se museli zasmát oba.

Černý humor byl na denním pořádku domácnosti. I když šli spát s úsměvem na tváři, uvnitř byli napjatí jako struny.

Na druhý den, tedy v sobotu měla přijít návštěva. Pár přátel z práce. A tak Iveta chystala a chystala a ještě se rozhodla připravit na večeri řízky. Pokaždé jí z naklepávání masa bolela hlava, ale řízky jsou řízky a klepat se jednoduše musí. Kolem osmnácté hodiny zazvonil zvonek a Luboš šel otevřít. Na chodbě nestála jenom ta jejich návštěva, ale i další lidé. Viděl tři mladé slečny, jak jdou hned vedle. Okamžitě ho napadlo, že má sousedka „narváno“ a pěkně se to u ní střídá. Předevčírem ten frajer z výtahu... Luboš si uvědomil, že ani neslyšel, kdy od ní odešel, a to by opravdu měl, protože jejich byty byly v takové blízkosti, že slyšeli skoro vše. Touto slyšitelností si byli jisti, protože se z počátku několikrát lekli, že je jde někdo vykrást, ale to šla sousedka domů.

Zároveň byli rádi, že se to tímto způsobem střídá a nejsou na patře jenom oni za ty rušné. Smích a veselí nešlo přeslechnout. Slečna sousedka bude zřejmě veselá kopa, řekli si. A to i pozdě v noci, potom, co jejich návštěva dávno odešla, ale oni stále neslyšeli, že by někdo odcházel od vedle.

Na nedělní den ani jeden z nich nezapomene. Bylo 9. října a odpoledne to začalo. Mysleli si, že sousedka naklepává řízky, protože šlo přesně o ten dutý zvuk...

Všechno by bylo fajn, jenže on ten zvuk trval nějak moc dlouho. „Sakra a teď bude vařit co? Prase? To přece není možný, takhle dlouho klepat maso! Kolik toho má?“ Iveta už byla našťvaná a její nakrknuté rozpoložení se změnilo, když se vedle začalo cosi řezat.

„Hele?“ zvolala Iveta k Lubošovi, který přišel blíže. „Slyšel si, že by ty holky od vedle odešly? Protože já ne a ona klepe maso už skoro 3 hodiny a teď tam začala něco řezat.“ Filip se zasmál, ale jeho pohled zvažněl. Zvažněli oba, protože si vzpomněli na známý případ Kanibala z Milwaukee. Ten kusy těl svých obětí schovával u sebe v bytě a některé části dokonce jedl. Sousedům přitom tvrdil, že zápach šířící se z jeho obydlí způsobuje pokažená lednice.

„Co teď?“ zeptal se Luboš.

„Je to divný, ale přece to není možný! Tohle se děje ledas v televizi.“

„Bojím se i jít ven. Jestli zvládne tři ženský a chlapy, tak co může udělat mě?“ uvažovala Iveta nahlas.

„Hele je to jenom naše domněnka. Holky odešly, ale my je neslyšeli. My si tady myslíme bůh ví co a ona přitom dostala maso od mámy z JZD a k tomu si věší poličku. Tak toho necháme,“ uklidnil stav Luboš.

A jak se domluvili, tak bylo. Odjeli na výlet a vrátili se večer. Ihned po příchodu domů, je do nosu praštil puch a smrad. Bylo to cosi kyselého a sladkého. Hledali původ tohoto zápachu, ale nenašli nic. Otevřeli okna, ale ani to nepomohlo. Celý zoufalí klesli na gauč.

„Pane bože, tak já už nevím. Měli bysme zavolat policajty. Co když na tom opravdu něco je a ten špekoun vedle morduje lidi. Tenhle smrad popisují ve filmech. Ona jim určitě ublížila!“ Iveta řekla nahlas to, co si oba mysleli.

„Počkej, já tam jdu. Uvidíme, jestli vůbec otevře a jestli to udělá, tak ucítím původ. Stůj za našimi dveřmi a vezmi si pro jistotu kladivo, kdyby náhodou... Nikdy by mě nenařadilo, že takhle někdy budu přemýšlet a ještě u sebe doma.“

A tak se vydali svou šachovnicovou chodbou. Vystrašená Iveta držela v ruce kladivo, ale současně jí bylo těch dívek líto a chtěla jim pomoci. Také nemohla uvěřit tomu, že se to děje.

Luboš zazvonil a nasadil úsměv. Čekali, ale nikdo neotevíral.

Zazvonil ještě jednou a dlouze.

Nikdo nic.

Tak ještě jednou.

Někdo přichází! Bestie otevírá dveře a je rozespálá.

„No dobrý den! Jsem ráda, že zvoníte. Já tedy spím, ale mám co dělat se schovat před tím smradem. To jde od vás? A můžete s tím něco dělat?“ Bestie je totálně překvapila.

„No proto jsem přišel, taky jsme z toho hotový a myslili jsme, že to jde od vás.“

„To nevím odkud a co by to mohlo být. Klidně pojdte dál a podívejte se,“ pozvala ho Bestie.

Luboš byl nespůj, ale pochlapil se a šel dovnitř. Viděl naklizený ženský byt plný květin a svíček. Trochu pachu ovšem cítil, ale nabyl dojmu, že u nich je to silnější. A tak se omluvil a vrátil se domů.

S nechutí šli spát.

Iveta se v noci probudila, protože se to nedalo vydržet. Řekla si, že to zkusí zajist a tak se vrhla do linky. Když ji otevřela, myslela, že jí doslova raní mrtvice.

Všude byl rozlité jablečný ocet!

Sladkokyselý smrad se našel!

Iveta nevěděla, zda se má smát, nebo si zoufat nad tím, že málem sousedku praštila kladivem, nebo na ní zavolala policii. Udělali z milé sousedky bestii.

Vše důkladně uklidila a vrátila se do lůžka. Usínala plná otázek, jako kde jsou tedy ti lidé. Ale jablečný ocet jí nabízel odpověď, že je to vše směšné a vše je v pořádku.

I když...

Duj planeti

Iveta Kokyová

I mar šund'a pal kale planeti?
Mars the Uran?
Me som e planeta Mars, duminen hoj andre ma hin nevo
dživipen.
Pañi sar kajso pre ma nane
ča legos the thuv.
Jov hin e planeta Uran, štarto nekbareder planeta andre
khameskero jekhetañiben,
leskero cil'os hin te dživel korkoro.
Andruno taťipen hin cikno, nekšilaleder planeta andal
e slunečno jekhetañiben
savi furt čerinel pes sar pes šunel.
Duj planeti so džan pašal peste
kamen kaj len te hel jekhetano zengos
Duj bare planeti
andal o misticka avibena.
Šaj hine paš peste? Šaj dživen jkehtanes?

Dvě planety

Iveta Kokyová

Už slyšeli jste o těchto planetách?
Mars a Uran?
Jsem planeta Mars, předpoklad nového života.
Tekutou vodu sice nemám,
pouze led a páru,
mým cílem je žít v páru.
On je planeta Uran, čtvrtá nejhmotnější planeta ve sluneční
soustavě,
jeho cílem je žít odděleně.
Vnitřní teplo je nízké, nejchladnější planeta sluneční
soustavy, která neustále mění své stavy.
Rotující planety kolem sebe,
chtěli by mít společné nebe.
Dvě planety obrovských rozměrů,
z různých mystických poměrů.
Mohou vedle sebe žít? Mohou spolu žít?

Sar aven o čhave pre luma

Eva Danišová

I.

Varekana mange phenav hoj te bi somas terňi o fodri bi pal ma urnisal'onas duj metri. No, aľe terňi, šukar the šuki imar somas. Somas the diliňi, bo o čiro kana šaj hordinavas o fodri le čipkenca mange varesar denašľa. Th'avka phirav andro galenteriji the cinkerav mange šukar farebna čipki the duminav kaj bi šaj has pro save gada. Nekradeder man hin prikale the cmava farby, aľe imar but duminav tiš pal šukar ružovo čipka savi bi mukavas te prisivel pro parno viganos. Abo hoj bi oda previsaravas? Ružovo abo parno viganos man nane. The oda bi mušnavas te hel tranda berš terneder th'avke lokeder. Ma asa, but veci so hin tumen akana amen na has kana samas terne. O gelova naja, thule jasi, prithode bala the sa o pripravki so tumen hin pre savoreste.

Te bi man sa kada has kana somas terŋi moŷe hoj bi man na has e celulitida, na dičholas bi pre ma hoj som phuri the moŷe bi dičhuvavas sar andre mire tranda the eŋa berš. Me džanav hoj nane oda isto kaj bi oda mnage ŷigitinelas. Ale me somas terŋi andro eftavardeŷte the mek paŷis andro ochtovardeŷte berša. Oda has andro ako ŷelberš.

Me akor aŋi na džanavas sar uŷon o čhavore. Paŷahas bi oleske? Ale phenava tuke oda agorestar. Sar aven o čhavore pro svetos arakhŷom avri kana mange has deŷ the eŋa berš. Kamŷom man te dikhel kole mireha so has veraduno so kerelas buŷi avral andal amaro foros the lekhaŷa mange kaj pre leste te uŷarav raŷi deŷujekh orendar pre ŷtacija. Ta mangŷom mira amaŷa kaj te avel manca. Dikhelas pre ma choŷamen jakhenca, ale agoreste manca geŷa. Kana uŷarahas so duj dŷeŋa andro baro ŷilipen pre trito platforma imar jepaŷ hora, e Radka oda imar naŷti likerŷa avri: „Na džanav či sal avka diliŋi abo či akva leske paŷas, ale jov koda tiro veraduno hino imar čirla khere andro taŷipen u stavinava man tuha hoj zakamades vakerel ŷukarores peskera romŋaha. Oda hoj sal phari les calkom na interesinel. Hem oda tu na achaŷos hoj pes kamŷa ča buŷe te del. Thov tu jekhetanes u chin leske pherdo. Na, na achaŷuvavas. Na achaŷuvavas ŋisoske.

U sar bi ŷaj, na dočirla avŷom pale khere andal vajkeci čhavorikane ustavi, diagnoŷtiki the čhavorikane berten.

Kanastar uŷilom man baravelas e phuri daj, bo na has lake pre dzeka kaj te baruvav ole cudze manuŷeha so dŷivelas mira daha, kana pre late chindŷas miro dad. Kana e phuri daj nasvaŷilŷas, thode man andro ustavos, paŷis andro paŷtakos the o drom te avel pale imar odarig na has.

Sicijalisticko ŷtatos peske iŷa vaŷ pesekro čačipen te rozkirinel pale bacht a oda na ča le čhavorengeri. Te kije oda rachineha le romengeri asimilacija, sar pes oleske džanelas phenelas, na muŷinav aŋi buteder te phenel. Adadives hin savoro aver. Akor adaj pal aŷuŷiŷagos anglol o fameliŷi so lenge kempel te ŷigitinel abo pal o azilovo beŷiben the aver socialna ŷigitiŷagi anglal o manuŷa so lenge sa kada kempelas pes na vakerelas. Nič kajso akor ŋiko naŷti dodikhelas.

Na has mange aŋi deŷ berš the nahas man ŋiko aver ča e phuri daj pal kaste bi ŷaj phenavas hoj has miri fameliŷija. Ale e phuri daj naŷivelas andro lačo kher. O veraduno has ajsjo ŷtiro the achaŷuvelas amenge. ŷivelas amenca andro jekh kher the me lenge phiravas te dikkhel pro čhavore, dikhavas ke lende pre televizija bo amen la phura daha televizija na has. Dikhavas pre lengere čhave, ŷigitinavas leskera romŋake te pes oda avke lela me lenca dŷivavas. Varekhaj andre miri goŷi ŷunav hoj les me ŷunavas sar murŷikano idealos. Jov has ke mande but lačo. But manca vakerelas the me andre leste moŷe dikhavas le Devles. Has oda anglal leste manca bikanaskero. Paŷavas lesek sako lav. Dŷivenas la romŋaha the pesker trine čhavorenca mamuj amenge andro pavločovo kher, ta man has leskero calo dŷivipen sar pro burŋik the so dikhŷom has idilicko fameliŷjakero dŷivipen. Labardo tato bov, radios duj nange ŷtalti pro divanos... The paŷ o zabradli faŷimen diliŋi goj me so aŋi naduminelas pal o da hoj goŷi hin le manuŷes kaj te duminel. Nabajinavas olestar sod dikhavas, bajinavas olestar hoj nane manca. Akana tuke phenes hoj hin agor oleske hoj mange oda kamel te dodŷal andre goŷi, kaj oda kamav te mukel. Na, nadogeŷa.

Avlom khere has imar jepaš rat. Khere andro arakhipen, ke miri lači phuri daj, savi man avri likerđa. Sar masovar akor, niž avavas varekhatar pre ma užarelas. Čingerelas pro thava o varesavo purano svedros, ñikana na achaliom soske oda kerel te na džanel te khuvel. Aľe sako raťi vareso sivkerelas pro vasta abo čingerelas pro thava purane svedri. Ča pre mande dikhľa, the pre late dičholas hoj man achalol, aľa kaj somas pal oda naphučelas. Pre šparheta mande has kisitimen o chaben, masovar oda has marešniki makhle taťarde čhileha, abo knedľiki so šmakinenas. Aľe akor geľom takoj andro haďos. Razinavas man le šilestar the somas rundi tele, chochađi teh na džanavas pal peste.

Babo, dukhal ma o per, kampil mange pro budaris, chudľom te vičinel pal vajkeci minuti. „Ta dža. Evičko“ La phura dake pes oda šukares phenelas, aľe me man andre amaro kher kaj has ča šuko budaris daravas raťi te džal. O vudud na labolas the me pre chodba avri dikhľom oka kurko patkaňis. Aľe e dukh zoraľolas the me pro budaris mušinavas. Zumavavas te ačhol odoj ča kajci so kampil, aľe pal vajkeci momenti prepelom andre bari panika. The e dukh andro per šunavas maj pale. Te imar mange kampilľa te džal imar palo pandžvar the dukh furt zoraľoas buteder, varesar mange d'avľas andre godi hoj oda na avela ča kajsi varesavi dukh. Has man mek jekh čhon kana kamľom te džal te ločhol, aľe has oda akana.

Phučľom la phura datar: „Babo, sar oda dičhol kana pukinel o plodovo paňi“? „Evičko ta kada me imar na lepeprav,“ odphendas.

E phuri daj pes urďas the denešelas andre špitaľa. Akro andro berš 1978 mek o mobilna telefoni na has the joj mu-

šinda te džal duj kilometri andre špitaľa. Dživahas andro čorikano kher agor foreske, bije kupelňa, bijo paňi andre kuchňa, korkorore ča jekh angle aver. E dochtorka avľa the le načinkenca angalol o ločhiben bo e phuri daj lenge pheadas hoj imar može he ločhilom. Sar man sigo pe dochtorka predikhľa phendas hoj ločhuvava andre špitaľa. Kana džavas andre saňitka e phuri daj phares rovelas the dopaťavelas man: „Evičko miri, oda tut but dukhala.“ Has la pre čhib the godi man pr'oda te pripavinel. O ločhiben has but sigo, aňi man na preurdom andro špitaľakero gad. Uľiľas e Eva. Miro peršo čhavoro. Šukoro, ciknoro čhavoro savo e asistentka ľigendľa pre intenzivno ačhaviben. Kana ločhilom thode man pro haďos the e asistentka mandar phučľa:

„Daje šaj manca keren o papira“? Ča sikhadom le šereha hoj he the odphenavas lake pro lakere phučibena. „Sar tumen hin baro kher? Keci džene andro kher bešen? Ko hin o dad le čhavoreshke? Save love chuden, sostar dživen“? Kana laha keravas o papira avľas mange andro šero hoj na som klasicko džuvľi so ločhilas, hoj maro purano kher ča le šilale paňeha so hin pre chodba, bije kupelňa, nane oda so asistentki lekhaven andro papira sar buterval anglo mis avra džuvľaha. E asistentka polokes thovelas o hangos tele kana mandar phučkerelas the pro agor ča phares cirdľa e vodi. „Čhajori je, so tumenge oda veraduno muř dokerďas“? „Mušinava oda te phenel pre socialka the jon rozkirinena sar oda hela dureder.“

Nane oda nekfeder paramisi, me džanav. Ola fodri the čipki odoj chibalinen. O veraduno ñič na džanelas. Geľa aver kurko pre buti andro aver foros. Odgeľa khatar o džungale dokeribena the smirišagi peskera romňa the

peskre trine čhavendar the mandar. Has het the me somas biufnostakeri. Sar pes šunel leskeri romni mange has jekh. Añi na džanavas sar but man thodom andre lakero dživipen the lakere čhvenge. Somas čačas but diliñi. Ča palis mange oda dogełas hoj oda mušindā anglal late te hel pharo čiro. O verduno lake egerinelas hoj manca oda agoruvela, mange egerinelas hoj pes laha rozvedzinela añi te bi vareso kerđas somas andre špitaļa. Pal vajkeci ori mange ande la cikña kaj la te dav te chal kolinatar. Dikhavas pre late the somas lošali kana la urava sa o gadora, sar la vožinava aļe nekbuteder man čaļarelas oda sar la chudava andre miri angali the hordinava la pro vasta. Khere man has sa pripravimen savoro angal o čhavoro so majinel la da te avel. Dujto đives pal o ločhišagos has pondzelkos. The e totalitno mašinerija za'ačhađas peskero drom prekal o avindo mira čhajoratar the amendar za'čadās te dadnerel andre amende o grifimen perumi.

O asistentki kana anenas avre džuvlijenge le čhavoren ta kerenas hoj man na dikhen. Kana mange la čha na ande pre peršo pišel, nič mange n'avļas andre godi, na somas sikhadi but te phučerel pal ola berša so somas andro ustavi somas sikhadi te važinel o regulaciji save sas thode odoj kaj somas. Kana has o dujto pišel imar našti avri likerdom the phučlom la asistentkatar. „Asisitentko, mangav tumen, mange mek n'and'an miro leļencos!“

„Džan pal o dočtoris“ odphendās mange.

Ta geļom pal leste, drukindom pro vudar paš e čhavori-kañi izba the o dočtoris mange phendās pal o sastipen mira čhajoratar la Evatar. Has oda but nalačo. Has la ulipnaskero defektos pro jiloro, na dochudļa ločhibnaskero

buchlipen the uliļas andro ochtato čhon. Kana peha vakerahas avļa andre izba tiš e socijalno asistentka.

Vakerelas but pocichu, polokes, the me pro perši raz añi n'achaliļom savo džungipen the bibacht mange phenel. „Ma daran la čhajora likeraha mištes hela la sa o sastipnaksero servisos. Tumare kondiciji kaj te baraven la čhajora nane lače... aļe tumen šaj aven la čhajora te dikhel... e romni tumare romestar amnege diņas te džanel hoj les nane pal e čhajori interesis.“ Duminav hoj andro perši raz ča sikhavavas le šereha hoj savoreske achaluvav. Čačeste nič na džanavas so upre te phenel. Sar mištes te odpehenl mange avel pre godi kana imar hin pal savores-te. E socijalka man iļa andre aver kancelarija, kaj lekhađom vajkeci papira th'avke pr'ačhiļom te hel dajake. La čhajora dine grifimen numeros the me ačhiļom pro čoripen... bibachtaļi the pale n'achaluvavas.

Može hoj tu peske oda našti prectavines, hoj?

Akor añi na džanavas, kecivar man hela andro dživipen kada n'achalardo šundo the sar bibachtalo sa avela. Pal o dilos kana pes pale kamenas te pišel pale o čhavore mange la čhajora n'ande geļom andal e špitaļa avka het. Dukhadi, previsardi, korkori. Geļom khere le autobusiha, bijo luludā, bijo darunki, bijo fodry the šipki... e čhaj andal o ustavos, sava diliņarde vajkeci gule lavora veradune muršestar, savo ñikoraz na has o Del.

Avlom khere the nekbuteder mange kampļa te vakerel, kampļa mange varekas ko mange šigitinela, achaluvela the dela godi, aļe ñiko kajso paš mande na has. E phuri daj so la na has ñisave školi nadžanelas sar mange te šigitinel, has lake imar šovardeš berša, somas lakeri čhajori calo lakero dživipen aļe joj na džanelas akana sar

andre ajsi situacija te šigitinel. Maškar aver manuša sa-ven džanavas pal miri dukh našti lenca vakeravas. Avka me šov the buter ori bešavas pro stolkos the hombinavas man sera seratar. Andre godi man has ča thuv. O jilo mange pukinelas sar šunavas o čučipen savo šunav the adađives.

Te ločhol the palis tumenge le čhavores len oda hin šundo savo na bisterena.

Na has man šundipen, sar te džal pre ulica, te vakerel le nipenca so man akro dikhle le pereha the te phenel lenge hoj e socijalka rozkirind'a pal amaro dživipen pal peskero bije amende. No, dikhes sar diliņi, aļe phenav čačipen avka oda akor has. Te ratinel pes avri na džanavas the ņiko aver mange našigitind'as. Na kampl'a mange anglal o čhavoro šukar kher the thudERICA, duminavas kaj o čhavore baron kamibnastar, the hoj la tařarava andre miri angali, hombinava la the gil'avava lake. Na leperav či adnro kale dumišagi thovavas he le veradunes, varesar mange upre našti leperav, aļe adađives man hin šundo hoj na. Imar na džanav. Somas terņi, bijo zumavipen the god'aha sar cikņi čhajori. Vajkeci d'ivesa pal o ločhoviben geļom mira amaļa la Radkaha kije raťi avri. Duminav kaj geļam andre karčma pre kaveja. E Radka rado phirelas avri, džanelas te mulatinel, šukares gil'avelas has la pherdo amala the me lake keravas manušikaņi por. But pes mange paťinelas sar slobodnones dživelas the sar džanelas sa o problemi andro peskero dživipen te predžal. Geļam khatar late kheral the tel jekh fertelis dikh'lam mire veradunes, the man mek na has možnosca leske pal o ločhiben la čhajoratar te phenel, les pal oda na has šero bo thovelas pale peskro dživipen peskera romņa the famelijaha.

Kamļ'a amen te obdžal bije oda hoj bi pre mande dikhe- las, aļe kana leske d'avļ'a hoj man i mar nane per, ačha- d'ila the phučļ'a: „So adaj keres! Kaj džan?“ Na odphen- d'om. E Radka ačhalil'as hoj laha pre kaveja me imar akana nadžava. Ča mange diņa o kleji le kherestar, sar oda ma- sovar anglo mis the me leha geļom odoj pale. So duj džene samas cicho na džanahas pal soste te vakerel. ņisostar nič phučļ'as: „Kaj o čhavoro!“ N kaj amende o čhavoro, pheđas oda avkes hoj les oleha nič nane the pre kaste oda sa hin. Phend'om leske sa, sar oda has andre špitaļ'a the jov ča ke- relas le šereha. Na šund'om aņi jekh lošardo lav. Na has les interso pal oda sar ločhil'om, abo sar dičo e čhajori, či hiņi sasti. Na phučelas has cicho. Has cicho ajci but hoj kamļ'om andal koda kher te denašel avri. ņisostar nič an- dre peste arakhļ'a e zor te phenel hoj oda varesar jov ker- la. E čhajori hiņi leskeri ta peske la lela the likerela la avri.

Geļam andro leļencos. O veraduno harangind'a pro han- gos the kamļ'a te vakerel le šertune manušeha. Me ačhil'om avri. Imar pal o drom andro leļencos pes andre godi na šu- anavas mištes. Na džanļ'om sar te džal andre. Na džanav keci džuvļija bi arakhenas andre peste zor. Aļe me džana- vas hoj kana e socijalka rozkirinel, hoj tut imar nane mož- no ņisavi aver bacht. Bešavas pro garadiči, the badžuva- vas le šilipnastar, la dukhatar, la bibachtaha, le pharipnaha. Has Februaris 1978. Kana o Petr avļ'a avri tel- lal o duj ori andal o vudar, maj džanavas hoj oda hindefi- nitvno. N'ačhil'as mange ņisavi ufnost'a. O drom pale peske imar naleperav. Bijo lav pes rozgeļam sako peskere dro- meha. Akor pekse duminahas može so duj džene hoj oda avke hela pro calo amaro dživipen. Aļe o dživipen oleske kamļ'as avres.

II.

Pal o šov kurke ge'om pale andre buti. Keravas buti pre draha paš o mašini. O džeñija so manca kerenas buti pre ma dikhenas sar diline the me keravas hoj len na dikhav. Miro čhavoro has, bimanušengero, korkoro andro le'encos. Ge'om mek duvar la čhajora te dikhel a'le has oda anglal mande but pharo.

Terđuvavas pre veranda pal e šibuñi fala, e čhajori has andro had'ocis the me la našti añi il'om pro vasta. Ko bi kada likerelas avri. Le dženenca so odoj kerenas buti ñi-sar na vakeravas ča harngind'om the phed'om hoj džav te dikhel pre čhaj. Te dikhel pre peskero čhavoro u te džanel hoj les našti dav peskero kamiben the peskero taťipen... denašavas odarig the has man šundo hoj kada hin sa miro adošagos. Kada šundo añi našti phenav sar les šunav. So-mas but mard'i le Devlestar vaš oda hoj man vareso has veradune muršeha. O štatos mange il'a le čhavoress the na diña man bacht te sikhavel savi bi šaj avavas daj. O verdu-no pes visalil'a pale u kerelas pre draha „posunovačis“. Vajkeci d'ivesa kerahas hoj pes na džanas. Može hoj kaml'am so duj te z'ačhel normalno dživipen. Akor mek na džanavas hoj miro dživipen hela leskereha jekhetañardo, sa e bibact so man has andre god'i, o dukha, o depresiji, but runde berša, biufnostakeriben.

Kaml'om te bisterel pre savoreste so pes ačhil'a, a'le sar? Has man phagl'i vodi. Sa mande has jekhetañardo ča leha. The te džanavas hoj oda hin bludos, garudes duminavas hoj jekhvar amen dikhaha varekhaj korkore pre ul'ica the bije jekh lav man chudala a džala manca the savoro hela ružovo.

Ružovo na has nič the pro šipki imar calkom pobister-d'om. Leskeri romñi našti prege'la oda hoj les has vareso manca the na kam'la leske ča avka te odmukel oda. Dokeriben, gravčišagos the leske sakovar oda čhivkerelas andro muj... has len peha trin čhave save rado dikhelas. Rado dikhelas the peskera šukar romña. Te peha ačhile te bešel has but terne. Jov bajinelas pal lende sar nekfeder džanelas.

The može vaš oda les me rado dikhavas. Kerelas pro turnosova směni the tiš kerelas but but'a angalal peskeri romñi. Džanelas te tavel, te rajbinel the te kerel buteder love avrether.

Kana phirelas mira phura dajoraha te labarel o kabeli savendar lenas avri e avgin u palis la lidžanas andro sberos te biknel. Peskera romñake cinavkerlas darunki, save palis ačhonas čhide tel had'os abo tel e bodvana či kaj. Akor n'achaľuvavas so leskeri romñi zadživel. So zadživen leskere čhave. Na džanavas mange te prectavinel, savo oda hin, te džanen hoj tumaro Rom duminel pal varekaste avreste, sovel varekaha avreha. arakhel avri sar te hel kole avreha so nekbuteder oda džal. Sar pes šunen o čhavore te pes o dad la daha ča dokeren u te len soduj džene len, sar chudle dženen. Te pes dokeren, ko len radeder dikhel, ko pal lende feder bajinel. Sar šunen u dikhen o džungale lava so šunen so preste vrisकिनен jekh pre avreste, o podmaripena, čuče solachi, sar phageren o nabitki, sar pes kamukeri kamen te murdarel soduj džene. Adadives imar džanav sar pes šunenas, the džanav len tiš andal o miro dživipen, a'le anglo-mis oda na džanavas. So-mas koja so nič na kamelas, sar kori čudal'navas, nič na keravas, garudones rovavas, the mangavas andre god'i.

Somas koja so laha na has problemos. Ča kajci hoj somas pale khabñi.

III.

Añi na džanav sar pes oda ačhiľas. Nane man pal duj-to razos kana somas khabñi ñisavo zumavipen, ñisavo aktos kana pes sgeľa jekhetanes. Dikhľam amen akva trival... .. Nič. Ča oda hoj vajkeci čhon pal oda so ločhilom somas pale khabñi. Avľom pr'oda jekhavar tosara kana džavas andre buťi kana imar trival čandľom. Has mange ududano hoj oda sar pes agoreste kamavahas, hoj oda džalas dureder pharipnaha. Aľe o kamaviben has charno the o pharipen hin bareder. Peršo so andre peste šunavas has e panika. Aver has o roviben. Somas khabñi u miri situacija pes na čerindľas, furt dživavas la babaha andro koda purano džungalo kher. U o veraduno the te delas solach has furt veraduno. Džanav ča, hoj les oda na molas but buťi man te prevakerel, hoj vaš savoro šaj e socialka, hoj oda bare šviñi, save pes thovkeren le manušenge andro dživipen. Te man visarava buter sar tranda the pandž berša duminav, hoj oda leske na iľa ñisavo kreditos, kaj amenge ile le čhavores. Furt somas dzekošñi te šunel leskero chochaviben save mange phenelas sako dľives. Chochavelas andre savoreste u nekbuteder korkoro peske. Has deš berš phureder mandar the terneberšengero furt na has bo has sar čhavoro. Leskere zumavipena phenelas šelvar aver sar anglo mis... but rado pes dikhelas, kada sa me šunavas bij'oda, hoj bi žmurkindomas le jakhenca, varekhaj andre miri godi džanavas hoj oda nane čačipen, aľe šaj leske phendom kirlanes.

„Den man kher Prahate, chinava adaj pre savoreste the džas peha odoj te bešel.“ Pre aver zabešiben oda has kher

Ostravate! Aľe man ñiko kher na delas, the somas pre savoreste korkori. Pr'oda so mange phenelas anglo mis bisterďas the dureder zumavelas te dživel pro so duj seri, duje džuvľenca. Na mangavas mange te avel khabñi. Pro agor andro eftavardešte berša pes pal e antikoncepcija na vakerelas sar adaďives. Has oda garudo sar čoraľipen, o testi te arakhel avri či sal khabñi pes na bikenenas andre drogerija, the ko dočtoris pes vaš oda poťinelas. Dikhľom pre ginda sar pes keren o testi kana sal khabñi. Le dočtoris has cikno prosto baksica, phundraďa les the andre has duj cikne kerekici, andre save čhivelas o mutera the palis la baksicaha razinelas the furt upre dikhelas. Tel o duj ferteli džanelas te arakhel avri či sal khabñi. Oda tosara mange na kampelas te džal ko dočtoris džanavas hoj khabñi som.

Ča man na has kaha pal oda nevipen te vakerel. O veraduno imar pal šel razi prikerelas pesekro dživipen la romňaha andre savo has misimen the oda hoj sovelas manca the leskeri varekha avreha, pal o šel razi pale paťalas hoj peskere čhavage kerela pale normalno famelija the pale pal o šel razi korkore peske phenelas bludi, aľe oda hoj me som khabñi andro leskero planos na has ñikhaj. Adaďives man čudaľinav, hoj murš, so has deš berš phureder ñiž me ta les has manca čhavoro the has veraduno the andre añi jekh vztahos les na has rendos ta ñisar na duminelas pro bajipen. Na duminelas añi pre peskere čhave, pre peskeri romñi, the ñisar pre mande. Jov ča mišľinelas ča pre peste the bichasňarelas man bo somas diliñi. Kana leske geľom te phenel hoj som khabñi, ta pre ma dikľas sar pre diliñi. Na has štonc pestar te del jekh lav. Has ciho the na sikhaďa ñisavi loš. Dičholas oda sar te bi šunelas pal perši raz,

hoj te pes duj kamaven the peha soven hoj e džuvli šaj ačhol khabñi. Somas akor ajsi tromad'i, hoj ge'om ke len-de khere. Spokojnones zadrukinôm pro vudar save mange phundrađas lesekeri romñi. Phuč'om latar či hino o Dua-šaňis khere, the phend'om lake hoj mange kampil leha te vakerel. Sar te bi n'acha'lilas ča kerd'a le šereha. O veradu-no prikerelas o šifoneris andro čhavorikaňi izba peskere čhavage. Sar man dikh'la ta čačes pres ma dikhelas sar pro mulo. O mulo so leske av'las te rozmarel o šukar dživi-pen andro leskrero kher. „Som khabñi“! phend'om leske. Odphend'as až pal varesavo čiro has oda buteder dopheňi-ben: „Ta kada hin but šukar“! Dureder aňi na vakerđam, bo ole kherestar ge'lo avri het sar te bi nič na phenavas anglo-mis, avka sar te bi na prege'omas ñisavi agora.

Sar te bi jov o ñisave agori na prege'las, so mange pale čhavores kerđas. Leskeri romñi terđolas maškaral andre kuchña the dikhelas prosto pro vudar save džavas imar avri the na somas štonc laveske. Na džanav či džanelas so leske av'om te phenel a'le has calkom diliňi olestar. So phenes? Hoj somas gurunñi? He, oda somas. Ta pal'is pal miro pharipen phend'om mira ama'ake la Radkake, joj oda phend'a avre dženge, ola džene oda phende aver dženge avka oda has, hoj pes oda dodžan'la leskeri romñi. Me našađomas varesar o intersos pal oda dureder te vakerel. Akor somas but cicho, našađom o andruno hangos, ačhil'om němo. O veraduno na sikhavelas ñisavo interes, a'le sar pes pal oda dodžan'la leskeri romñi ta has e jag pro dachos.

Duminav hoj o susedi andre koda kher na sute vajkeci đivesa the raťa na sute. Ge'la olestar avri domurdardo the pherdo basamuti les has pro muj, la čuraha leste has pha-

rad'i e bunda the pal o šero les marelas bara piraha. Sar dopela leskeri vodi oda na dičholas. Th'akve man oda do-džan'om kana pes khere dokerenas the marenas. Le vera-duneskri pheň av'la k'amende khere the mangelas man kaj te džav laha hoj pes pal leste daral. But latar pal ñisos-te na phučavas ča ge'om. Na džanav či la vaš ma bičhađas, ñigda lestar upre na phuč'om. Adro lengero kher has bari zbura. Všadzig has o phagerde šiba, previsardo nabitkos, o rat pre phuv the pro pukimen gendalos the sa andal o ši-fonera čhido avri, bari zbura. The maškar oleske bešelas miro jiloro. Zumavelas te sikavel le mujeha hoj oda nič nane a'le has te dičhol pre leste hoj has but gang'livo. Kana av'om phend'as mange: „Ta akana hin imar agor savorske! Hiňi het! Me ča lestar phuč'om, kaj o čhavore? Sikhada pre paluňi izba the me odoj ge'om odoj andro had'i band'o-nas trin avri darade čhavore. Rovenas čorore, daranas the has našade savorestar. Oda so šunde the so dikhle nahas anglal o čhavore savenge has khatar o e'fta dži ko dešu-jekhe berš. Has mišto hoj man džanenas anglo-mis sar has cikne has pre ma sikhade. Akro lenca ačhil'om andre izba talam cali rat. Može odoj mange doge'las hoj oda so hin maškar mande the lengero dad nane normalno the aňi čepo paťivalo. A'le či mange oda doge'las ta varekhaj palal andre god'i, bo mange aňi n'av'las pre god'i oleske te kerel agor. Ča užaravas kaj oda džala dureder. Leskeri romñi odge'la, odge'la ke peskeri famelija the il'a'peha sa o love the mukh'las odoj le čhavoren the koja zura pal peste, a'le na čuda'linav man. Sa ča vaš oda hj lakero rom na džanelas so či kas kamel buteder the joj oda našti likerđas avri. Džanelas hoj andro nane korkori hoj la hin trin čhave the hoj pal lende mušinel te bajinel. Hin pharo te sudzinel la

da, sava hin dar pal peskere čhave. Pharo hin te phenel so has feder te kerel andre kajsi situacija, či te mukel le čhaven le dadeha so džanel te anel o love the te bajinel pal peskere čhave abo len te skidel the te džal varekhaj kaj len nane nič.

Ta kada hin but imar, hoj? Me džanav the hin mange oda but pharo aŕe na džanavas mange te šigitinel... Na kames kava abo tejos? Na kames mange te phenel tiro pribjehos? Madara na šilina va tut aŕe phen mange kana imar tut hela dost mire vakeribnastar. Me kaja mozi bavindom andre miri godi ajcivar hoj imar oda avka na dukhal, miro stigma imar aŕi na garuvavas, aŕe kempel mange te arakhel oja zor kaj šaj te vakerav dureder.

No mištes phenava tuke sar oda has dureder.

Miro suno - te dživel le veraduneha pes ačhilas. Ča avlom upre hoj te bajinel pal o trin cikne čhavore nane ča avka. Džanavas te pratinel, te morel le čhavoren, te biglinel, te rajbinel aŕe te tavel na džanavas nič. Niŕgda mange oda na kampelas, andro ustavi sako chudel imar kerdo kerado chaben the o zumavipen sar te tavel hin ča oda sar te morel o grati andre kuchna. Zumavavas te tavel aŕe has oda bari ladž. The amen na has nisave love. Jov has sikhado avke te dživel. Jekh čhon peske la romnaha lenas ke čeŕ love varekastar the aver čhon len denas pale, pal jekh kurkopeske pale ile ke čeŕ love the avka oda kerenas furt, aŕe akan oda na has pal o jekh kurko či vajkeci divesa aŕe has oda calo čhon.

Tavahas ča fasulovo zumin the dumina hoj oja fasula has varekhatar čordi. O gruŕi the e marchva has čorde. Džanelas te bajinel pal saovreste. Me bajinavas pal čhavore, aŕe džanavas hoj lenge e daj chibaŕinel. Hoj bi chiba-

linelas he veraduneske pal oda na duminavas. Nahas oda manuš so bi džanelas te terdol oleske so pes leske ačhol le šereha upre. Agorestar duminavas hoj mane hela idealno dživipen, aŕe nič ajso pes n'ačholas, the has oda the goreder. But phares likerelas hoj pes rozgele the me somas ča saŕi naplasca. Dikhelas hoj le čhavenge chibaŕinel e daj the dukhalas les hoj les o čhavore na sajinen avka sar oleske has anglomis.

Pr'ačhilom te phirel andre buŕi bo vareko mušinelas te bajinel pal o čhavore. Akor pes denas andre buŕi „ačka“ oda has baro problemo, e absencija andre buŕi has hoj san asocijalno. Imar mange oda but na leprav, aŕe duminav hoj vaš o trin absenciji has hoj tumen čhivenas avri andal e buŕi. U te o manuš na džalas takoj andre aver buŕi ta les šaj phandenas andre bertena sar „příživník“. Me man pal kada na starinavas, me ča kamlom te bajinel pal lengere čhave. Aŕi na džanav keci oleske has so odgelas leskeri romni kana avle pal e socijalka pre te dikhel pre kontrola. Avle tosara has može 10 ori. Može hoj bi pr'oda adadives dikhavas sar jon akor... Kana avle takoj džanavas hoj hela vigos. Has k'amende leskeri pheŕ le romeha the peske phundrade o caklos la molaha. Te omanuš kerel andre buŕi pro šichti ta dživel sar oda hin. Ave manuša peske den poharis kije raŕi, aŕe okola džene so keren pro šichti pijen he tosara bo raŕi avena andre buŕi. O pohara la molaha has pro skamind the paš oda has pherdo popelnikos, bo pal varesoste dahas дума the andr'oda avlas e kontrola. Phenelas lenge sar mištes pal o čhave bajinav, hoj pes lenca sikhavav, hoj o čhavore dživen andro žužipen the aver veci. Sikhada lenge o šifonera kaj has sthode o gada, zumavelas sa, aŕe has oda sa hjaba. Lengeri kontrola pes

charñardas pr'oda hoj pes andro kher pijel mol the cirden thuvale the hoj me na som vhodno manuš vaš oda kaj te bajinav pal kajse cikne čhavore (přiživnňička so la hin o čavoro andro leļencos, ta kada nane vhodno). The jov te phirel andre bući, našti lačhes bajinel pal o čhave ta leske len lena andro ustavos dži avka kana andre leskeri familija na hela sa sar kamel te hel. Aver lavenca: džikim n'aveha pale pesekrea romňaha, nane tut čačipen kaj o čhave te hen khere. Vaš o čhave pesek gele andre škola the ligende len andro ustavos. Ta avke peha ačhil'am kor-kore andro čučo kher. Bijo leskere čhave, bijo amaro čavoro, soduj džene pes marahas oleha so šunahas andre peste andre abri dukh. Phirelas furt andre bući kamelas anglal o peskere čhavore ča oda nekfeder, rado len dikhe-las, može hoj nahas zodpovedno, aļe keralas oda so džanelas the duminelas hoj hin anglal leskere čhave nekfeder. Kana les has peršo možnosca gele pal o čhave andro ustavos. Avļas pale the šunelas pes džungales. Na džanelas pal oda aņi te vakerel, phenelas hoj rovenas the jov lenge ige-rind'as hoj avena sigo khere.

E socijalno asistentka leske phend'as hoj le čhaven mu-kena telal o duj kurke khere pro sombat the kurko. Pal o dilos anglal o sombat the kurko mek denašļom lenge te cinel varesave gulipena kaj len šukares te las andre. Kana avļom khere ča band'arelas le šereha. Avļom khere jekha bara taškaha kaj has pherdo gulipena the andro aver vast mande has bari torta. Soduj džene samas lošale hoj avena, aļe jov avļas pale korkoro bijo čhave the džungale hiren-ca. Lengeri daj oda kerd'as avka, hoj te jov hela andro kher manca ta joj na kamel kaj te džan te dikhel le dades... džanelas peske te kerel porjados pro thana kaj oda šaj kerel.

O torta koja rat čid'am andro budaris.

Akor chudļom te šunel hoj miro bachťariben pes ñigda šoha n'ačhola, bo džala perdal leskere čhave save has maškarluma andro leskero dživipen. Našti šunelas nič perdal amari čhajori bo la aņi na dikhļa. Th'oda sar pes li-kerelas kija mande oda na has kamiben. Kamelas ča buļe pes te del the kada les dogeļas. Kamelas ča mištes peske te kerel terňa džuvļaha the tiš kamļa kaj les te hel khere romņi the čhave. Tranda beršengero murš so pes likerelas sar terno char savo na džanelas te lel oda sar pes chovine-las andro peskere vasta. He čačo, masovar upre mušinen te hel duj džene, aļe me na džanavas miro šero te použi-nel.

Agorisalil'as oda avka hoj pes kamla te murdarel the les phandle pro psichiatricko. O čhave ačhile andro ustavos the me man scirdļom pale khere ke miri phuri daj. Dumi-nes hoj oda čačes avka agorisalil'as? Aļe kaj, me somas bari diliņi. Kana has pro psichiatricko imar pandžto dives ta geļom pal leste. Has šukar jejsoskero dives, andre bar andre špitaļa has pherdo pele prajta the me mange odoj phiravas sar te bi nič, the ufinavas hoj les dikhava the vakerava leha, aļe ñikhaj les na dikhļom. Aļe man dikhļas o primaris the cičind'as man ke peste andre ordinacija.

Phučela smandar so kerav, pal kaste avļom the avka pes pal leste dodžanļa sa leske kampelas. Jov andre špi-taļa calo čiro na phend'as aņi lav. Me le primariske phen-dom calo pribjehos the oleha les dochudļom avri andal e špitaļa. O primaris phed'a hoj les takoj mukela manca khere. O veraduno has but prekvapimen kana les o pripa-ris vičind'as andre ordinacija the me odoj bešavas. Tel o deš minuti samas avri. Šunavas man sar andre parami-

si ča diferencija has kajsi hoj oda me man maravas vaš miro princos.

Avlam peha ke lester khere the me užaravas sar so hela. Kamla mange te avel takoj pre godi hoj jov na duminel pal o dživipen manca, ale hoj kamel pale peskero dživipen, peskera romna the le čhaven. Mange oda pre godi n'avlas. Somas lošali bo me les but kamavas avke me mange duminavas akor. Adadives džanav hoj te kamel varekas mol vareso aver, ale akor me mange duminavas hoj o kamiben dičhol avka. Kada hin sar te bi charno koter amare dživipnastar savo akor dživahas andro savo pes sa kada ačhilas, kada sa o nipi našti predživen the te bi kamenas andro calo peskero dživipen. Olestar sar man kamelas pes arakhle avri duj šel save man diña the phend'a mange kaj ted džav te dikhel pal peskero papus, savo akor dživelas duj šel kilometri amare forostar. N'achaľuvav oleske hoj mange na dogelas sar but kamel kaj te džav het leskere dživipnastar. Lošali ilom o o love the gelom, oleha hoj man tel duj abo trin dživesa visarava pale. Añi oleske našti paťav savo oda has manuš. Kana avlom pale, takoj pal e štacija denašavas ke leste khere. Muklas man andre the na dikhlom pre oda nič aver, bo čačes somas kori. Gelom andre kupleña, rajbindom mange o svedrocis, e rokla mordom man the diňom te šučarel o gada the kavke ča andro telune gada avlom andre kuchña. Bešelas paš o skamind dikhelas pal e blaka pre pavlač... the maj šundom sar vareko drukinel pro vudar. Has avak eña ori rati the me sar na džanavas so te kerel ta man garudom tel e lepeda pro divanos andre kuchña. Nisostar nič avlas andro kher leskeri romni the bešelas pro stolkos andre kuchña. Na. na has oda džungali mozi has oda čačikaňipen. Bešla

može jepaš metros thanestar kaj somas me phačardi andre lepeda.

But mištes zumavelas kaj pes amare jakha te na dikhen, ale peskeri frustracija hoj odoj somas te garuvel na džanelas. Sar has odoj cicho oda anšti likerdom avri. O veraduno terđolas andro vudar the me pro divanos, leskeri romni paš o skamind the sako zumavelas te na del avri nisavi evidencija hoj sam. Andre kola duj dživesa so somas het the rodavas mire papus saves añi akor n'arakhlom, bo pes scirdlas avrether, jov geľa pal peskeri romni ke lakeri famelija the dovakerđa pes laha hoj joj pes visarela khere the hoj peske džana vaš o čhave andro ustavos. Pr'oda nič nane so bi normalna manuša nakerenas abo bi n'achaľuvenas. Sa has avke sar pes dovakerde e romni leske avlas, ale me odoj somas sar te bi pandžto kereka pro motoris, the te somas bondardi tel e lepeda, somas andre oda kher sar cicho dukhado leperiben, sar kandro so danderel e vodi, leskeri može na, ale leskera romnake but. Adadives oda imar džanav ale akor somas diliñi sar papiň, ča te dikhel. Tel kola deš minuti so na a na te pr'ačhen man cirdlom avri telal e lepeda the gelom andre kupleña. O gada, o svedros the e rokla skidlom pal e šnuara the ispidlom andre taška pro telune gada so has pre mande ilom o gerekos the bijo lav gelom het. Gelom „khere“ ke miri phuri daj: Dži adadives n'achaľuvav oleske soske oda mukelas te dodžal sakovar dži andro kajso extremos. Soske mange na phend'as sar oda hin hoj bi rado manca has, ale hoj o čhave mon anglal leste buteder the hoj furt kamel peskera romna. Somas kori, ale kaleske bi achaľuvas. Soske mange sikhavelas ufnosci hoj amen hela aver čhavoro pal savo bajinaha

jekhetanes. Može hoj the pařavas oleske hoj man kamel. Me les kamavas ajci hoj nasomas štonc pre kada korkori t'avel.

IV.

Pal o duj čhon geřom pale andre buři. Čudalınav man hoj man ile pale pro isto than. Has oda lači buři. Kerahas šov řivesa pal peste the palis amen has duj řivesa volno. Phirahas andre buři pre efto ora the khere džahas duje orendar. Mek adařives te man dikhav mira amařaha savi mance buři kerelas ta pes čudalınas sar šaj oda predřidřila. Dživahas andre jekh ulica the phirahas peha jekhetanes andre buři. Pal o drom džahas andre thudeskeri skřepa vaš o tosarutno chaben. Amaro tosarutno chaben na rešřolas andre jekh taška. Andre buři amenge kerd'am peršo e kaveja the chařam (maro čhileha the jandreha, krumplenge-ro salatos, chřebičkos, the vareso gulo) piřam thuvale the palis ča phučahas so kamas te kerel. Amari buři has hoj makhas le olejoha the žužarahas o kolejova vihıbki, samas ča džuvřija. Phirahas mařkar o koleji the has amen te kerel štar kilometri koleji. Th'avka na kerahas sa jekhvar. Ochot orendar džahas ta amende has kistimen sa khatar o eņa the jepaš oda imar amen has jepaš trasa imar kerd'i. Jepaš amare dromestar kaj kerahas has paš e platforma pre štacija kaj phirahas te pochal, kada has mek buteder chaben niž chařam tosara. Dahas peske guřašis vašo 4,50 Kčs sostar adařives ča asav. Masovar amenge dahas o plički pre smetana vašo 3,90 Kčs. The kada chaben chahas može jekh ora the palis geřam pale te kerel. Avka sar has imar jekh ora palodilos ta avahas pale, th'oda amenge cinahas andro bufetos telal e štacija Pentagon peki kachņi. Olestar mek na chařom feder peki kachņi. Može hoj aņi na

kerahas ajci love keci chahas. O dživıpen khatar ma džalas dijader, aře me les na dživavas. Andre buři somas varesar mek scopno te avel normalno, aře sar peřa pal e buři somas pale korkori peskere chmurenca.

Pal oda hoj som khabņi andre buři ņiko na džanelas the me oda kamavas te garuvel so ča oda džalas bo oda bi palis nařti keravas pro koleji.

Avka varesar pal but baro čiro dživavas normalno dživıpen. Phiravas andre buři, na has man but starosci the somas spokojno može the lořali, oda nasomas. Miri daj akor kerelas manca the dovakerelas mange. Prind'ard'a hoj som khabņi the kamřa kaj te dav le čhavores het kaj te džav pre interupcija. Na kamavas pal oda te šnel. Interupcija...??? Kada lave andre mande phundravelas e dar. Murdarıpen!!! Oda na kamavas.

O veraduno kerelas hoj man na dikhel the me but kamavas te hel leha th'avka so pes ačhilas. Te biles džanas te makhel avri andal o šero. Aře kada mange na džalas. Mařkar oda miro khabņıpen džalas dureder, miro per has pale čepo bareder, the avelas e karačoň the me dživas sar andro suno, savo pes motinelas khatar kada muřš. Na has řives kana bi pal leste na duminavas, te džavas pal e ulica nekradeder bi rado dikhavas te pal o řinga, či odoj jov nane. Varesave řivesa na kamavas ņıč aver ča les te dikhel. Sar avřom ke miri amaři ke Radka, diņa man jekh paš o kan. Phend'a mange hoj leha vakerelas, hoj mange oda hino dad mire čhavoreske na lekhavela tele. Ko džanel, kaha peske le čhavores kerd'om. Ta kada hin zoralo so avka te prešnel. Andro kajse momenti mange avelas andro šero e gilutņi khatar o Nezval o Manon.

Ma dumin pro dukha, ma dumin pro soviben, so n'ana-ve tuke loš the bacht, sem me som tiro skřivankos. Sar dičholas me leskero skřivankos na somas. Has oda leskero jekh ratišagos sar te likerel o dživipen la romňaha. Džanav mange te prectavinel o kikidlipen leskera romňatar. Kamelas kaj te chochavel pal savoreste so les manca has. Na džanavas savi man pre kada kamel te hel reakcija. Chochad'as avke sa, so peha prediđil'am, chochad'as avka the oda hoj hino.

Ko aver manca šaj užarelas čhavores? Akor pro perši raz andre mande vareso phadi'las, le idejostar ačhilas te ačhel čuči bublina. Džanavas but mištes, so pes ačhola. Has mange sar te bi mange vareko kerelas chev andro per the cirdla mandar sa avri, šunavas man sar te bi pre ma vareko čungarelas, me'ali the telardi. Akor mire šunde predživavas korkori peha andre peste, ničda ničaha pal mire problemi na vakeravas, te mandar vareko phučelas ta na džanavas te vakarel pal oda so man chal andral abo pal soste duminav. O manuša khatar ma pal oda džanenas sar man oda hin the thode man andre buksa „masolašni“, ale me oda avres na džanavas. Te bi pre ma mek has varesave šipki abo fodri, pal save me na bisterdom te duminel, ta bi imar ničasko na rozvakeravas hoj na našadom o agorutne kotera mira godatar. Ta akana has mištes hoj mande na has. Mire ufnosti has labarde pre hovel'i, parude andre chor, andre čikh.

Nič anglal miri amal'i na sikhadom, ale sar gelom avri andal lakero kher has miro roviben sar brišind. The pale ča bešavas bare ori pro stolkos the hombinavas man sera seratar. Pe'la pre ma biufnošta, pe'om andro baro korkoripen, korkori, khabni... Miro dživipen našavelas e godi le

veraduneha the bija leste. N'achaľuvav sar oda sa prediđil'om, varesave momenti hine andre muchli, šunavas bari apatija the dar. Dar avre d'ivesendar, khatar o situaciji save na kamavas aňi na džanavas te ovlplivňinel, dar pal o čhavoro savo užaravas. Sar koda berš prediđil'om e karačoň aňi na leperav. Dikh me ča vakerav a tu nič, kerass amenge pauza? Abo dumines hoj oda hin anglal mande terapija, ta nane... kada sa andre peste likeravas tran-da berš niž pal oda somas džandi pal oda te vakerel, ale th'avke oda našigitinel.

Ta oda šaj vakerav dureder ale oda pes na visovaha. Januariste trin čhon pal o oda kana sudos diňa avri o rozkirišagos kana mange ile sa o čačipena prekla miri čhajori, mange av'la telegramos andal e špita'la Motol Prahate kaj kamav te avel paš e operacija anglal e miri čhajori. Lake-ro jileskero nasvalipen has igen bu serijozno, hoj la kaml'la te operinel. Andro telegramos has hoj man dena the than kaj te sovel le instrukcijenca so peha te lel. Dumina-vas hoj oda hin čiro sar te šigitinel mira čhajorake andre kajso zoralo momento ta mange duminavas hoj kada mange ničko na zaphenela.

Pale phujes duminavas. Našti gelom te dikhel la čha andre špita'la. Akor terđuvavas anglal os sudos the naši phendom aňi lav. Lenas mange le čhavores. Na rovavas, na vakeravas. Kam'om te gravčinel akor, hoj mira čhajora mange kempel hoj la nadava. Hoj pal late bajinava sar ča džanava. Na lavas drogi, thardi na pijavas, na somas aňi diliňi ale savore khatar ma džanenas hoj na džnava te bajinel pal peskero čhavoro, hoj som nalači daj. Te o manuš nane calkom dilino abo calkom asocijalno, bijo šundo nane možno pes kajase situacijaha te jekhetaňarel the la

te predžal ča avkes. Has andre mande asji dukh hoj mange duminavas hoj mande oda hi lekhado pro čekat, hoj sako mušinel te prindarel pro perši raz sar but chochađom. Hoj sako ko pre mande dikhela džanela hoj man hin čhavoro save mange ilas e socijalka, the dine la andre adopcija, the hoj može me kola čhajora na kamavas. Sar imar ajci-var me avka somas mardī tele.

V.

Pal e karačoň somas imar pandž čhon khabñi. Somas furt korkori, pal o veraduno man has ča kotošoŕne informaciji. Zumavavas te na phirel avri ča kana oda kampe-las, daravas le manušendar hoj mandar phučerena. O per imar našti garuvavas, the na džanavas sar bi odphenavas pro phučibena: „Jaj, tumen san phari..? Kana džan te lo-čhol.. Kamenas bi čhajora abo čhas...?“ Vakeravas ča mira amaľaha la Radkaha the tiš mek keravas bući pro koleji. Has man ča jekh manuš andro miro džživipen pre savo man šaj mukhľom th'oda has miri phuri daj. Ňigda mange nič na vigend'a, na phučelas, na thovelas pes andre Ňisoste ča man but rado dikhelas.

Ča oda sar man vičinelas. Furt man vičinelas „Evičko“, sar te bi somas cikñi čhajori. Na kamelas kaj pes mange te ačhel varesavo džungipen, aľe te merkinel man tiš našti furt. E phuri daj na phirelas andre škola the calo džživipen zorales kerelas bući. Has bari chulañi the but rado dikhe-las o love. Has džandī te kerel sa anglal oda kaj te zakerel ča deš koruni. Ňigda peske na cind'as nič anglal peste, dži-velas asketicko džživipen, aľe te džalas pal ma, ta oda imar sombatone tosara denašelas andre sklepa te cinel jekh pribiňačkos the huska, nahas anglal late zijan odoj te džal.Ňiž ušćilom kerelas mange chaben pro skamind the

korkori imar varkhaj čavarginelas. Na phučelas pal o ve-raduno, džanelas les mištes the les rado dikhelas.

Has len peha garude alkodišagi. E phuri daj les delas ke čeň love, sar mek dživahas andor jekh kher, masovar lake šigitind'a te čurel o kašta, phirenas peha te cinkereľ o an-gara, akor peske šaj korkore kidkernas andro angarengere skladi o angara andro gone, has oda kola angara so ačhonas kana anenas o angara la mašinah, vaš kajso gono poťinehas akor duj koruni. E phuri daj has rado hoj lake šigitinelas te thovel pro verdanoro abo pro saňki. Na has pre leste choľamen. Aľe man pre leste has bari choľi. D'avľas mange so pes sa ačhilas. O dad na kamelas dade-ha te avel, the me šunavas hoj oda mire avre čhavoreha šaj doperel avka sar kole prešeha.

Duminavas pal oda sar oda te obdžal kaja situacija. Geľom pal miri daj, so bešelas koter amare forostar. Man-gavas la, kaj man te mukel he le čhavoreha ke peste ča jekh čhon, kaj e socijalka te dikhel, kaj džanav te bajinel pal o čhavoro, the palis kamavas te džal pale ke phuri daj. E daj miri situacija džanelas, aľe phend'as mange kaj man kije peste le čhavoreha našti mukel. Lakerom bi oda na kemelas. Na somas pre late choľamen, achaľuvavas oleske. Has la tiš pharo džživipen the la has khere aver šov čhave. Paťav hoj bi mange šigitinelas aľe has zavislo pre peskero rom. Les has o šero andre famelija, la da na has Ňisave love has pre leste čačes zavislo. O džživipen so dživelas has bari bida. Andro kheroro len na has aňi šilalo paňi, muš-i-nenas te phirel paš chaňig, love len but na has the lakerom džživipen le romeha tiš na has nekfeder.

E daj pes oddiñas, has apaticko na has la Ňisavo kon-taktos la famelijaha, bo miri phuri daj la ciknorestar kana

uľiľa na rado dikhelas. La phura da has duj čhave, la da the mek mire bačis. Les joj but rado dikhelas, aľe la da na bo marelas but pro papus the joj le papus na rado dikhelas miri phuri daj. E phuri daj has asji, hoj but rado dikhelas le manušes abo na rado the soduj šunde delas te šunel savorenge. Khatar e daj akor geľom bijo šigitišagos. N'ačhiľas mange ňiko, kaha bi šaj pal oda vakeravas. Ta geľom pal miri karadka pal e Radka lake sa phukavel avri. Vakerahas pal caľi miri situacija the pro agor pale agorisallam andre karčma, bo e kava andre amari karčma kije oda patrinelas. Mangľam amenge kaveja the ňisostar ňič pes sikhadaľas pro vudar le veraduneskero phral. Soduj džeňa ačhiľam diline, bo jov bešelas bertena the amen na džanahas hoj imar hino pale, hoj les mukle. Andre bertena has vaš'oda ho čorelas (peskere amalence čorde avri e karčma či vareso kajso). Bešľa kije amaro skamind the chudľam te vakerel pal o dživipen. Aňi jekhe amendar na has lačho dživipen, ta has amen pal soste te vakerel. Vakerahas dži kije bari rat the amen avľam upre hoj peske na phend'am sa. Džanahas pes savore ciknovarbastar, ta ča man has pal soste te vakerel. Phend'am peske hoj pes pre aver dives pale dikhaha andre karčma the vakeraha pal o dživipen. Sar oda imar andro karčmi hin, varekana pes kije amende vareko pridelas, vareko odgeľas, the has oda avka hoj leha ačhiľom paš o skamind korkori. Aľe pal oda tumenge phenava varekana maj palal, the o fodri so bi pal ma urňisaľonas duj metri mek man na has.

Aľe me imar dureder na vakerav, imar man dukhal o muj the tut o kana. Av džas amenge te cirdel thuvaľi the džas te sovel. Hin imar duj ori tosara, sar dičhuvava tosara pre terapija.

Jak přicházejí děti na svět

Eva Danišová

Často říkám, že kdybych byla mladá, volánky by za mnou vlály dva metry. Jo, jenže mladá, hezká a hubená už jsem byla. Navíc blbá, takže jsem dobu krajek a volánků úplně propásla.

Přesto pořád chodím do galenterií v okolí a kupuju si různě barevné krajkové lemy a přemýšlím, kam by se hodily. Zatím zůstávám při tmavých barvách, ale už dost dlouho uvažuji o krásně růžové krajece, kterou bych si nechala přišít na úplně bílé šaty. Nebo obráceně? Růžové, ani bílé šaty žádné nemám.

No, to bych ale musela být tak o třicet let mladší a zrovna o tolik kilo lehčí. Nesměj se, spoustu věcí, když jsem byla mladá, jsme neměli. Gelové nehty, zahušťování a prodlužování řas, vlasů a těch přípravků na všechno možné.

Kdybych je všechny měla za mlada, možná by se mi vyhnula celulitida, neměla bych na čele vrásky jak rýhy od

kola traktoru a možná bych ještě teď vypadala na třicetdevět. Já vím, není jistý, že by mi to pomohlo. Ale já byla mladá v sedumdesátých a pak ještě v osumdesátých letech. Jo, jo, bylo to minulé století.

Já tenkrát ani nevěděla, jak se rodí děti. Věřila bys tomu? Ale povím ti to od začátku.

Jak přicházejí děti na svět, jsem zjistila, když mi bylo necelých devatenáct.

Měla jsem schůzku se svým ženáčem, který pracoval mimo naše město a napsal mi, ať na něho počkám v jedenáct v noci na nádraží. Poprosila jsem kamarádku, ať jde se mnou. Dívala se na mě divně, ale nakonec se mnou šla. Když jsme ve dvaceti stupňovém mrazu obě stály na třetím nástupišti asi půl hodiny, Radka to nevydržela: „Nevím jestli jsi tak naivní, nebo praštěná, vždyť ten tvůj ženáč je už dávno doma v teplíčku, a vsadím se, že milostně toká se svou manželkou. Tvoje těhotenství ho vůbec nezajímá. Chtěl si jen užít, copak to nechápeš? Koukej se probrat a už se na něj vykašli.“

Ne. Nechápala jsem to. Nechápala jsem vůbec nic.

Jak bych mohla, nedávno jsem se vrátila domů z různých dětských domovů, diagnostáků a pastáků.

Od narození se o mě starala babička, protože by nedovolila, abych žila s tím cizím člověkem, kterého si máma našla, když se na ni můj táta vykašlal.

Když babička onemocněla, strčili mě do děcáku, později do pastáku, a cesta zpátky byla téměř nemožná. Socialistický stát si osvojoval právo rozhodovat o osudech nejen dětí. Když k tomu připočteš asimilaci romského etnika, jak se to odborně nazývalo, nemusím ani nic dodávat. Dnes je všechno úplně jiné. V té době se tady o podpoře ro-

din v nouzi, o azylovém bydlení nebo jiných sociálních službách pro lidi v nouzi ani nemluvalo. Nic takového by si nikdo tehdy neuměl představit.

Nebylo mi ještě ani deset a kromě babičky nebyl nikdo, kdo by ke mně patřil, o kom bych mohla říct, že je můj. Jenže babička žila v takzvaně nevyhovujících podmínkách.

Ženáč byl tak chápatel, tak pozorný! Bydlel totiž s námi v jednom domě a já jim chodila hlídat děti, koukala u nich na televizi, protože tu jsme s babičkou neměly. Hlídala jsem jejich děti, pomáhala jeho ženě, téměř jsem s nimi bydlela. Podvědomě cítím, že jsem ho vnímala jako mužský vzor. Byl na mě hodný. Hodně si se mnou povídal a já v něm viděla málem Pána Boha. Měl to se mnou hodně jednoduchý. Věřila jsem mu každé slovo.

Bydleli s manželkou a třemi dětmi naproti nás v pavlačovém domě, takže jsem měla celý jeho život jako nad dlaní a co jsem viděla, byla dokonalá rodinná idylka. Rozpálená kamna, puštěné rádio, dvě nahá těla na starém gauči... A u zábradlí uřvaná, zmrzlá nána, která snad ani nevěděla, že mozek slouží k přemýšlení. Nevadilo mi, co jsem viděla, vadilo mi prostě jen to, že není se mnou. Teď si asi říkáš, že po tomhle mi konečně snad došlo, že toho mám nechat. Ne, nedošlo.

Vrátila jsem se domů po půlnoci. Domů, do bezpečí, k milované babičce, která mě vychovala. Jako tolikrát, než jsem odkudsi přišla, na mě čekala.

Párala nějaký starý svetr, nikdy jsem nepochopila proč to dělá, protože plést rozhodně neuměla. Ale každý večer buď něco ručně šila nebo párala staré svetry. Jen se na mě podívala, jakože chápe, ale kde jsem byla, na to se nepta-

la. Na kamnech jsem měla připravené jídlo jako vždy, většinou to byly bramborové placky, omaštěné rozpáleným máslem, nebo kynuté knedlíky, které chutnaly naprosto fantasticky.

Ale tehdy jsem si šla hned lehnout. Třásla jsem se zimou, byla jsem ubrečená, zklamaná, a nevědoucí.

„Babi, mě bolí břicho, potřebuju na záchod,“ začala jsem volat už za pár minut. „Tak běž Evičko.“ Babičce se to hezky říkalo, ale já jsem se v našem starém domě se suchým záchodem na chodbě strašně bála. Žárovka samozřejmě nesvítla, a já jsem na té chodbě před týdnem viděla krysu. Jenže bolení se stupňovalo a já jsem na ten záchod musela. Snažila jsem se tam trávit jen nezbytně nutnou dobu, ale po chvíli jsem propadla naprosté panice. Navíc jsem tlak v břiše cítila za pár minut znovu. Když už jsem na to místo musela asi po páté a bolest břicha se stále stupňovala, nějak mi došlo, že to asi nebude obyčejné bolení. Měla jsem sice ještě měsíc do termínu porodu, ale začalo to dříve. Zeptala jsem se babičky: „Babi, jak to vypadá, když praskne plodová voda?“ „Evičko, to já si už nepamatuju,“ odpověděla.

Babi se oblékla a běžela na pohotovost. Tenkrát v roce 1978 ještě mobilní telefony nebyly a ona musela na pohotovost asi dva kilometry pěšky.

Bydlely jsme v bídném domečku na konci města, bez koupelny, bez vody v kuchyni, opuštěné a odkázané jedna na druhou. Paní doktorka přijela i s pohotovostní porodní sadou, protože babička tvrdila, že už jsem určitě porodila. Po rychlé prohlídce doktorka rozhodla, že do nemocnice to ještě stihneme. Při nastupování do sanitky mě provázela babiččin usedavý pláč a ujištění: „Evičko moje, to tě bude

bolet.“ Měla potřebu mě připravit. Porod byl rychlý, nestačila jsem se ani převléct do nemocniční košile. Narodila se Eva. Mé první dítě. Drobné neuduživé děťátko, které sestra odnesla na intenzivní péči. Po porodu mě uložili na lehátko a sestra se zeptala: „Maminko, jste schopná vyplnit se mnou dotazník?“ Jen jsem přikývla a odpovídala. „Jak máte velký byt? Kolik vás v bytě žije? Kdo je otcem dítěte? Jaké máte příjmy?“ V průběhu vyplňování dotazníku mi došlo, že nejsem klasická opečovávaná rodička, že náš starý dům, s kohoutkem na studenou vodu umístěným na chodbě, bez koupelny, asi není to, co zdravotní sestry do dotazníků vyplňují často. Sestra postupně snižovala hlas při svých otázkách, a nakonec si jen povzdychla: „Holčičko, co vám to ten ženáč udělal? Budu to muset nahlásit sociálce a ta rozhodne, co dál.“

Není to úplně nejlepší příběh, já vím. Ty krajky a volánky tam prostě chybí.

Ženáč nic netušil. Odjel na další týden do práce mimo město. Odjel od stále horších hádek a následného udobřování s manželkou, od tří dětí i ode mě. Byl pryč a já byla zoufalá. Jak asi je jeho manželce, jsem vůbec neřešila. Netušila jsem, jak moc jsem zasáhla do jejího života a života dětí. Byla jsem fakt strašně pitomá. Teprve později mi došlo, že to pro ni muselo být hrozné období. Ženáč sliboval, že to se mnou skončí, mně sliboval, že se rozvede a než cokoli vyřešil, byla jsem v nemocnici.

Za pár hodin mi malou přinesli ke kojení. Koukala jsem na to stvoření a těšila se, až jí vyzkouším všechno oblečení, až ji budu vozit a hlavně, až ji budu nosit v náručí.

Doma jsem měla pečlivě připravenou celou výbavu pro miminko.

Druhý den po porodu bylo pondělí. A totalitní mašinérie se rozjela na plné obrátky a nad osudem mé dcery i nás všech začal řádit úřední hurikán.

Sestřičky mě při nošení dětí na kojení mýjely beze slova, snažily se tvářit, jako že tam nejsem. Když mi ji nepřinesli na prvním kojení, ještě mě nic nenapadlo, nebyla jsem zvyklá moc se vyptávat, za ty roky v domovech jsem byla zvyklá přijímat nastavený řád. Při druhém kojení jsem to nevydržela a upozornila jsem setru. „Sestřičko, prosím vás, já ještě nemám miminko!“

„Běžte si potom za doktorem,“ zněla její odpověď.

Tak jsem za ním šla, zatukala u dětského pokoje na dveře a pan doktor mě informoval o zdravotním stavu mé dcery Evy. Bylo to zlé. Měla vrozenou srdeční vadu, nedosahovala porodní váhy, narodila se v osmém měsíci. Během našeho hovoru do pokoje přišla sociální pracovnice. Mluvila velice potichu, pomalu, a já jsem si v první chvíli ani neuvědomila, jak strašnou věc mi říká. „Nebojte se o děťátko bude dobře postaráno, bude mít potřebnou zdravotní péči. Vaše podmínky pro výchovu kojence nejsou momentálně vyhovující... ale můžete dítě navštěvovat ... manželka vašeho partnera nám potvrdila, že on o dítě zájem nemá.“ Myslím, že jsem v první chvíli jsem na vše jen kývala, jakože chápu. Ve skutečnosti jsem vůbec nevěděla, co říct. Správné odpovědi mě napadají vždycky, až když je pozdě. Sociálka mě vzala do své kanceláře, kde jsem podepsala pár papírů a tím moje úloha matky skončila. Dítě dostalo úřední číslo a já jsem tam stála nepotřebná... nešťastná a opět nechápající.

Asi si to neumíš ani představit, vid'?

Tehdy jsem ještě netušila, kolikrát v životě budu mít tenhle nechápavý pocit, ani jak moc zlé to všechno bude.

Při odpoledním kojení-nekojení, jsem se pomalu vytrátila z pokoje a za chvíli i z nemocnice. Bolavá, zmatená, opuštěná. Jela jsem domů autobusem, bez kytice, bez dárečků, volánků a krajek... holka z děcáku, která naletěla na pár obyčejných slůvek jednomu ženáči, který vůbec nebyl Pán Bůh.

Přišla jsem domů a nejvíc ze všeho jsem potřebovala mluvit, mít někoho, kdo pomůže, pochopí, poradí, ale nikdo takový v mém okolí nebyl. Negramotná babička nevěděla, jak pomoci, bylo jí kolem šedesáti, středem jejího života jsem sice vždycky byla já, ale ona si neuměla s novou situací poradit. A před ostatními lidmi, které jsem znala, jsem o mém svém zoufalství mluvit nemohla. A tak jsem šest i víc hodin seděla na židli a kývala se ze stranu na stranu. Měla jsem při tom naprosto vygumovaný mozek. Ten strašně bolestivý pocit prázdnoty cítím ještě dnes. Porodit a nemít své dítě je zkušenost, se kterou se vyrovnat nedá.

Neměla jsem ponětí, jak vyjít na ulici, mluvit s lidmi, kteří mne viděli s těhotenským břichem a vysvětlit jim, že sociální odbor rozhodl o našich životech po svém a bez nás.

No, koukáš docela překvapeně, ale říkám pravdu, tak to tenkrát bylo. Bránit jsem se nedokázala a nikdo jiný mi nepomohl.

Nepotřebovala jsem k miminku krásný dům, ani chuťvu, myslela jsem, že dítě roste z lásky, že ho budu hřát v náručí, kolíbat a broukat mu. Nevím, jestli jsem do těch představ zahrnovala i ženáče, nějak si to nemůžu vybavit,

dnes mám pocit, že ne. Už nevím. Byla jsem mladá, bez zkušeností a opravdu hodně, hodně naivní.

Pár dní po porodu jsem šla navečer ven s kamarádkou Radkou. Určitě jsme měly namířeno do hospody na kávu. Radka byla hodně společenská, uměla se bavit, nádherně zpívala, měla spoustu známých a já jsem ji dělala ocásek. Líbil se mi její volný styl života, její bezstarostnost, s kterou se uměla přes průšvihy v životě přenést.

Vyšly jsme z jejího domu a po minutě narazily na mého ženáče, kterému jsem neměla možnost o porodu a narození holčičky říct, a který se o to ani nezajímal; dával dohromady rozpadající se vztah s manželkou. Chtěl nás minout bez povšimnutí, ale když si uvědomil, že už nemám břicho, zastavil a zeptal se: „Co tady děláš! A kam jdete?“ Naodpověděla jsem. Radka pochopila, že s ní na tu kávu asi nepůjdu. Jen mi podala klíče od svého bytu, jako několikrát předtím a já se tam společně s ním vrátila.

Byli jsme oba hodně rozpačití a nevěděli, co říci. Po chvíli se zeptal: „Kde máš děcko!“ Ne, kde máme dítě, použil jednotný rod, aby bylo jasno, na kom to je. Vyprávěla jsem mu, jak to proběhlo v nemocnici a on jen kýval hlavou. Neslyšela jsem jedinou utěšující větu. Nezajímalo ho, jaký jsem měla porod, jak naše holčička vypadá, jestli je zdravá. Neptal se a mlčel. Mlčel tak dlouho, že jsem z toho bytu chtěla utéct. Nakonec ze sebe vysoukal, že to zkusí nějak zařídit. Dcera je přece jeho a tak si ji odveze, a bude se o ni starat.

Jeli jsme do kojeneckého ústavu.

Ženáč sebevědomě zazvonil na zvonek a chtěl mluvit s ředitelem.

Já zůstala venku. Už cestou do toho kojeňáku jsem na tom byla psychicky hodně špatně. Nedokázala jsem tam vejít. Netuším, kolik žen by tu sílu v sobě našlo. Ale já věděla, že když sociálka rozhodne, nemáš šanci. Seděla jsem na schodech a krčila se zimou, bolestí, neštěstím, zoufalstvím. Byl únor roku 1978. Když Petr vyšel asi po dvou hodinách ze dveří, bylo mi jasné, že je to definitivní. Nezbyla mi žádná naděje.

Cestu zpátky si vůbec nepamatuju. Beze slova jsme šli každý jiným směrem. Tehdy jsme si mysleli, že navždy. Jenže život je intrikán.

II.

Po šesti týdnech jsem nastoupila opět do zaměstnání. Pracovala jsem na dráze jako čistička výměn. Udivené pohledy kolegyně jsem míjela bez vysvětlení. Mé dítě bylo opuštěné, samo v kojeneckém ústavu. Udělala jsem ještě dva pokusy dcerku navštívit, ale nezvládla jsem to.

Stála jsem na verandě za prosklenou stěnou, holčička byla v postýlce, a já jsem ji nemohla ani pochovat, ani pohladit, nic. Kdo by tohle vydržel. S personálem jsem nijak nekomunikovala, jen jsem zazvonila a oznámila, že se jdu podívat na dceru. Koukat na své dítě, nemít šanci dát mu ani zlomeček lásky, svého tepla... prchala jsem tam odtud s pocitem obrovského vlastního selhání. Ten pocit nelze sdělit. Trest za vztah s ženáčem byl neúměrný. Stát mi vzal dítě, aniž mi dal šanci ukázat, jaká jsem vlastně matka.

Ženáč se mezitím vrátil a pracoval dál jako posunovač na dráze. Nějakou dobu jsme se míjeli. Asi jsme chtěli oba začít normálně žít. Tenkrát jsem ještě netušila, že s ním

bude spojený celý můj život, všichni mí kostlivci ve skříní, bolesti, nekončící deprese, spoustu uplakaných let, beznaděj, zoufalství.

Chtěla jsem zapomenout na všechno, co se stalo, ale jak? Měla jsem poraněnou duši. Vše jsem měla spojené jen s ním. I když jsem věděla, že to nemá smysl, tajně jsem doufala, že se třeba potkáme na rohu ulice a bez jediného slůvka se mnou půjde dál a všechno bude růžové.

Růžové nebylo nic a na krajky jsem zapomněla úplně.

Jeho žena mu úlet se mnou nemínila odpustit. Hádky, křik, výčitky... měli spolu tři děti, které miloval.

Miloval i svoji krásnou ženu. Když spolu začali žít, byli hodně mladí. A on se staral jak nejlíp uměl.

Asi i proto, jsem ho obdivovala. Pracoval v turnusových směnách a dokázal přitom ještě udělat spoustu práce za svoji ženu. Uměl uvařit, vyprat, stihl mezitím ještě vydělat něco navíc. To když chodil s mojí babičkou vypalovat měděné kabely a potom je prodávali do sběru. Svou ženu zahrnoval dary, které končily pohozené někde pod postelí, v koupelně pod vanou a podobně.

Tehdy jsem nechápala, co jeho žena prožívá. Co prožívají jejich děti. Neuměla jsem si představit, jaké to je, když víte, že Váš partner, myslí na někoho jiného, spí s někým jiným, vymýšlí, jak strávit s tím druhým co nejvíc času. Jak se cítí děti, když se rodiče stále hádají, a když si je oba berou jako rukojmí. Když se hádají, kdo je má radši, kdo o ně lépe pečuje. Jak vnímají nadávky jednoho z rodičů na druhého, podrazy, plané sliby, rozbíjení nábytku, demonstrační sebevraždy obou rodičů. Dnes si některé z těch věcí umím představit, a znám je, i ze svého života, ale tenkrát jsem to netušila.

Byla jsem ta, která nic nechtěla, slepě obdivovala, nic neřešila, brečela potají, přála si v duchu. Byla jsem ta, s kterou nebyly potíže.

Až na to, že jsem byla znovu těhotná.

III.

Ani nevím, jak se to stalo. Nemám s mým druhým těhotenstvím spojený žádný výjimečný zážitek, žádný akt splynutí. Viděli jsme se asi třikrát... Nic. Jen to, že pár měsíců po porodu jsem byla opět těhotná. Zjistila jsem to jedno ráno, cestou do práce, při třetím zvracení. Bylo mi jasné, že naše poslední milování má pokračování. Jenže milování trvalo chvíli a těhotenství je podstatně delší. První pocit byla panika. Další reakce pláč. Byla jsem těhotná, moje podmínky se nijak nezměnily, dál jsem žila s babičkou v tom starém ponurém domě. Ženáč byl přes veškeré opakované sliby dál ženatý.

Vím jen, že mu nedalo moc práce mě přesvědčit, že za vše, co se stalo může sociální odbor, že to jsou svině, který se lidem pletou do života. Když se vracím o víc než třicet let zpět, myslím, že mu neubralo žádné body, že jsem přišla o naše společné dítě. Stále jsem byla ochotná poslouchat jeho lži, kterými mě neúnavně zahrnoval. Lhal úplně ve všem a nejvíc sám sobě. Bylo mu o deset let více než mě, ale dospělý ještě nebyl. Jeho zážitky líčené stokrát jinak... obdiv k vlastní osobě, to vše jsem bez mrknutí poslouchala, někde v podvědomí jsem věděla, že to není pravda, ale říct mu to nahlas?

„Nabízejí mi byt v Praze, tak se na všechno vykašlu a odstěhujeme se tam spolu.“ Na další schůzce, to byl byt v Ostravě! Ale mně nikdo byt nenabízel, a byla jsem v tom sama. Na předešlé sliby zapomněl a dál zkoušel, jak dlouho

mu bude procházet žít život na dvou stranách, se dvěma ženami.

Těhotenství jsem si ale nepřála. Na konci sedmdesátých let se běžně o antikoncepci nemluvilo jako dnes. Bylo to zahaleno tajemstvím, těhotenské testy se neprodávaly v drogeriích a u lékaře se platily. Viděla jsem u gynekologa, jak se dělal tehdy test gravidity. Pan doktor měl malé ploché pouzdro, otevřel víčko, uvnitř byly dvě mělká kolečka, do kterých nakapal moč, a poté s krabičkou záhadně zatřásl a významně krabičku pozoroval. Během dvou minut zjistil těhotenství. Toho rána jsem nepotřebovala jít k lékaři, věděla jsem, že těhotná jsem.

Jen jsem neměla s kým tu novinu sdílet. Ženáč už asi po sté renovoval své manželství protkané nevěrou z obou stran, asi po sté věřil, že svým dětem zajistí fungující rodinu, asi po sté si namlouval nesmysly, ale mé těhotenství v jeho plánech určitě nebylo. Dnes se divím, že chlap, který byl o deset let starší než já, který měl se mnou dítě mimo manželství a který neměl vyřešený ani jeden vztah, vůbec nemyslel na ochranu. Nemyslel ani na své děti, na svou manželku, a vůbec nemyslel na mě. On si prostě jen užíval mé naprosté pitomosti.

Když jsem mu šla oznámit své těhotenství, tak na mě koukal jako na pitomce. Nebyl schopen jediného slova. Mlčel a žádnou radost neprojevoval. Vypadalo to, jakoby slyšel poprvé, že se při sexu dá otěhotnět. Byla jsem tenkrát tak odvážná, že jsem šla k nim domů. V klidu jsem zaklepala na dveře, které mi otevřela jeho žena. Zeptala jsem se jí, jestli je doma, a řekla jí, že s ním potřebuji mluvit. Jen nechápavě zavrtěla hlavou. Ženáč montoval nábytek do dětského pokoje svých dětí. Když mě viděl, koukal

na mě opravdu jak na přízrak. Přízrak, který mu přišel nabourat ten křehký mír v jeho domě. „Jsem těhotná!“ řekla jsem mu. Odpověď přišla za dlouhou chvíli a bylo to spíš konstatování: „No to je hezký!“ Na další rozhovor nedošlo, protože jsem z toho pokoje odešla, jako kdybych nic neřekla, jako kdybych nepřekročila všechny meze.

Jako kdyby nepřekročil všechny meze i on, který mě do jiného stavu přivedl. Jeho manželka stála uprostřed kuchyně, pohled měla upřený ke dveřím, kterými jsem vycházela a nebyla schopná slova. Nevím, jestli tušila, co jsem mu přišla říct, ale zaskočená byla viditelně. Co říkáš? Že jsem byla pěkná kráva? Jo, to jsem tedy byla.

Tak jsem tu novinu řekla potom své kamarádce Radce, ta zas někomu jinému, ten dál, až se to jeho manželka dozvěděla taky. Já jsem nějak ztratila zájem dál o tom mluvit. Tehdy jsem byla dost zamlklá a v té době jsem byla spíš němá. Ženáč nejdřív žádnou aktivitu neprojevoval, ale když se to dozvěděla jeho manželka, byl to fičák. Myslím, že sousedé v tom pavlačovém domě několik dní a nocí nespali. Vyšel z toho s mnoha šrámy ve tváři, nožem rozpáranou bundou a s hlavou otlučenou velkým hrcem. Jak dopadla jeho duše, to vidět nebylo. Přesto jsem to ještě ten den, kdy u nich v rodině vypuklo něco jako domácí zabijačka, věděla. Ženáčova sestra přišla k nám domů a prosila mě, ať jdu s ní, že se o něho bojí. Moc jsem se nevyptávala a šla. Nevím, jestli ji za mnou poslal, a nikdy jsem se ho neptala. V jejich bytě to vypadalo hodně divoce. Všude skleněné střepey, převrácený nábytek, krev na podlaze, na rozbitém zrcadle, vyházené skříň, prostě boj. Uprostřed toho seděl v kuchyni můj idol.

Snažil se tvářit, jako že to všechno vydrží, ale jeho herecký výkon slabý. Uvítal mě slovy: „Tak je po všem! Je pryč!“ Já jsem se zmohla jen na otázku, kde jsou děti. Ukázal na zadní pokoj, a já jsem vešla do pokoje, kde se krčily v postelích tři vyděšené děti. Plakaly chudinky, bály se a byly bezradné. To, co slyšely, a čeho byly svědky, nebylo pro děti, kterým bylo tehdy od sedmi do jedenácti let. Bylo fajn, že mě znaly už jako malé, a byly na mě zvyklé. Tehdy večer jsem s nimi zůstala v pokoji dlouho do noci. Možná mi poprvé došlo, že vztah, který mám, není normální, ani morální. Ale jestli mi to došlo, tak někde hluboko v podvědomí, protože mě ani nenapadlo, abych to nějak ukončila. Jen jsem odevzdaně čekala, kam se události pohnou.

Jeho manželka odjela, odjela ke svým příbuzným, stihla si vzít sebou veškeré peníze, nechala tam děti a tu spoušť, ale nedivím se. Neschopnost jejího muže udělat zásadní rozhodnutí, udělat chlapské rozhodnutí, nemohla vydržet. Věděla, že v tom není sama, že má tři děti, že ty děti musí někdo zabezpečit. Těžko se dá soudit matka, která má strach o své děti. Těžko říct, co v dané chvíli bylo lepší, jestli nechat děti s otcem, který je schopný se o ně postarat, a nebo je odvézt do nejistoty, do prostředí, kde nemá žádné zázemí.

Je to mazec, vid'? Já vím, a moc mě všechno mrzí, ale neuměla jsem si pomoc... Nedáš si kávu, nebo čaj? Nechceš mi říct tvůj příběh? Neboj, nutit tě nebudu, ale řekni, až mého mluvení budeš mít dost. Já jsem si to přehrála v sobě tolikrát, že už to tak moc nebolí, svůj cejch jsem se rozhodla neskrývat, ale potřebuju tady najít sílu k tomu, abych mohla nějak fungovat. No, dobře tak ti povím jak to bylo dál.

Začal se plnit můj sen – žít se ženáčem. Jen jsem zjistila, že starost o tři malé děti je dost náročný úkol. Uměla jsem uklidit, vykoupat děti, žehlit a prát, ale uvařit jsem neuměla nic. Nikdy jsem to nepotřebovala, v domovech každý dostane hotové teplé jídlo a zkušenosti s přípravou jídla se smrsknou do umývání nádobí v kuchyni. Snažila jsem se, ale mé kuchařské umění se tenkrát rovnalo nule. Navíc jsme neměli žádné peníze. On byl na takový způsob života zvyklý. Jeden měsíc si s manželkou vypůjčili od někoho peníze a druhý je vrátili, za týden si opět půjčili a tak to šlo dokola, rok za rokem. Jenže tentokrát nešlo o týden, nebo pár dní, ale o celý měsíc.

Vařili jsme stále dokola fazolovou polévku a mám pocit, že ta fazole byla kradená. Brambory a mrkev byly kradené určitě. Uměl se postarat.

Já se snažila o děti pečovat, ale bylo jasné, že jim máma chybí. Že by mohla chybět i ženáčovi, na to jsem nemyslela. Nebyl typ, který se dokáže postavit k věcem čelem. Zpočátku jsem si myslela, že nastane idylka, ale nic takového se nekonalo, a bylo hůř. Nesl těžce krach svého manželství a já jsem byla slabá náplast. Viděl, že dětem chybí máma a bolelo ho, že neumějí ohodnotit jeho snahu.

Přestala jsem chodit do zaměstnání, protože o děti se někdo starat musel. V té době se dávaly v práci áčka, to znamenalo velký problém, absence v práci znamenala nálepku asociála. Už si to moc nepamatuji, ale myslím, že za tři absence se vyhazovalo z práce. Jenže pokud člověk nikam hned nenastoupil, byl příživník a hrozilo mu vězení. Já jsem to vůbec neřešila, prostě jsem se chtěla starat o jejich děti.

Nevím, po jak dlouhé době od odchodu jeho manželky přišly na kontrolu sociální pracovnice. Přišly ráno kolem desáté hodiny. Možná, že dnes bych se na věc dívala jako ony, ale tenkrát.... Když vstoupily bylo hned jasné, že bude zle. Byla tam na návštěvě jeho sestra s přítelem a zrovna si otevřeli láhev vína. Když člověk pracuje na směny, neřídí se podle hodin, ale podle potřeby. Jiní lidé si dají skleničku na večer, a turnusáci třeba ráno, protože večer už budou v práci. Ale ty skleničky s vínem byly na stole, u toho plný popelník, protože jsme vášnivě o čemsi diskutovali a do toho přišla kontrola ze sociálky. Říkal jim, jak skvěle se o děti starám, že se s nimi učím, děti jsou čisté a tak podobně. Ukazoval složené skříně, prostě se snažil, ale bylo to marné. Jejich kontrola se smrskla na konstatování, že v bytě se pije alkohol, kouří a já nejsem vhodná osoba pro péči o tak malé děti, (příživnice, která má dítě v kojeneckém ústavu, to prostě není pro děti vhodné). A protože on chodí do práce, a nemůže o děti pečovat, budou mu odebrány, dokud se jejich rodinné poměry neurovnají. Jinými slovy: dokud nebudeš žít s matkou svých dětí, nemáš šanci mít děti doma.

Pro děti si zajely do školy a odvezly je do dětského domova.

Tak jsme spolu zůstali sami v prázdném bytě. Bez jeho dětí, bez našeho dítěte, oba jsme se plácali ve svých pocitech, bolestech a trápeních.

Chodil vždycky do práce, chtěl pro své děti to nejlepší, miloval je, sice nebyl úplně zodpovědný, ale dělal to, co uměl a myslel, že je pro děti nejlepší.

Při první příležitosti jel za dětmi do dětského domova. Vrátil se strašnými pocity, Nedokázal o tom mluvit, říkal, že plakaly a on jim slíbil, že brzy pojedou domů. Sociální

pracovnice mu řekla, že děti pustí během čtrnácti dnů na víkend. Odpoledne před tím víkendem, jsem jim běžela koupit nějakou sladkost, abychom je doma pěkně přivítali. Když jsem se vrátila, jen kroutil hlavou. Přišla jsem totiž s cestovní taškou plnou sladkostí a v druhé ruce jsem nesla obrovský dort. Oba jsme se na děti těšili, ale vrátil se sám, bez dětí a špatnými zprávami. Jejich matka to zařídila tak, že pokud bude užívat domácnost se mnou, nebude souhlasit s jejich propuštěním k otci.. uměla si pojistit svou nenahraditelnost na správných místech. Dort jsme ten večer spláchli do záchodu.

Tenkrát jsem začala tušit, že mé přání, se nikdy nemůže splnit, protože by bylo proti jeho dětem, které byly jeho středobod světa. Nemohl cítit nic k dceři, kterou jsme spolu měli, protože ji ani neviděl. A to, co choval ke mně, rozhodně city nebyly. Byl jen sexuální lovec a se mnou se mu lov vymkl z rukou. Chtěl si užívat s mladou nezkušenou holčkou a zároveň mít doma manželku, děti. Zkrátka třicetiletý, ještě nedospělý muž, který nedokázal nést následky svého chování. No, jasně vždycky na to musí být dva, ale já jsem hlavu nepoužívala vůbec.

Skončilo to jeho pokusem o sebevraždu a hospitalizací na nedaleké psychiatrické léčebně. Děti zůstaly v dětském domově a já jsem se odstěhovala zpátky domů, ke své babičce. Myslíš, že to tady skončilo? Ale ne, já byla a jsem neskutečný držák.

Když byl v psychiatrické léčebně asi pátý den, tak jsem se za ním vypravila. Byl krásný podzim, v zahradě léčebny bylo spoustu spadaneho listí a já si tam brouzdala, jako by nic, s nadějí, že ho zahlédnu, promluví s ním, ale nikde jsem ho neviděla. Za to mě viděl pan primář a zavolal si

mě do své ordinace. Ptal se, co tam dělám, za kým jsem přišla a nenápadně zjistil všechno, co o něm potřeboval vědět. On totiž v léčebně za celou dobu nepromluvil ani slovo. Já jsem panu primáři naopak asi řekla podstatu celého příběhu a tím ho z té léčebny vysvobodila. Pan primář se rozhodl, že ho pustí se mnou hned domů. Ženáč byl dost překvapený, když ho pan primář zavolał do ordinace a já tam seděla. Během deseti minut jsme byli venku. Připadala jsem si jak v pohádce, jen s tím rozdílem, že jsem udatně bojovala za svého prince já.

Vrátila jsem se s ním k němu domů a pokorně vyčkávala.

Mělo mi dojít, že nemyslí na život se mnou, ale že chce zpátky svůj život, svou manželku, a hlavně své děti. Mělo, ale nedošlo. Byla jsem šťastná, protože jsem ho, jak jsem se domnívala, milovala. Dnes vím, že milovat člověka znamená něco úplně jiného, ale tenkrát jsem byla přesvědčená, že takhle láska vypadá. Kratičká výseč z života, který jsme tenkrát žili, byla nabitá událostmi, které většina lidí nemá šanci prožít za celý život.

Z jeho lásky ke mně se vyklubaly dvě stokoruny, které mi dal, a doporučení, ať se jedu podívat za svým dědou, který tenkrát žil asi dvě stě kilometrů od našeho města. Nechápu, že mi nedošlo, jak moc si přeje, abych z jeho života zmizela. S radostí jsem si peníze vzala a odjela, s tím, že se za dva tři dny vrátím.

Je k neuvěření, jaký slaboch to byl. Když jsem se vrátila z návštěvy dědečka, hned z nádraží jsem utíkala k němu. Normálně mě přivítal, nepozorovala jsem nic neobvyklého, nebo jsem vážně byla naprosto zaslepená. Šla jsem do koupelny, vyprala si svetřík, sukni, vykoupala se, dala si oblečení na sušák, a jen tak v prádle jsem přišla do kuchy-

ně. Seděl u stolu, koukal z okna na pavlač... a vzápětí jsem slyšela klepání na dveře. Bylo kolem deváté večer a já v rozpacích zalezla pod deku na gauči v kuchyni. Během vteřiny se rozletěly dveře a v kuchyni na židli seděla jeho manželka. Ne, nebyl to žádný špatný film, byla to skutečnost. Sedla si asi čtyřicet centimetrů od místa, kde jsem byla schoulená v dece. Pečlivě se snažila, aby se naše pohledy nestřetly, ale své zklamání, že tam jsem, skrýt nedokázala. To ticho bylo k nevydržení. Ženáč stál opřený o futra dveří, já na gauči, jeho žena u stolu a každý se snažil nevydat nějaký důkaz, že existujeme.

V těch dvou dnech, které jsem trávila mimo své město a hledala svého dědečka, kterého jsem tenkrát ani nenašla, protože se mezitím odstěhoval, stihl jet za manželkou k jejím příbuzným... se s ní domluvil, že se vrátí domů a společně požádají o vrácení dětí do rodiny. Na tom není nic, co by normální lidé nepochopili, nebo neudělali. Všechno proběhlo podle plánu, manželka přijela, ale já jsem tam byla jaksi navíc, i když jsem byla skrčená pod dekou, byla jsem v té místnosti jako tichá velmi bolavá výčítka, jako hrot, který probodává duši, tu jeho asi ne, ale jeho ženě určitě. Dnes to vím, ale tenkrát... blbá, slepá, prostě nána k pohledání.

Vysoukala jsem se asi po deseti nekonečných minutách zpod té deky a odešla jsem do koupelny. Věci, sukni a svetřík, které jsem měla pověšené, jsem si dala do igelitového pytlíku, na spodní prádlo jsem si oblékla kabát a bez jediného slova odešla. Šla jsem „domů“, ke své babičce. Nedomáku pochopit ani dnes, proč to nechal vždy dojít až do absurdní krajnosti. Proč mi neřekl na rovinu, že by si sice rád se mnou užíval dál, ale že jeho děti jsou pro něho víc,

že mu na nich záleží, a také, že manželku stále miluje. Byla jsem zaslepená, ale tohle bych jistě pochopila. Proč ve mně živil planou naději, že budeme mít druhé dítě, o které se postaráme, budeme o něj společně pečovat. Možná jsem věřila i tomu, že mě miluje. Já jsem ho milovala, tolik, že jsem nebyla schopná na tohle sama přijít.

IV.

Po dvou měsících jsem nastoupila zpět do práce. Kuponu mě vzali na stejné místo. Byla to skvělá práce. Pracovali jsme šest dní za sebou, a potom jsme měli dva dny volna. Chodili jsme do práce na sedmou hodinu, a končili jsme ve 14.00. Ještě dnes když se potkám s kamarádkou, která se mnou pracovala, tak se divíme, jak jsme se mohly uživit. Bydlely jsme ve stejné ulici, a chodily ráno společně do práce. Cestou jsme se stavovaly v mléčném baru pro snídani. Naše snídane se téměř nevešla do jedné tašky. V práci jsme si nejdřív uvařily kávu, posnídaly (většinou: chleba s máslem a vajíčkem, bramborový salát, chlebiček, zákusek), zakouřily, a teprve poté jsme se ptaly, co budeme dělat. Naše práce spočívala v tom, že jsme mazaly olejem a čistily kolejové výhybky, byly jsme samé ženy. Chodily jsme mezi kolejemi a měly na starost asi čtyři kilometry trati. Samozřejmě, že jsme neudělaly vše najednou. Když jsme kolem osmé hodiny ranní vyrazily, tak jsme měly do půl desáté přibližně půlku trasy hotovou. Půlka trasy byla přímo na nástupišti nádraží, a na nádraží byla restaurace, tam jsme chodily na svačinku, která bývala ještě bohatší než naše snídane. Dávaly jsme si guláš za 4,50 Kč, což je dnes k smíchu. Často jsme si kupovaly plíčky na smetaně za 3,90 Kč. Svačinka nám zabrala přibližně hodinku, a potom jsme pokračovaly. Kolem jed-

né po obědě jsme se vracely zpět, a to jsme si skoro pravidelně kupovaly v bufetu pod nádražím Pentagon porci grilovaného kuřete. Od té doby jsem už nikdy tak dobré grilované kuře nejedla. Asi jsme si za den ani tolik nevydělaly, kolik jsme toho dokázaly spořádat.

Život kolem mě šel dál, ale já ho nežila. V práci jsem byla schopná jakžtakž fungovat, ale jakmile padla, byla jsem opět sama se svými chmurami. O těhotenství v práci nikdo nevěděl, a já jsem to chtěla tajit co nejdéle, protože potom bych už na kolejích pracovat nemohla.

Prakticky jsem po nějaké době žila klidný život. Chodila jsem do práce, neměla moc starostí, ale spokojená, nebo dokonce šťastná, to jsem nebyla. Moje matka tehdy pracovala se mnou a samozřejmě mi domlouvala. Poznala, že jsem těhotná, a chtěla, abych šla na přerušování těhotenství. Nechtěla jsem o tom ani slyšet. Potrat...??? To slovo ve mně vyvolávalo hrůzu. Smrt!!! Ne, to jsem nechtěla.

Ženáč se mi vyhýbal, a já jsem přes všechno, co se stalo, toužila být s ním. Kdybych ho tak dokázala vymazat ze své hlavy! Ale to se mi nedařilo. Mezitím mé těhotenství pokročilo, moje břicho bylo opět o něco větší, blížily se Vánoce a já jsem žila jako ve snu, který se stále točil kolem toho zatraceného chlapa. Nebyl den, abych na něj nemyslela, když jsem šla po ulici, nejraději bych viděla i za roh, jestli tam náhodou není. Některé dny jsem netoužila po ničem jiném, jen ho alespoň zahlédnout. Když jsem přišla ke své kamarádce Radce, dostala jsem pořádnou facku. Řekla mi, že s ním mluvila a prý mi otcovství nepodepíše. Kdo ví, s kým jsem si dítě uhnala. Silný impuls pro procitnutí, vid'? V takových chvílích se mi vybavoval text z Manon od Nezvala.

„Nemysli na bolesti, nemysli na spánek, což nenesu ti štěstí, vždyť jsem tvůj skřivánek.“

Evidentně jsem jeho skřivánek nebyla.

Byla to jediná jeho záchrana, aby udržel manželství. Umím si představit tlak jeho ženy. Chtěla, aby popřel všechno, co bylo se mnou spojené. Nevěděla jsem, jak na takovou zprávu reagovat. Popřel tím vlastně vše, co jsme spolu a kvůli sobě prožili, popřel tím i svou existenci. Kdo jiný mohl se mnou čekat dítě? Tenkrát poprvé se ve mně něco zlomilo, z ideálu začínala být prázdná bublina. Věděla jsem velice dobře, co bude následovat. Bylo mi, jako by mi někdo udělal díru do břišní dutiny a vyrval mi vnitřnosti, cítila jsem se poplivaná, špinavá, ponížená. Tenkrát jsem si své pocity prožívala hodně sama v sobě, nikdy jsem se se svými problémy nikomu nesvěřovala, a pokud se mě někdo zeptal, tak jsem nikdy nedokázala mluvit o tom, co mě trápí, na co myslím. Lidé kolem mě si na to postupně zvykli, myslím, že většina z nich si mě zařadila do krabičky „pochybná“, ale já jsem to jinak neuměla. Kdybych na sobě měla ještě nějaké krajky, nebo volánky, po kterých jsem nikdy nepřestala toužit, tak už bych asi vůbec nikomu nevysvětlila, že jsem ještě neztratila poslední zbytky rozumu. Takže tentokrát bylo dobře, že jsem je neměla. Moje naděje byly spálené na popel, zahrabené hluboko v zemi. Nijak jsem před kamarádkou nereagovala, ale jakmile jsem vyšla z jejího bytu, byl můj pláč k neutišení. A znovu jsem trávila hodiny sezením na židli, kýváním se ze strany na stranu. Propadala se do beznaděje, do naprosté samoty, opuštěná, těhotná... Můj život ztrácel smysl bez ženáče i s ním.

Nechápu, jak jsem ten čas překonala, některé věci mám zastřené mlhou, pocit naprosté apatie a strachu. Strach z dalších dnů, ze situací, které jsem nemohla a neuměla ovlivnit, strach o miminko, které jsem čekala. Jak jsem toho roku prožila Vánoce, si nepamatuji.

Hele, já pořád melu, a ty nic... nedáme si pauzu? Jestli si myslíš, že je to pro mě terapie, tak není... sice mi trvalo třicet let, než jsem byla schopná o tom mluvit, ale stejně to nepomáhá.

No, tak jo, klidně můžu pokračovat, ale to se vůbec nevyspíme.

V lednu, přibližně za tři měsíce po soudním rozhodnutí, které mě zbavilo rodičovských práv k mé první dceři, mi přišlo z motolské nemocnice v Praze pozvání k doprovodu dcery k operaci. Její srdeční vada byla natolik vážná, že operaci nutně potřebovala. Na pozvánce byla nabídka ubytování, s instrukcemi, co vzít sebou apod. Myslela jsem, že je to příležitost, pomoci svému děťátku v tak těžké chvíli, taky jsem si myslela, že tohle mi snad nikdo zakázat nemůže. Opět jsem se mýlila. Nesměla jsem za dcerou do nemocnice ani na návštěvu. Tenkrát jsem stála před soudem a nebyla jsem schopna jediného slova. Brali mi dítě. Nebrečela jsem, nepromluvila. Měla jsem křičet, že své dítě, holčičku, hrozně potřebuju. Že se o ni dokážu postarat. Nebyla jsem ani feťačka, ani alkoholička, nebyla mi stanovená mentální porucha, ale přesto všichni kolem věděli, že se o dítě nedokážu postarat, že jsem špatná matka. Pokud není člověk vyšinutý, nebo naprosto asociální, bez citu, není možné, se s takovou situací vyrovnat, překonat ji. Měla jsem v sobě takovou bolest, že jsem si myslela, že to mám napsané na čele, že každý na první pohled musí

poznat, jak jsem hrozně zklamala. Že každý, kdo se na mě podívá, ví, že mám dítě, které mi sociální odbor odebral, dal k adopci, a že jsem snad to dítě nechtěla. Jako už tolikrát v poslední době jsem byla zoufalá.

V.

Po Vánocích jsem byla už pátý měsíc těhotná. Byla jsem stále sama, o ženáčovi jsem měla jen kusé informace. Snažila jsem se vycházet ven jen minimálně, bála jsem se otázek lidí. Těhotenství už jsem skrývat nemohla a nevěděla jsem, jak odpovídat na takové ty otázky: „Jé..vy jste těhotná...? A kdy se Vám miminko narodí...a chtěla byste holčičku, nebo chlapečka...?“ V kontaktu jsem byla jen s mou kamarádkou Radkou, a také jsem ještě stále pracovala na kolejíkách. Měla jsem jedinou jistotu v životě a to byla má babička. Nikdy mi nic nevyčítala, neptala se, neradila, jen mě zahrnovala láskou. Už jen to, jak mě oslovovala. Říkala mi stále „Evičko“, jako kdybych byla malé dítě. Nechtěla, aby se mi stalo něco zlého, ale ochránit mě nemohla. Babička byla negramotná, jednoduchá, ale velmi tvrdě celý život pracovala. Dokázala velmi dobře hospodařit a peníze byly její modlou. Byla schopná vyvinout neskutečné úsilí, aby si vydělala třeba 10 Kč. Nikdy si nekoupila nic pro sebe, žila téměř asketický život, ale pokud šlo o mě, byla ochotná jít v sobotu ráno do samoobsluhy a koupit mi jeden přibíňáček a housku, nepřišlo jí zbytečné tam dojít. Než jsem se vzbudila, připravila mi jídlo na stůl a sama už někde něco kutila. Neptala se na ženáče, dobře ho znala a měla ho ráda. Měli spolu tajné dohody. Babička mu půjčovala peníze, když ještě bydleli společně v jednom domě, často jí pomáhal s řezáním dřeva, chodili spolu kupovat uhlí, tenkrát si sami mohli

nasbírat v uhelných skladech uhlí do pytle, byl to spíš odpad, jak se vykládaly vagóny, a za takový pytel se platilo 2 Kč. Babička byla ráda, že jí to naložil na kočárek, nebo na sáňky. Nezlobila se na něho. Jenže já jsem se zlobit začala. Začalo mi konečně docházet, co všechno se vlastně stalo. Otec se k otcovství neměl, a já jsem tušila, že s mým druhým dítětem to může dopadnout stejně, jako s prvním.

Přemýšlela jsem, jak takové situaci zabránit. Odjela jsem k matce, která bydlela kousek od našeho města. Prosila ji, ať mě u sebe s miminkem nechá alespoň jeden měsíc, aby sociálka viděla, že se o dítě umím postarat, a pak jsem se mínila vrátit ke své babičce. Matka moji situaci znala, ale řekla mi, že mě u sebe s miminkem nechat nemůže. Její partner by to nedovolil. Nezlobila jsem se na ni, chápala jsem to. Měla také složitý život a navíc měla doma šest dalších dětí. Věřím, že by mi pomohla, ale byla závislá na manželovi. On byl hlava rodiny, matka neměla žádné prostředky, byla na něho odkázaná. Život, který žila, byl živořením. V domečku neměli ani studenou vodu, museli chodit k pumpě, peněz bylo málo, a její vztah s manželem také nebyl zrovna harmonický. Matka byla odevzdaná, apatická, neměla žádné rodinné vazby, protože moje babička ji už od narození neměla moc ráda. Babička měla dvě děti, maminku a ještě mého strýce. Toho milovala nadevše, ale matku kvůli její podobě s dědou nesnášela. Babička buď bezmezně milovala nebo nesnášela a oba city dávala bez okolků najevo. Od matky jsem tehdy odjela s nepořízenou. Nezbyval nikdo, na koho bych se mohla obrátit. A tak jsem si šla postěžovat ke kamarádce Radce. Probíraly jsme spolu moji situaci, a nakonec jsme skončily opět v hospodě, protože káva v naší oblíbené hospůdce k tomu tak nějak patřila.

Objednaly jsme si kávu a za malou chvíli se ve dveřích objevil ženáčův bratr. Bylo to pro obě překvapení, protože byl ve vězení, a my jsme netušily, že se z něho už vrátil. Ve vězení byl za krádež (společně s kamarády vyloupili myslím hospodu, nebo něco podobného). Sedl si k našemu stolu a začali jsme tak nějak společně probírat život. Ani jeden z nás ho neměl jednoduchý, takže bylo co povídat. Povídání se protáhlo do pozdních hodin a my zjistili, že jsme si všechno nestačili říct. Znali jsme se všichni od dětství, takže těch témat bylo opravdu hodně. Dali jsme si druhý den opět sraz v hospůdce a probírali život dál. Jak už to v hospodách bývá, chvíli se k nám někdo přidal, někdo odešel, až jsem s ním zůstala u stolu sama.

Pokračování příště, ty volánky, co by za mnou vlály dva metry, jsem pořád nějak nestihla...

Ale dál nemluvím, už mě bolí pusa, a tebe určitě uši. Pojď jdem si zakouřit a půjdeme spát. Jsou dvě ráno, to budeme ráno na terapii vypadat.

Kal'i duda **Iveta Kokyová**

Ajcivar, keci hin andro balikos kotera biš gramovo kal'i
duda la mataha, ajcivar pes dikhaha. Džanes soske?

Na džanav...

„Vaš oda hoj e kal'i duda kerel lačhes!“

Keci hin kotera ando balikos kal'i duda the mata?

Na džanav tuke te phenel, na ginavas len. Može šel, šel the
penda kotera?

A nane oda čepo? Te dikhel pes ča šelvar...šelvar the pen-
da...? Šaj phenav sar oda šunav me?

Sar?

Ajcivar, keci hin pro pošalipen poši, ajcivar pes dikhaha.
Džanes soske?

Na džanav...

„Vaš oda, hoj pes na den te ginel keci hin poši pro pošali-
pen.“

„Ale , me kamav e kal'i duda.“

„Ale me kamav Tut.“

„Nekfeder sar te pošinel vaš o šukar razos Tuha hin - te
koštinel les avri.“

Lékořice

Iveta Kokyová

Tolikrát, kolik obsahuje kusů balíček dvaceti gramové lékořice s mátou,

tolikrát bude naše setkání. Víš proč?

Nevím...

„Protože lékořice dělá dobře!“

Kolik kusů obsahuje balíček lékořice s mátou?

Na to neznám odpovědět, nepočítala jsem je. Snad sto, sto padesát kusů?

A není to málo? Setkat se jen stokrát... sto padesátkrát...?

Mohu říci, jak to cítím já?

Jak?

Tolikrát, kolik obsahuje písečná poušť zrněk písku, tolikrát bude naše setkání. Víš proč?

Nevím...

„Protože, zrn v písečné poušti je nespočet.“

„Ale, já mám ráda lékořici.“

„Ale já mám rád Tebe.“

„Nejlepší způsob jak se odměnit za krásnou chvíli s Tebou je - vychutnat ji.“

OBSAH

Angluno Lav	7
Úvod	9
Cikno manuš the e čhajori jcivar, Iveta Kokyová	13
Skřítek a dívenka, Iveta Kokyová	17
Mačkengeri eŧta jakh	20
Kočkovaná, Iveta Kokyová	21
O Kleji, Renáta Berkyová	23
Klíče, Renáta Berkyová	31
Le meribnaske kames t'avel anglal, Iveta Kokyová	39
Smrti se chceš přiblížit, Iveta Kokyová	40
O teriléti nane, Iveta Kokyová	41
Náhody nejsou, Iveta Kokyová	42
O Rom the Julie, Irena Obermannová	45
Rom a Julie, Irena Obermannová	59
Pajtrinoro, Iveta Kokyová	71
Lísteček, Iveta Kokyová	72
O Perli, Iveta Kokyová	73
Perly, Iveta Kokyová	74
Sar man sgeľom le meribnaha, Stáňa Miková	77
Setkání se smrtí, Stáňa Miková	85
Ufnošťa, Iveta Kokyová	91
Naděje, Iveta Kokyová	92

Karačola, Eva Danišová	95
Vánoce, Eva Danišová	101
Kana traden o graja, Iveta Kokyová	108
Dupot koní, Iveta Kokyová	109
E susedka so murdarel le manušen, Věra Horváthová	111
Vražedná susedka, Věra Horváthová	119
Duj planeti, Iveta Kokyová	126
Dvě planety, Iveta Kokyová	127
Sar aven o čhave pre luma, Eva Danišová	129
Jak přicházejí děti na svět, Eva Danišová	159
Kaľi dudu, Iveta Kokyová	187
Lékořice, Iveta Kokyová	188

Vydalo

ARA ART, z.s.

Na Václavce 1136/8, 150 00, Praha 5

Sestavil: David Tišer, Jan Dužda, Pavlína Matiová

Ilustrace: Kristián Sinai, Natálie Kuchárová,
Denisa Hamáčková, Vanesa Harvanová, Juraj Makula

Jazyková redakce: Lenka Kubelová, Jan Dužda

Obálka a grafická úprava: Jan Pražan

192 stran

Vydání první.